

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra

Akvilės Gargasaitės
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro baigiamasis darbas
Kriminalistinė homoskopinių pėdsakų charakteristika ir
tyrimo galimybės

Characteristics of Homoscopic Traces and Possibilities of their Investigation from the Point
of View of Forensics

Vadovas: doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė

Recenzentas: lekt. dr. Andrej Gorbatkov

Vilnius 2011

TURINYS

TURINYS	1
ĮVADAS	2
1. HOMOSKOPINIŲ PĖDSAKŲ RŪŠYS IR JŲ KRIMINALISTINĖ CHARAKTERISTIKA	4
1.1 Rankų pėdsakai	10
1.2 Kojų pėdsakai	21
1.3 Dantų pėdsakai	25
1.4 Nagų pėdsakai	29
1.5 Galvos paviršiaus pėdsakai	33
2. HOMOSKOPINIŲ PĖDSAKŲ TYRIMO GALIMYBĖS	42
2.1 Lietuvos Respublikoje atliekami specialisto tyrimai ir teismo ekspertizės	42
2.2 Žmogaus paliktų pėdsakų tyrimas	44
IŠVADOS	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
SANTRAUKA	73
SUMMARY	74
PRIEDAI	75

ĮVADAS

Kiekviena nusikalstama veika yra susijusi su supančia aplinka ir joje atsispindi. Nors ir kaip greitai ji būtų padaryta, tai nėra vieno veiksmo aktas. Tai sudėtinga nusikaltėlių, nukentėjusiųjų, kitų asmenų, vienaip ar kitaip įtrauktų į nusikalstamos veikos sferą, veiksmų sistema tiek prieš nusikalstamą įvykį ir jo metu, tiek ir po jo.¹

Temos aktualumas ir reikšmingumas. Nagrinėjama tema yra aktuali, nes įvykio vietose² yra aptinkama asmenų paliktų nusikalstamos veikos žymių – homoskopinių³ pėdsakų. Šie pėdsakai svarbūs, nes, remiantis kriminalistinės identifikacijos teorija, jie gali tiktai asmens tapatybės nustatymui. Be to, jie suteikia naudingos informacijos dėl tam tikrų nusikalstamos veikos aplinkybių.

Tyrimo objektas. Šio magistro baigiamojo darbo objektas – viena iš pėdsakų rūšių – homoskopiniai pėdsakai bei jų charakteristika ir tyrimo galimybės. Šiuos pėdsakus tyrinėja trasologija, kaip materialiai fiksuotus daiktų išorinės sandaros atspindžius. Homoskopiniai pėdsakai – tai žmogaus tam tikra kūno dalimi palikti pėdsakai realiame pasaulyje. Remiantis *Tarptautinių žodžių žodynu*, sąvoka *charakteristika* – tai apibūdinimas, skiriamųjų savybių, pranašumų bei trūkumų nusakymas. Taigi darbe nagrinėjamos pėdsakų savybės bei juos apibūdinantys požymiai. Be to, aptariami kriminalistiniai tyrimai, atliekami specialistų ir ekspertų. Iš jų šio rašto darbo aspektu yra svarbūs tik žmogaus paliktų pėdsakų tyrimai, kurių atlikimo kokybei būtinos priemonės bei būdai pėdsakus surandant, išryškinant, fiksuojant, paimant bei tiriant laboratorijose.

Tyrimo tikslai. Svarbiausias šio rašto darbo tikslas – pateikti kriminalistinę homoskopinių (žmogaus paliktų) pėdsakų charakteristiką atsižvelgiant į žmogaus kūno dalių anatominę sandarą bei Lietuvos ir kitų valstybių literatūroje pateikiamus pėdsakų aprašymus. Be to, siekiama išanalizuoti esamą situaciją surandant, fiksuojant ir paimant homoskopinius pėdsakus nusikalstamų veikų įvykio vietų apžiūros (tyrimo) metu bei tiriant laboratorijose. Taip pat vienas iš tikslų yra pateikti rekomendacijas specialistams ir ekspertams, į kokius aspektus turėtų būti atsižvelgiama tiriant homoskopinius pėdsakus.

¹ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 97.

² Įvykio vieta – nusikalstamos veikos padarymo ir jos pėdsakų bei kitų reikšmingų tyrimui objektų (pavyzdžiui, daiktų, dokumentų) buvimo vieta.

³ Lot. *homo, inis* – žmogus.

Tyrimo metodai. Norint pasiekti užsibrėžtus tikslus, būtina naudotis tam tikromis priemonėmis. Pagal teisės teorijoje nusistovėjusią nuomonę, metodas – tai veiksmų seka, reikalinga tikslui pasiekti. Konkrečiai šiame darbe naudosisiuosi šiais tyrimo metodais: sisteminiu (naudojamas viso darbo metu), lingvistiniu (aiškinantis tam tikrų sąvokų tikrąją reikšmę Lietuvos ir kitų valstybių literatūroje), lyginamuoju (lyginant su kitose valstybėse įtvirtintu reguliavimu). Taip pat dalies rašto darbo atžvilgiu yra aktualus istorinis ir loginis metodai. Pastarasis metodas suteikia galimybę mintis dėstyti nuosekliai bei tinkamai pateikti apibendrinimus ir išvadas.

Darbo originalumas. Įvykio vietoje randama žmogaus paliktų nusikalstamos veikos pėdsakų, tačiau literatūroje jie nėra vadinami homoskopiniais. Lietuvos kriminalistinėje literatūroje yra vartojamos sąvokos *žmogaus pėdsakai* (rankų, kojų (basų ir apmautų kojinių) ir avalynės, dantų, nagų ir galvos paviršiaus pėdsakai), tačiau nėra tikslu juos tapatinti su homoskopiniais pėdsakais, kadangi pastarieji yra tik žmogaus kūno dalimi paliekami pėdsakai. Angliškai kalbančių valstybių literatūroje terminas *homoscopic* taip pat nėra vartojamas. Kriminalistinės *homoskopijos* sąvoka – *гомоскопия* – aptinkama tik rusų literatūroje. Kriminalistinės literatūros, kurioje būtų vartojamos sąvokos *homoskopija*, *homoskopinis*, nebuvimas suponuoja šio magistro darbo originalumą.

Svarbiausi šaltiniai. Rašydama šį rašto darbą, naudojausi šiais kriminalistikos vadovėliais: E. Palskio, M. Kazlausko ir P. Danisevičiaus *Kriminalistika* ir E. Kurapkos, H. Malevski, E. Palskio ir S. Kuklianskio *Kriminalistikos technikos pagrindai*. Be to, labai svarbu paminėti ir P. Pošiūno išleistas mokomąsias priemones: *Kriminalistinės ekspertizės ir Teismo ekspertizės pagrindai*. Taip pat naudotasi to paties bei kitų autorių skelbtais moksliniais straipsniais Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Daug informacijos panaudota iš *Medicinos enciklopedijos* I-ojo ir II-ojo tomų, *Medicinos terminų žodyno*, *Tarptautinių žodžių žodyno* bei *Kriminalisto žinyno*. Remtasi *Lietuvos teismo ekspertizės įstatymu* ir kitais įstatymais bei Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro ir Lietuvos Policijos generalinio komisaro įsakymais.

Darbas pradedamas nuo bendrųjų aspektų – pėdsakų sampratos kriminalistikoje bei jų klasifikacijų. Vėliau tema plečiama ir aptariamos atskiros žmogaus paliktų pėdsakų rūšys bei pateikiamos jų kriminalistinės charakteristikos. Taip pat aprašomos ir analizuojamos homoskopinių pėdsakų tyrimo galimybės surandant, fiksuojant, paimant bei juos tiriant laboratoriniu būdu.

1. HOMOSKOPINIŲ PĖDSAKŲ RŪŠYS IR JŲ KRIMINALISTINĖ CHARAKTERISTIKA

Sunku tiksliai pasakyti, kokie pirmieji pėdsakai buvo pradėti naudoti norint atskleisti nusikalstamas veikas, tačiau tikėtina, jog tai buvo kraujo bei kojų pėdsakai. Kaip tie pėdsakai buvo naudojami nusikaltimams atskleisti iki mūsų eros, galima išsiaiškinti senovės rašytiniuose šaltiniuose, tokiuose kaip Manu įstatymai (II a. pr. m. e. – I m. e. a.), Salijų Tiesa (V-VI a.), Lekų Tiesa (XIII a.) ir kituose. Taip paminėtini 1468 m. Kazimiero Teisynas bei 1529 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) Statutas.⁴ Tiek tuo metu, tiek iki šiol tiriant nusikalstamas veikas, labai svarbu surasti, paimiti, tinkamai įforminti pėdsakus, daiktus kaip įrodymus, dokumentus bei juos visapusiškai ištirti, nustatyti ryšį su nusikalstama veika. Tai daroma, kad byla teisme būtų išnagrinėta teisingai, kaltu pripažintam asmeniui priimtas apkaltinamasis nuosprendis, o asmeniui, pripažintam nekaltu – išteisinamasis.

Kaip pateikiama vadovėlyje *Kriminalistikos technikos pagrindai*, pėdsakai suprantami dviem prasmėmis: plačiąja ir siaurąja. Pėdsakai plačiąja prasme – tai visi materialūs nusikaltimo padariniai, objektų ar aplinkos pokyčiai. Šiuo pagrindu pėdsakai klasifikuojami į:

- 1) pėdsakus atspindžius, atspindinčius daiktų (objektų) išorinę sandarą (formą, dydžius, reljefą) arba pėdsakų susidarymo mechanizmą;
- 2) pėdsakus daiktus (pavyzdžiui, avalynė ar drabužiai, spynos, plombos, atskirto objekto dalys);
- 3) pėdsakus medžiagas (pavyzdžiui, lakų, dažų dalelės, tepalo dėmės, kraujo pėdsakai).

Daiktų sąvoka kriminalistikoje traktuojama kitaip nei baudžiamajame procese. Materialūs objektai kriminalistikoje skirstomi į jau minėtas pėdsakų rūšis (atspindžiai, daiktai ir medžiagos). Daiktu baudžiamojo proceso prasme gali būti ne tik daiktas, bet ir medžiaga, atspindys arba savybė – vidinė daikto išraiška, atsispindinti pėdsake kaip požymis.⁵

Pėdsakai siaurąja prasme – tai jau minėti pėdsakai atspindžiai.⁶

⁴ JUŠKEVIČIŪTĖ, J., IVANAUSKAS, J. Avalynės pėdsakų panaudojimas atskleidžiant nusikaltimus: būklė ir perspektyvos. *Jurisprudencija*, Nr. 18(10). 2000, p. 104-105.

⁵ ANCELIS, P., ŠAPALAITĖ, E. Daiktų statusas baudžiamajame procese. *Jurisprudencija*, Nr. 49(41). Vilnius, 2003. p. 124.

⁶ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 97.

Kriminalistikos technikos šaka, tyrinėjanti pėdsakus, atspindinčius išorinę pėdsaką formuojančio objekto sandarą pėdsaką priimančiame objekte, jų susidarymo mechanizmą ir kitus dėsningumus bei ruošianti pėdsakų suradimo, fiksavimo, paėmimo ir tyrimo būdus, metodus ir priemones, yra vadinama kriminalistine trasologija.⁷ Trasologijos pagrindiniai uždaviniai yra pėdsakus palikusių objektų identifikavimas, jų rūšinės priklausomybės nustatymas, pėdsakų susidarymo mechanizmo bei sąlygų išaiškinimas.

Kriminalistinės trasologijos dalis, tirianti žmogaus paliekamus pėdsakus ir ruošianti jų suradimo, fiksavimo, paėmimo ir tyrimo metodus, būdus ir priemones, yra vadinama kriminalistine *homoskopija*⁸, arba antroposkopija. Kai kurie autoriai vadina kriminalistine homeoskopija, tačiau šios sąvokos yra tapačios. Kriminalistinės homoskopijos vietą kriminalistikoje galima pateikta tokia schema:

KRIMINALISTIKA → KRIMINALISTIKOS TECHNIKA → KRIMINALISTINĖ
TRASOLOGIJA → KRIMINALISTINĖ HOMOSKOPIJA

Pėdsakai, įskaitant ir žmogaus paliktus, aptinkami nusikaltimo vietose, vertingi tuo, kad, remiantis kriminalistinės identifikacijos teorija, jie gali tiktį kokio nors objekto, mūsų nagrinėjimo atveju – asmens, tapatybės nustatymui. Kriminalistinė identifikacija traktuojama kaip žmonių, daiktų ar bet kurių kitų objektų, susijusių su tiriamu įvykiu, tapatybės nustatymas pagal jų bendrų ir individualių požymių visumą. Identifikacijos esmė – nustatyti tapatumą lyginant objektą ir jo atspindį. Visos pateiktos sąvokos svarbios aiškinantis, kuo svarbus asmens nustatymas ir jo ryšys su nusikalstama veika kiekvienu konkrečiu atveju.

Pagrindinis trasologijos objektas (pėdsakas) susiformuoja kontaktuojant dviem objektams: objektui, paliekančiam pėdsaką, t.y. jį formuojančiam, ir objektui, pėdsaką išlaikančiam, priimančiam.⁹ Kad susidarytų pėdsakas, reikalinga šių objektų sąveika, kuri gali pasireikšti tuo, kad pėdsaką formuojantis objektas kontakto metu pakeičia, dažniausiai deformuoja pėdsaką išlaikantį objektą arba priešingai – apsaugo kurią nors jo dalį nuo pakeitimų. Susidarant pėdsakams, paprastai dalyvauja ne visas pėdsaką formuojantis objektas,

⁷ Franc. *la trace* – žymė, pėdsakas, gr. *logos* – mokymas, mokslas.

⁸ Министерство юстиции СССР. *Словарь основных терминов трасологических экспертиз*. Москва, 1987, г. 19.

⁹ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 98.

o tikrai tam tikra jo paviršiaus dalis, kuri liečiasi su pėdsaką išlaikančiu objektu. Tie objektų paviršiaus plotai, kurie jų sąveikauja, vadinami kontaktiniais paviršiais.¹⁰

Pėdsakai susidaro dėl įvairaus objektų poveikio. Labiausiai paplitę pėdsakai yra mechaninio (fizinio) poveikio. Kita vertus, pėdsakai gali susidaryti ir dėl terminio (šiluminio), cheminio, biologinio ir kitokio poveikio. Paminėtina ir tai, jog tam, kad susidarytų tinkamas pėdsakas (kad būtų jį galima paimti ir ištirti), svarbu, kad jį išlaikančio objekto paviršiaus struktūrinės dalelės būtų smulkesnės už pėdsaką formuojančio objekto daleles.¹¹

Kriminalistikoje pėdsakai klasifikuojami pagal įvairius kriterijus. Pėdsakų susidarymo mechanizmas yra svarbiausias klasifikacijos kriterijus.¹² Šiuo pagrindu pėdsakai klasifikuojami į:

- 1) statinius;
- 2) dinامينius (linijinius);
- 3) kombinuotus.

Statiniai pėdsakai susiformuoja kontakto sąlyginės rimties momentu, kai pėdsaką paliekantis objektas nustoja judėti ir kiekvienas jo taškas palieka savo adekvatų pėdsaką atspindinčiame objekte. Dinaminiai pėdsakai susidaro slystant pėdsaką paliekančiam objektui pėdsaką atspindinčio objekto paviršiumi. Taip pat gali susidaryti situacija, kai abu kontaktiniai paviršiai juda. Aptariant dinامينius pėdsakus, pabrėžtina ir tai, jog jiems priskiriami šliaužimo, vilkimo, kirtimo, pjovimo, sukimo ir kitokie pėdsakai. Be to, būtina paminėti, jog gali susidaryti situacija, kai iš pradžių pėdsakas egzistuoja kaip statinis, o paskui perauga į dinaminį arba atvirkščiai. Tokie pėdsakai vadinami kombinuotaisiais. Pavyzdžiui, automobilio ratų paliktas pėdsakas sniege. Stabdant iš pradžių ratai paliko dinaminį pėdsaką, o automobiliui visiškai sustojus liko statinis pėdsakas. Anksčiau buvo laikomasi nuostatos, jog pagal susidarymo mechanizmą (pagal pėdsaką formavusio objekto veikimo pobūdį) pėdsakai yra statmeninio veikimo (analogiški statiniams) ir slydimo (analogiški dinaminiam).¹³ Kaip matyti, nebuvo išskirti kombinuotieji pėdsakai.

¹⁰ PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M., DANISEVIČIUS, P. *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985, p. 80.

¹¹ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 97.

¹² *Ibidem*.

¹³ DANISEVIČIUS, P. *Pagrindiniai trasologijos klausimai*: mokymo priemonė studentams neakivaizdininkams. Vilnius, 1967, p. 10.

Minėti pėdsakai dar skirstomi į išpaustinius (reljefinius) ir paviršinius (plokščius). Paviršiniai pėdsakai egzistuoja kaip antsluoksniniai ir nuosluoksniniai.¹⁴ Reljefiniai pėdsakai susidaro deformuojantis pėdsaką priimančio objekto paviršiui. Dėl pėdsaką formuojančio objekto poveikio keičiasi pėdsaką priimančio objekto forma, struktūra, jis įgyja kitą formą, atspindinčią pėdsaką formavusio objekto kontaktinio paviršiaus sandarą. Paviršiniai pėdsakai susidaro pasikeitus juos priimančio objekto paviršiaus būklei. Čia svarbu nustatyti skirtumą tarp minėtų pėdsakų apibrėžimų. Išpaustinių pėdsakų atveju pėdsaką priimantis objektas deformuojasi, o paviršinių pėdsakų atveju – tik pasikeičia jo paviršiaus būklė.

Kaip jau buvo minėta, paviršiniai pėdsakai gali būti antsluoksniniai arba nuosluoksniniai. Pastarieji pėdsakai susidaro, kai pėdsaką sudarantis objektas nuima, nuneša nuo pėdsaką priimančio objekto paviršiaus daleles, taip palikdamas savo atspaudą. Antsluoksniniai pėdsakai susidaro tada, kai ant pėdsaką priimančio objekto atsisluoksniuoją pėdsaką formavusio arba ant jo buvusios medžiagos dalelės.¹⁵ Tarpukariu šios pėdsakų rūšys buvo vadinamos neigiamais ir teigiamais pėdsakais. Neigiami pėdsakai yra analogiški išpaustiniams, o teigiami – paviršiniams antsluoksniniams. Nuosluoksniniai čia neminimi, nes teigiami pėdsakai atsiranda palietus paviršių daikto ar kūno dalimi ir taip yra paliekama žymė, kuri nėra nuosluoksninio pėdsako požymis.¹⁶

Septintajame praeito amžiaus dešimtmetyje antsluoksniniai ir nuosluoksniniai pėdsakai nebuvo traktuojami kaip paviršinių pėdsakų rūšys. Buvo teigiama, jog paviršiniai pėdsakai yra pėdsakų klasifikacijos pagal formą rūšis, o antsluoksniniai ir nuosluoksniniai yra mechaninio poveikio (klasifikacija pagal kilmę) rūšies porūšiai¹⁷. Dabar antsluoksniniai ir nuosluoksniniai pėdsakai yra traktuojami kaip paviršinių pėdsakų, kurie yra viena iš pėdsakų rūšių juos klasifikuojant pagal susidarymo mechanizmą, porūšiai.

Paminėtinos kitos klasifikacijos, pagal kurias dabartinėje kriminalistikoje pėdsakai nėra skirstomi. Viena iš jų – pėdsakų skirstymas į aiškius ir neaiškius. Kaip nurodyta monografinėje studijoje *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos*, aiškūs pėdsakai – tai matomi, o neaiškūs – blogai arba visai nematomi pėdsakai. Pastarieji yra tie, kurie esti kaip maži ir smulkūs pėdsakai, kurie iš pirmo žvilgsnio nėra matomi (pavyzdžiui, nematomi pirštų atspaudai). Be to, yra paminėta dar viena pėdsakų rūšis, kuri įvardijama kaip apgaulingi

¹⁴ KURAPKA, E., *et al. Kriminalistikos technikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 99.

¹⁵ PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M., DANISEVIČIUS, P. *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985, p. 81.

¹⁶ PALSKYS, E. *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos (1918-1940): monografinė studija*. Vilnius: Eugrimas, 1995, p. 145-146.

¹⁷ DANISEVIČIUS, P. *Pagrindiniai trasologijos klausimai: mokymo priemonė studentams neakivaizdininkams*. Vilnius, 1967, p. 10.

pėdsakai (arba netikri, klaidinantys pėdsakai). Šių pėdsakų specifika yra tokia, jog jie randami, tačiau visiškai nesusiję su nusikalstama veika ar ją padariusiu asmeniu. Pavyzdžiui, įvykio vietoje, šalia lavono, rasta lazda, tačiau iš tikrųjų ji nėra susijusi su padaryta nusikalstama veika. Be to, prie šių pėdsakų priskiriami ir nusikaltėlių suklastoti pėdsakai, pagal kuriuos kaltininku būtų traktuojamas kitas asmuo.

Dabartinėje kriminalistikoje minėti aiškūs ir neaiškūs pėdsakai yra skirstomi pagal regėjimo laipsnį. Jie yra matomi, silpnai matomi ir nematomi (latentiniai) pėdsakai. Nematomiems pėdsakams surasti ir užfiksuoti naudojami įvairūs vizualiniai, mechaniniai ar cheminiai būdai.

Toliau aptariant kriminalistikoje svarbių pėdsakų rūšis, kurios išskiriamos šiais laikais, paminėtina dar viena klasifikacija. Pagal pėdsakų susiformavimo vietą, pėdsakai skirstomi į lokalius ir periferinius. Lokaliniai pėdsakai susidaro tais atvejais, kai pakinta jų priimančio objekto kontaktinis paviršius, o periferiniai – susidaro pakitus pėdsaką išlaikančiam objektui už jo kontakto su pėdsaką formuojančiu objektu ribų. Bet koks rankų ar kojų pėdsakas, kuris gali būti matomas arba nematomas, bus lokalinis. Periferinis pėdsakas susidarys nukėlus bet kokį daiktą, aplink kurį yra dulkių ar kitos medžiagos, kurios po pačiu daiktu nėra.

Aptartos pėdsakų rūšys yra klasifikuotos pagal jų susidarymo mechanizmą. Nuo pėdsakų rūšies priklauso jų suradimo, užfiksavimo, paėmimo būdai bei tyrimo metodika ir technika.

Šio rašto darbo atžvilgiu svarbi kita pėdsakų klasifikacija. Remiantis pėdsakų klasifikacija pagal objektų, palikusių pėdsaką, rūšį, jie skirstomi į:

- 1) žmogaus paliekamus (homoskopinius) pėdsakus;
- 2) daiktų paliekamus pėdsakus – transporto priemonių, įsilaužimo įrankių, priemonių, instrumentų, gamybinių mechanizmų pėdsakus;
- 3) naminių ir laukinių gyvūnų paliekamus pėdsakus.

Atsižvelgiant į šio darbo pavadinimą, nagrinėjama tik viena iš minėtų pėdsakų rūšių – homoskopiniai pėdsakai.

Kriminalistinė homoskopinių pėdsakų charakteristika – tai kriminalistinis žmogaus paliktų pėdsakų apibūdinimas, skiriamųjų savybių, pranašumų ir trūkumų nustatymas. Žmogaus palikti pėdsakai skirstomi į¹⁸:

- 1) rankų pėdsakus;

¹⁸ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 100-124.

- 2) kojų pėdsakus (basų kojų pėdsakus, kartais randamus ir avalynės viduje);
- 3) dantų pėdsakus;
- 4) nagų pėdsakus;
- 5) galvos paviršiaus pėdsakus.

Mąstant plačiau, keltinas klausimas, ar kojų, apmautų kojinių, avalynės ir asmens drabužių paliktus pėdsakus galima priskirti prie žmogaus paliktų pėdsakų. Dažniausiai kriminalistinėje literatūroje žmogaus kojų pėdsakai yra suprantami kaip basų kojų, apmautų kojinių ir avalynės pėdsakai, tačiau šitoks sprendimas yra diskutuotinas.

Kaip teigia profesorius P. Pošiūnas, žmogaus kojų pėdsakai – tai basų kojų ir kojų su kojinių pėdsakai, o avalynės pėdsakai – avalynės pado ir viršaus arba jos šoninių paviršių pėdsakai.¹⁹ Avalynės pėdsakai įtraukti kaip atskira pėdsakų rūšis. Tokiu atveju darytina išvada, jog avalyne palikti pėdsakai-atspindžiai realioje tikrovėje nėra priskirtini prie žmogaus pėdsakų. Be to, argumentuoti galima tuo, jog homoskopiniai pėdsakai, kaip atskira pėdsakų rūšis, yra išskirti pagal objektų, palikusių pėdsaką, rūšį. Šiuo atveju tai yra konkrečiai žmogaus paliekami pėdsakai. Avalynės pėdsakas tokiu atveju turėtų būti traktuojamas kaip daikto pėdsakas, kadangi pats žodis *homoskopinis*²⁰ suponuoja teiginį, jog tai yra tik žmogaus kūno dalimi paliktas pėdsakas, o avalynė nėra žmogaus kūno dalis.

Šiuo požiūriu taip pat diskutuotinas ir kojų, apmautų kojinių, pėdsakų priskyrimas prie homoskopinių pėdsakų. Kojinės – tai megztas, austas, pintas arba regztas tekstilinis gaminytis, kuriuo apaunamos žmogaus kojos. Teigiama, kad kojinės, kaip ir pirštinės, yra drabužis, todėl vėlgi darytina išvada, jog kojų, kurios yra apmautos kojinių, pėdsakai neturėtų būti laikomi homoskopiniais pėdsakais, nes pėda tiesiogiai nekontaktuoja su pėdsaką priimančiu paviršiumi.

Sistemiškai analizuojant minėto autoriaus kitą leidinį pavadinimu *Kriminalistinės ekspertizės*, būtina paminėti tai, kad sąvoka *homoskopiniai pėdsakai* (vartojamas apibrėžimas *homoskopinė ekspertizė*) apima ne tik avalynės, bet ir žmogaus drabužių ir jų mechaninių pažeidimų pėdsakus bei žmogaus įgūdžių pėdsakus.²¹ Remiantis prieš tai išdėstyta informacija, teigiama, jog klaidinga žmogaus drabužių bei įgūdžių pėdsakus priskirti prie homoskopinių pėdsakų, kadangi sąvoka *homoskopinis* apima tik konkrečiai žmogaus kūno dalimi paliktus pėdsakus-atspindžius.

¹⁹ POŠIŪNAS, P. Trasologinės žmogaus kūno, avalynės ir drabužių pėdsakų ekspertizės. *Teisės problemos*, Nr. 3, 1996, p. 97-98.

²⁰ Lot. *homo* – žmogus.

²¹ POŠIŪNAS, P. *Kriminalistinės ekspertizės*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1997, p. 75.

Toliau analizuojant homoskopinius pėdsakus, paminėtini bet kuria kita žmogaus kūno dalimi palikti pėdsakai. Pavyzdžiui, rankos (ne plaštakos), krūtinės ar nugaros. Tokie pėdsakai turėtų būti priskirtini prie žmogaus paliktų pėdsakų tik tokiu atveju, jeigu su pėdsaką priimančiu objektu kontaktuojama nuoga žmogaus kūno dalimi. Kitu atveju būtų klaidinga teigti, jog tai homoskopiniai pėdsakai. Jie gali suteikti informacijos dėl tam tikrų įvykio detalių, pavyzdžiui, šeimyninio konflikto metu nukentėjusysis stumtelėjo kaltininką ir šis, atsitrenkęs į neseniai išdažytą sieną, paliko nugaros pėdsaką. Šio darbo atžvilgiu jie nėra traktuojami kaip homoskopiniai pėdsakai, nes pagal juos nustatyti asmens tapatybę yra daug sunkiau.

Šiame magistro darbe laikomasi nuostatos, jog *homoskopinių pėdsakų* apibrėžimas apima šiuos pėdsakus: žmogaus rankų, kojų (apima tik basomis paliktus pėdsakus, kurių gali būti randama ir avalynės viduje), dantų, nagų bei galvos paviršiaus pėdsakus.

Nors Lietuvoje kriminalistikos literatūroje tiesiogiai nevartojamos sąvokos *kriminalistinė pėdsakų charakteristika*, tačiau atskirų pėdsakų apibūdinimas nusakant jo rūšį pagal pėdsaką paliekantį objektą, susiformavimo mechanizmą bei kitas klasifikacijas ir individualių požymių nustatymas bei aprašymas suponuoja *kriminalistinės pėdsakų charakteristikos* sampratą. Šio magistro darbo prasme yra aptariama tik homoskopinių – žmogaus kūno dalimi paliktų – pėdsakų charakteristika.

1.1 Rankų pėdsakai

Visų pirma nagrinėtini rankų pėdsakai, kurių kriminalistinė reikšmė yra didžiausia. Jų randama įvairiose vietose tiriant skirtingas nusikalstamas veikas. Dažnai randama ant langų stiklų įvykio vietoje, taip pat ant įvairių kitų paviršių. Tai ne tik baldai, prie kurių buvo liestasi, bet ir įvairios skardinės, nuorūkos. Taip pat rankų pėdsakų gali būti palikta ir ant lavono. Be to, rankų pėdsakai yra reikšmingi, kadangi rankų atspaudai yra vienas iš asmens biometrinių požymių.

Pagal rastus rankų pėdsakus, asmuo identifikuojamas greitai ir neklystamai. Gali susidaryti tokia situacija, jog daiktas, ant kurio yra išlikę žmogaus rankų pėdsakai, yra vienintelis įrodymas, pagrindžiantis asmens kaltę. Tokiu atveju teismas, vertindamas įrodymus, nuspręs, ar pagal šiuos rankų pėdsakus galima asmenį pripažinti kalto padarius nusikalstamą veiką. Kita vertus, tokie pėdsakai asmens gali būti palikti nebūtinai darant

nusikalstamą veiką. Jis dėl įvairių priežasčių įvykio vietoje, kurioje rastas daiktas su jo rankų atspaudais, galėjo būti iki nusikalstamos veikos padarymo ar po jos, bet tai visiškai nesusijęs faktas su pačiu nusikalstamos veikos padarymu.

Aptariant rankomis paliktus pėdsakus, iš pradžių žvelgtina istoriškai. Apie pirštų atspaudus kalbėta jau XIX a. Pirmasis asmenų identifikavimą pagal rastus pirštų atspaudus siūlė V. Heršelis, kurio dėmesį patraukė kinų pirkliai, sandėrius patvirtindavę prispaudę nykštį ant dokumento bei kinų paprotys, pagal kurių skyrybas patvirtindavo vyro rankos atspaudas. Heršelis atkreipė dėmesį, jog pirštų atspaudai yra savotiški paveikslai, sudaryti iš linijų, lankų, kilpų ir spiralių bei turintys tam tikras savybes. Tačiau jo atradimas ir identifikavimo metodas nebuvo priimtas.²²

Kitas asmuo, kurio siūlymui taip pat nebuvo pritarta, buvo gydytojas H. Fuldsas, siūlęs kiekvieno nusikaltimo vietoje ieškoti pirštų pėdsakų. Fuldsas padėjo ištirti kelis nusikaltimus, kurių vienas iš jų buvo vagystė, kurią tiriant buvo rastas bokalas su visos rankos atspaudu. Buvo sužinota, jog rankos atspaudą galima palikti ir nenudažyta ranka, nes prakaito liaukos pirštų galiukuose išskiria riebalų, darančių atspaudą tokį pat ryškų, kaip ir išsitepus suodžiais ar dažais.²³

Apie pirštų pėdsakus, kuriuos galima panaudoti asmenų identifikavimui, pasisakė ir F. Galtonas. Iškilo esminė problema – pirštų atspaudų registravimas ir katalogizavimas. Jo siūlymas buvo skirstyti pirštų atspaudus pagal tipus, kurie yra keturi: be trikampių, trikampis iš dešinės, trikampis iš kairės ir keli trikampiai (vėliau pavadino lankais, kilpomis iš kairės ir iš dešinės, spiralėmis).²⁴

Tačiau jo siūloma sistema turėjo trūkumų. Jeigu keturios pagrindinės pirštų atspaudų grupės pasitaikytų lygiais kiekiais, tai būtų galima lengvai išskirstyti korteles su dešimties pirštų atspaudais taip, kaip kiekvienas jų nesunkiai būtų randamas. Bet panašios lygiavos nebuvo. Lankų pasitaikydavo žymiai rečiau negu visų kitų piešinių. Be Galtono, pirštų atspaudų (pavadino daktiloskopija) sistemą sukūrė ir didžiausią tuometį vaidmenį suvaidino E. Henris, kurio dėka Anglijoje nusikaltėlių identifikavimas buvo pagrįstas pirštų atspaudais, o ne žmogaus kūno matavimu, kuriuo buvo remiamasi atpažįstant nusikaltėlius ir kuris buvo vadinamas *bertiljonažu*, arba antropometrija.²⁵

²² TORVALDAS, J. *Kriminalistikos keliai ir klystkeliai*. Vilnius: Mintis, 1981, p. 21-24.

²³ *Ibidem*, p. 24-25.

²⁴ *Ibidem*, p. 35.

²⁵ Antropometrija [gr. *anthropos* – žmogus + gr. *metreo* – matuoju] – žmogaus kūno matavimas, vienas iš svarbiausių antropologijos metodų.

Vėliau pastarosios identifikavimo sistemos buvo atsisakyta visoje Europoje ir pradėta taikyti daktiloskopiją. Asmenys pradėti registruoti naudojant pirštų atspaudus kaip identifikavimo priemonę. Šis procesas Europoje prasidėjo XX a. pradžioje. Įdomu tai, kad Europoje pirštų atspaudai, kaip identifikavimo priemonė, buvo pripažinti vėliau nei Pietų Amerikoje. Argentina tapo pirmąja pasaulio valstybe, kurioje pirštų atspaudai buvo pripažinti vienintele identifikavimo priemone. Vėliau idėją perėmė ir kitos Pietų Amerikos valstybės – Brazilija, Čilė, Bolivija, Peru, Paragvajus ir Urugvajus.

Lietuvoje pirmieji įrengimai nusikaltėliams registruoti ir identifikuoti sukurti 1922 m. Pirmieji daktiloskopijos bandymai buvo bene vienintelė patikimesnė identifikavimo priemonė. Tais pačiais metais buvo pradėtas leisti ir milicijos mėnraštis „Milicijos žinios“, vietoj kurio vėliau (1924 m.) buvo pradėtas leisti laikraštis „Policija“. Jame buvo aktualių šio rašto darbo tema straipsnių iš daktiloskopijos bei pėdsakų pažinimo, palmoskopijos reikšmė išaiškinant nusikaltimus.

Pirmasis kriminalistikos vadovėlis lietuvių kalba buvo išleistas 1926 m. (V. Šebedevo „Mokslinė policija. Nusikaltėlių pažinimo ir nusikaltimų tyrinėjimo metodai.“), kurio vienas iš skyrių buvo skirtas daktiloskopijai, palmoskopijai, antropometrijai ir fotografijai. 1927 m. prie Kriminalinės policijos valdybos įkuriamas Identifikacijos biuras ir tyrimų laboratorija (pirmoji ir vienintelė valstybinė kriminalistinė įstaiga Lietuvoje). Kai kurie autoriai nuo šių įstaigų įkūrimo laiko mokslinės kriminalistikos pradžią Lietuvoje. Įkurus Identifikacijos biurą, jame buvo kaupiami nusikaltėlių pirštų atspaudai (dešimties pirštų atspaudų lapai ir pavienių pirštų atspaudų kortelės).

Vėliau Identifikacijos biuras perorganizuojamas į skyrių, kurį sudarė bendroji ir laboratorijų dalys. Skyriaus uždavinys buvo „*identifikuoti nusikalstamų darbų autorius pasiremiant jų paliktais nusikalstamo darbo pėdsakais...*“²⁶; jame buvo atliekamos daktiloskopinės, trasologinės, rašysenų, mašinraščių ir kitos ekspertizės.

Lietuvoje šiuo metu yra Lietuvos Policijos daktiloskopinių duomenų registras, kuris Policijos generalinio komisaro įsakymu nuo 2011 gegužės 1 d. bus vadinamas Daktiloskopinių duomenų registru. Šis registras buvo įsteigtas 2007 m. vasario 5 d. automatizuotos daktiloskopinės identifikacijos sistemos (toliau – ADIS) duomenų bazės pagrindu. Registro objektai yra dvejopo pobūdžio. Visų pirma tai rankų atspaudai, kurie skirstomi į:

²⁶ PALSKYS, E. Lietuvos kriminalistikos raidos (1918-1940 m.) pagrindiniai bruožai. *Teisės problemos*, Nr. 2. 1997, p. 113-118.

- 1) asmenų, kuriems įteiktas pranešimas apie įtarimą dėl nusikalstamos veikos padarymo, asmenų, kuriems taikomos prevencinio pobūdžio priemonės pagal Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymą²⁷, ir asmenų, kurie sulaikyti ar kuriems paskirtas administracinis areštas;
- 2) kardomojo kalinimo tvarka suimtų asmenų;
- 3) teistų asmenų;
- 4) asmenų, pripažintų kaltais padarius nusikalstamą veiką, bet atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės;
- 5) neatpažintų lavonų;
- 6) nežinomų bejėgių asmenų.

Taip pat registro objektais yra ir įvykio vietose palikti nenustatytų asmenų rankų pėdsakai.²⁸

Daktiloskopiniai duomenys (daktiloskopinės kortelės ir rankų pėdsakai, rasti neišaiškintų nusikaltimų vietose) sistemoje ADIS yra tvarkomi Kriminalistinių tyrimų centro struktūrinio padalinio – Daktiloskopinių tyrimo skyriaus.²⁹ Užsienio valstybėse viena iš tokių sistemų – AFIS (angl. – *Automated Fingerprint Identification System*) – yra ypač išvystyta.

Nuo gegužės galiosiančiuose registro nuostatuose rankų atspaudų, kurie bus kaupiami, skirtumai yra tokie, jog nebus kaupiami rankų atspaudai asmenų, kuriems paskirtas administracinis areštas bei tų, kurie atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Registro objektu bus rankų atspaudai asmenų, įstatymų ar kitų teisės aktų tvarka įrašytų į policijos įskaitas bei rankų atspaudai tik tų teistų asmenų, kurie Lietuvos Respublikoje atliko paskirtą arešto arba terminuoto laisvės atėmimo bausmę.³⁰

Dabartiniais laikais yra kaupiami ne tik prieš tai minėti rankų atspaudai. Nuo 2009 m. sausio 1 d. Lietuvoje pradėtos išduoti naujos kartos tapatybės kortelės, kurios leidžia

²⁷ Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas. Valstybės žinios, 1997, Nr. 69-1731; 2001, Nr. 60-2138.

²⁸ Lietuvos Policijos generalinio komisaro 2007 m. vasario 5 d. įsakymas Nr. 5-V-88 *Dėl Lietuvos Policijos daktiloskopinių duomenų registro steigimo*. Valstybės žinios, 2007, Nr. 19-751.

²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 310 patvirtintas *Tarybos sprendimo 2008/615/TVR Dėl tarpvalstybinio bendradarbiavimo gerinimo, visų pirma kovos su terorizmu ir tarpvalstybiniu nusikalstamumu srityje, įgyvendino veiksmų planas*. Valstybės žinios, 2009, Nr. 49-1957.

³⁰ Lietuvos Policijos generalinio komisaro 2011 m. sausio 20 d. įsakymas Nr. 5-V-41 *Dėl Lietuvos Policijos generalinio komisaro įsakymo Nr. 5-V-88 „Dėl Lietuvos Policijos daktiloskopinių duomenų registro steigimo“ pakeitimo*. Valstybės žinios, 2011, Nr. 10-474.

elektroninėje erdvėje nustatyti asmens tapatybę ir pilietybę. Nekontaktinėje erdvėje yra fiksuojami asmens biometriniai³¹ duomenys: piliečio veido atvaizdas ir pirštų atspaudai.³²

Charakterizuojant rankomis paliktus pėdsakus, visų pirma aptartina ranka – kaip žmogaus anatomijos dalykas.

Ranka³³ – tai viršutinės galūnės laisvoji dalis; darbo įrankis. Ji susideda iš trijų dalių: žasto, dilbio ir plaštakos.³⁴ Kriminalistikos požiūriu akcentuojant rankų pėdsakus, vaidmenį atlieka tik viena iš trijų rankos dalių – plaštaka³⁵. Tai rankos galinė dalis, kurią sudaro riešas, delnas ir pirštai.³⁶

Rankų pėdsakų tyrimas apima delno (palmoskopija³⁷), pirštų (daktiloskopija³⁸), odos porų (poroskopija³⁹) ir papiliarinių linijų reljefo (edžeoskopija⁴⁰) pėdsakus.⁴¹ Didžiausią praktinę reikšmę iš minėtų pėdsakų turi pirštų pėdsakų tyrimas.

Rankų plaštakų palikti pėdsakai gali būti išpaustiniai ir paviršiniai. Paviršiniai pėdsakai skirstomi į antsluoksninius ir nuosluoksninius.⁴² Be to, antsluoksniniai rankų pėdsakai gali būti matomi (dažyti) ir nematomi (bespalviai). Matomi pėdsakai paliekami suteptomis dažais, krauju ar kita medžiaga rankomis, o bespalvius pėdsakus sudaro prakaito ir riebalų dalelės, kurios išsiskiria iš organizmo ant rankų plaštakų vidinių paviršių.⁴³ Pažymėtina, jog nematomas delno pėdsakas gali susidaryti tik dėl prakaito, kadangi delnų odoje nėra riebalų liaukų.⁴⁴

³¹ Biometrija [gr. *bios* – gyvybė, gyvenimas + gr. *metreo* – matuoju] – biologinių tyrimų planavimo ir duomenų apdorojimo matematinės statistikos metodais būdų visuma.

³² Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos tinklalapis *Elektroninė valdžia* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.vrm.lt/index.php?id=1403>> [žiūrėta 2011-03-01].

³³ Lot. *membrum superius liberum*.

³⁴ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: II tomas (M-Ž). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 205.

³⁵ Lot. *manus*.

³⁶ *Supra*, note 34., p. 154.

³⁷ Palmoskopija [lot. *palma* – delnas + gr. *skopeo* – žiūriu, stebiu] – kriminalistinis delno odos paviršiaus tyrimas, padedantis identifikuoti asmenį.

³⁸ Daktiloskopija [gr. *daktylos* – pirštas + gr. *skopeo* – žiūriu, stebiu] – žmogaus rankų pirštų ir delno odos (papiliarinių) linijų rašto tyrimas.

³⁹ Poroskopija [gr. *poros* – angelė, skylutė, tarpelis + gr. *skopeo* – žiūriu, stebiu] – kriminalistinis žmogaus odos porų tyrimas.

⁴⁰ Edžeoskopija – [angl. *edge* – kraštas, pakraštys + gr. *skopeo* – žiūriu, stebiu] – kriminalistinis papiliarinių linijų reljefo pėdsakų tyrimas.

⁴¹ PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M., DANISEVIČIUS, P. *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985, p. 83.

⁴² Lietuvos teismo ekspertizės centras *Daktiloskopinė ekspertizė* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-10-28]. Prieiga per internetą: <http://lin.ltec.lt/veikla/m_rekomend/rankos.php> [žiūrėta 2010-10-28; 2011-03-01; 2011-03-05].

⁴³ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 100.

⁴⁴ PAVILONIS, S., et al. *Žmogaus anatomija*: vadovėlis respublikos aukštųjų mokyklų gydomosios medicinos, pediatrijos, stomatologijos, farmacijos, higienos ir sanitarijos specialybių studentams. Vilnius: Mokslas, 1984, p. 581.

Antsluoksniniai bespalviai pėdsakai susidaro iš prakaito ir riebalų medžiagos, išsiskiriančios iš žmogaus organizmo, likučių, persikeliančių ant liečiamų rankomis paviršių. Šie pėdsakai yra dažniausiai aptinkami ir sudaro daktiloskopinių tyrimų pagrindą. Antsluoksniniai spalvoti (dažyti) pėdsakai susidaro liečiant paviršius suteptomis krauju, dažais ar kitomis dažomosiomis medžiagomis rankomis. Kaip jau buvo minėta, dar viena paviršinių pėdsakų rūšis yra nuosluoksniniai pėdsakai. Jie susidaro liečiant dulkėmis, suodžiais, tepalais ar kitomis medžiagomis suteptus paviršius, kai tam tikras sluoksnis medžiagos yra nunešamas kartu su ranka.

Įspaustiniai pėdsakai susidaro liečiant rankomis minkštus plastiškus paviršius. Tai gali būti nesudžiūvę dažai, vaškas. Be to, priskirtini ir taukai, kietos konsistencijos tepalai, plastilinas. Šie pėdsakai jautrūs temperatūros poveikiui.⁴⁵ Norint, kad pėdsakas nebūtų greitai sugadintas arba išnyktų, reikia jį kuo skubiau užfiksuoti ir paimti.

1 pav.⁴⁶

Paviršinis antsluoksninis išryškintas
nematomas rankos pėdsakas

2 pav.⁴⁷

Įspaustiniai (reljefiniai) rankų pėdsakai

Toliau tekste aptariamos pagrindinės plaštakos odos savybės, pagal kurias gali būti identifikuojamas asmuo. Šie požymiai, aptikus dinامينius rankų pėdsakus, praktiškai nebus svarbūs, tačiau naudingi gali būti nustatant visos plaštakos ar jos dalių plotį. Be to, pagal juos gali būti nustatytos tam tikros įvykio aplinkybės. Pavyzdžiui, dinaminiai rankų pėdsakai randami kraujo klane, taigi keltina versija, jog nukentėjęs buvo tempiamas, velkamas į kitą vietą.

⁴⁵ *Supra*, note 42, [žiūrėta 2010-10-28; 2011-01-22; 2011-02-16].

⁴⁶ Fotonuotrauka iš: <<http://reason.com/blog/2009/08/10/new-at-reason-radley-balko-on>>.

⁴⁷ Fotonuotrauka iš: <http://www.123rf.com/photo_280103_hand-prints-on-a-cement-sidewalk.html>.

Be to, diskutuotina ir dėl rankų pėdsakų traktavimo kaip lokaliniai ar periferiniai. Realiai visi aptariami pėdsakai egzistuoja kaip lokaliniai. Jų reikšmė kriminalistiniu požiūriu yra didžiausia. Kita vertus, gali egzistuoti ir periferiniai pėdsakai. Argumentuoti šį teiginį galima pateikiant pavyzdį. Randamas lavonas, kuris yra apžiūrimas, aprašomas protokole ir kitaip užfiksuojama (naudojant fotografijos ir vaizdo įrašymo techniką). Kai yra atliktos visos privalomos procedūros, lavonas yra išvežamas ištirti teismo medicinos ekspertų. Pakėlus lavoną iš vietos, kurioje jis buvo rastas, matomas periferinis viso jo kūno pėdsakas – aplink jo buvimo vietą nusėdęs didelis dulkių sluoksnis. Šiuo atveju keltina versija, jog jis ten buvo ilgą laiką tarpą. Aišku, tai gali patvirtinti ir aštrus kvapas bei lavono išorės požymiai, tačiau ilgą lavono buvimo laiką toje vietoje patvirtina ir susidaręs periferinis pėdsakas. Savaiame suprantama, tai ne tik rankų, bet viso kūno periferinis pėdsakas.

Toliau aptariant rankų pėdsakus paminėtinos savybės, kuriomis remiantis gali būti identifikuojamas asmuo pagal rastus jo rankų pėdsakus. Žmogaus rankų plaštakų priekiniai paviršiai ir kojų padai turi sudėtingus piešinius, kuriuos sudaro odos viršutinio sluoksnio (epidermio⁴⁸) daugybės papiliarų tarpusavio išsidėstymas. Papiliarai turi linijinę formą ir sudaro vadinamąsias papiliarines (papilines) linijas, išsidėsčiusias įvairiais srautais. Jų aukštis nuo 0,1 mm iki 0,4 mm, plotis – nuo 0,2 mm iki 0,7 mm. Papiliarinės linijos išsidėsčiusios atitinkamu nuotoliu viena nuo kitos, todėl tarp jų susidaro tarpai, kurių plotis 0,1–0,3 mm.

Kartu su papiliarinėmis linijomis pėdsakuose matyti ir rankų plaštakų priekinių paviršių reljefo požymiai: fleksorinės⁴⁹ (sulenkimo) linijos, raukšlės, karpos, poros. Kaip jau buvo minėta, poros yra piltuvėlio pavidalo įdubos, išsidėsčiusios ant kapiliarinių linijų ir skirtos prakaitui pašalinti. Be šių natūralių požymių, plaštakos reljefe gali būti ir įvairių sužeidimų, randų, nudegimo žymių.⁵⁰ Jų kriminalistinė reikšmė ypač didelė, kadangi įvairūs sužeidimai aiškiai atsispindi pėdsake.

Kriminalistinę papiliarinių raštų reikšmę lemia tam tikros jų savybės, sudarančios mokslinį identifikavimo pagrindą. Labai svarbi papiliarinio rašto savybė yra jo individualumas. Papiliarinio rašto detalių visuma yra informatyvi ir nepakartojama. Žmogaus kiekvieno piršto papiliarinis raštas skiriasi. Šitai pirmasis pastebėjo V. Heršelis, kuris devyniolika metų sistemingai darė savo ir kitų asmenų pirštų atspaudus. Šiuo atveju keltinas

⁴⁸ Epidermis [gr. *epi* – priešdėlis, reiškiantis buvimą ant, virš, šalia ko nors; ko nors perteklių, priedą; ėjimą po ko nors + gr. *derma* – oda] – anat. žmogaus ir stuburinių gyvūnų paviršinis odos sluoksnis.

⁴⁹ Lot. *flexor* – lenkėjas.

⁵⁰ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 100.

klausimas, ar nėra įmanoma, kad kelių asmenų papiliariniai raštai būtų identiški ir tokiu atveju iškiltų nemažai problemų nustatant kaltąjį padarius nusikalstamą veiką. Paminėtina, jog Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau tekste – JAV) buvo atlikti bandymai su beždžionėmis, kurios, atlikus *branduolio perkėlimą*, išnešiojo identiškus dvynius, kurie, nors ir genetiškai beveik identiški ir jų papiliariniai raštai labai panašūs, tačiau matomas aiškus skirtumas. Šiuo atveju bandymai patvirtino, jog kiekvieno žmogaus papiliarinis raštas yra skirtingas.⁵¹ Preziumuojant, jog įmanoma, kad dviejų asmenų papiliarinis raštas būtų identiškas, paminėtina, jog tokiu atveju iškiltų nemažai problemų dėl asmens nustatymo. Jeigu paliktas rankų (pavyzdžiui, pirštų) pėdsakas yra vienintelis įrodymas, kad konkretus asmuo buvo įvykio vietoje, o nustačius dviejų asmenų paliekamų pirštų pėdsakų identiškumą, iškyla klausimas, kaip nustatyti, kurio iš asmenų pirštais yra palikti pėdsakai. Šiuo atveju reikėtų analizuoti kitus ikiteisminio tyrimo duomenis ir tikrinti abiejų asmenų santykius su įvykio vieta bei nukentėjusiuoju.

Antra svarbi papiliarinio rašto savybė – jo pastovumas. Papiliarinis raštas susiformuoja 3–4 mėnesį dar negimusio vaisiaus, žmogui augant didėja, bet jo kokybė nesikeičia visą gyvenimą. Šią papiliarinio rašto savybę taip pat pirmasis pastebėjo V. Heršelis, lygindamas savo pirštų atspaudus kas keletą metų. Šią savybę taip pat nustatė ir H. Fuldsas, kuris taip pat sugretino senus pirštų pėdsakus su naujai paliktais.

Trečia papiliarinio rašto savybė yra gebėjimas atsinaujinti. Odos ląstelėms nykstant, odai nusilupant bei po įvairių paviršinio odos sluoksnio pažeidimų papiliarinio rašto piešinys visada susiformuoja toks pat. Nors *Medicinos enciklopedijoje* įtvirtinta, jog papiliarinių linijų raštas susiformuoja šeštąjį negimusio vaisiaus mėnesį, tačiau kriminalistiniu požiūriu tikslus susiformavimo laikas reikšmės neturi, kadangi svarbu tik tai, kad jis yra kiekvieno žmogaus savitas ir nesikeičia visą gyvenimą, po mirties išlieka toks pat iki lavonui suyrant.

Papiliariniai raštai skirstomi į rūšis (tipus) atsižvelgiant į jų sudėtingumą ir piešinio formą. Rūšys:

- 1) lankiniai;
- 2) kilpiniai (radialiniai ir ulnariniai);
- 3) apvalieji.

⁵¹ BRANDON, M., EGLI, K., UNANDER, A. “Cloned” Primates ant the Possibility of Identical Fingerprints [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.scafo.org/library/130501.html>> [žiūrėta 2011-02-16].

Jau trečiajame dešimtmetyje Lietuvoje papiliariniai raštai buvo klasifikuojami iš esmės į tokias pačias grupes kaip ir dabar – lankinės, kilpinės, ratlankinės (aplinkinės) ir sudėtinės pirštų raštų formos. Kilpiniai papiliariniai raštai buvo taip pat klasifikuoti į radialinius ir ulnarinius. Juos buvo siūloma vadinti lietuviškais atitikmenimis – nykštiniais (alkūniniais) ir mažyliniais (spinduliniais) raštais.⁵²

Dažniausiai pasitaikantys yra kilpiniai papiliariniai raštai, o rečiausiai – lankiniai. Įdomu tai, kad, atlikus tyrimus įrodyta, jog papiliarinių raštų įvairovė priklauso nuo rasės. Europiečiai dažniausiai turi kilpinius papiliarinius raštus. Afrikos gyventojų papiliariniai raštai dažniausiai esti kaip lankiniai, o Azijos (ir Rytų Azijos) – kaip apvalieji.

Lankiniai papiliariniai raštai yra patys paprasčiausi. Juos sudaro srautas lanko formos papiliarinių linijų, einančių nuo vieno piršto krašto į kitą. Linijų išlinkimo laipsnis gali skirtis. Nors Lietuvoje kriminalistikoje nėra įprasta lankinius raštus skirstyti į porūšius, pažymėtina, jog JAV mokslininkai pagal minėtą linijų išlinkimo laipsnį lankinius papiliarinius raštus skirsto į dvi grupes⁵³:

- 1) paprastus/lygius (angl. – *plain arches*);
- 2) stačius (angl. – *tented arches*).

Sistemiškai mąstant, tokiam tipų klasifikavimui, galima pritarti. Papiliarinių raštų rūšių skaidymas į porūšius svarbus charakterizuojant žmogaus paliktus pėdsakus, šiuo konkrečiu atveju – pirštų pėdsakus. Kita vertus, galima argumentuoti ir priešingai, kadangi kiekvienu atveju tiriamas pėdsakas yra aprašomas ir nustatymas, jog konkretus lankinis papiliarinis raštas yra paprastas arba status, realiai reikšmės neturi. Svarbu yra tik tai, kad rastas pėdsakas visiškai sutampa su įtariamojo (kaltinamojo) pirštų atspaudais.

Kiti minėti raštai yra kilpiniai. Jie egzistuoja tada, kai vidurinės linijos eina nuo vieno piršto krašto, viduryje daro kilpą ir grįžta į tą patį kraštą. Sudėtinės kilpos dalys yra kilpos galvutė ir kilpos galai. Kilpos galvutė yra labiausiai išlenkta papiliarinės linijos dalis. Kilpiniai raštai skirstomi į radialinius ir ulnarinius. Pastarieji esti tada, kai kilpų galai yra nukreipti į mažojo piršto pusę. Radialiniams raštams būdingas kilpų galų nukreiptumas į nykštį.

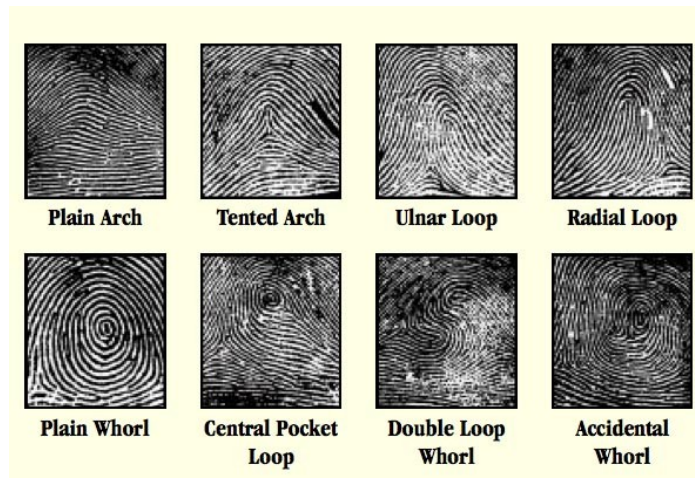
⁵² PALSKYS, E. Lietuvos kriminalistikos raidos (1918-1940 m.) pagrindiniai bruožai. *Teisės problemos*, Nr. 2. 1997, 123.

⁵³ *Fingerprints*: Chapter 4, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.ltidschools.org/12342041313341987/lib/12342041313341987/ch04_070-103%5B1%5D.pdf> [žiūrėta 2011-02-15], p. 80.

Apvalieji papiliariniai raštai yra įdomiausi, kadangi yra sudėtingesni ir už lankinius, ir už kilpinius raštus. Aptariant apvaliuosius raštus, paminėtina, jog papiliarinės linijos sudaro ratus, elipses⁵⁴, ovalus. Tai piešiniai, kurie gali būti ratiniai, spiraliniai, nebaigti, su sudėtingu piešiniu. Apvalieji raštai dažniausiai turi dvi deltas ir centrą (branduolį). Delta – tai trikampio formos figūra, kuri būdinga kilpiniams ir apvaliesiems papiliariniams raštams. Lankiniai papiliariniai raštai deltų neturi.⁵⁵

Kaip ir lankinius, apvaliuosius papiliarinius raštus JAV mokslininkai taip pat grupuoja į porūšius. Teigiama, kad jie egzistuoja kaip⁵⁶:

- 1) paprastieji (angl. – *plain whorls*);
- 2) su centrine kilpa (angl. – *central pocket loop whorls*);
- 3) su dviem kilpomis (angl. – *double loop whorls*);
- 4) atsitiktiniai (angl. – *accidental whorls*).

3 pav.⁵⁷

Papiliarinių raštų rūšys. Viršuje: lygusis lankinis, statusis lankinis, ulnarinis kilpinis, radialinis kilpinis. Apačioje: apvalieji – paprastasis, su centrine kilpa, su dviem kilpomis ir atsitiktinis.

⁵⁴ Elipsė [gr. elleipsis – trūkumas, praleidimas] – mat. plokščia uždara kreivė, kurios kiekvieno taško atstumu nuo 2 pastovių taškų (židinių) suma yra pastovi; vienas kūgio pjūvių, gaunamas kertant plokštuma visas jo sudaromąsias.

⁵⁵ PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M., DANISEVIČIUS, P. *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985, p. 85.

⁵⁶ *Fingerprints*: Chapter 4, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.ltidschools.org/12342041313341987/lib/12342041313341987/ch04_070-103%5B1%5D.pdf> [žiūrėta 2011-02-15], p. 80.

⁵⁷ Fotonuotrauka iš: <<http://khairul.forsciedu.com/?p=1702>>.

Paminėtina, jog kilpiniuose ir apvaliuosiuose papiliariniuose raštuose gali būti išskiriami keli papiliarinių linijų srautai – centrinis, periferinis ir bazinis. Centrinis – tai linijos, sudarančios kilpas, ratus, ovalus; periferinis – tai, kas gaubia vidurinę piešinio dalį iš šonų ir viršaus; bazinis – apačioje centrinio piešinio esančios linijos. Periferinis ir bazinis srautai įrėmina centrinę piešinio dalį. Aptariant minėtus srautus svarbios ir anksčiau minėtinos deltos, kurios susidaro tose vietose, kur bazinės ir periferinės linijos, gaubdamos vidurinę piešinio dalį, išsiskiria arba susilieja.

Toliau aptariant papiliarinius raštus keltinas klausimas dėl asmens identifikavimo, kuris gimė neturėdamas pirštų papiliarinio rašto. Egzistuoja reta odos liga, kai žmogus gimsta neturėdamas pirštų papiliarinio rašto. Keltinas klausimas dėl tokio asmens nustatymo pagal paliktus pėdsakus. Savaiame suprantama, pagal pirštų pėdsakus jis nebus identifikuotas, tačiau žmogaus delnas taip pat turi papiliarinį raštą, kuris gali tikti asmens tapatybės nustatymui.⁵⁸

Charakterizuojant rankų pėdsakus, svarbiausias minėtinas aspektas yra tai, kad, norint nustatyti paliktų pėdsakų tapatumą konkretaus žmogaus rankoms, analizuojami identifikaciniai papiliarinių raštų požymiai, kurie kriminalistikoje skirstomi į bendruosius ir individualiuosius.

Bendrieji požymiai – tai jau minėti papiliarinio rašto rūšis, porūšis, deltų skaičius bei jų forma, išsidėstymas, papiliarinių linijų skaičius tam tikrose rašto dalyse, jų srautų kryptis. Be to, bendruoju požymiu laikomas ir bendras piešinio sutapimas. Šie požymiai kiekvienu konkrečiu atveju nustatomi, tačiau nėra svarbiausi.

Identifikuojant asmenį, palikusį analizuojamą pėdsaką, svarbiausias vaidmuo tenka individualiesiems papiliarinio rašto požymiams. Kriminalistikoje laikomasi nuomonės, jog individualieji papiliarinio rašto požymiai yra papiliarinio rašto detalės (tokios kaip: papiliarinės linijos pradžia, pabaiga, nuotrūkis, linijų susiliejimas, išsišakojimas, tiltelis, akutė, lūžis, išlinkis, įlinkis, sąjungis ir kitos)⁵⁹, porų (skaičius, dydis, forma, išsidėstymas) ir papiliarinių linijų kraštų ypatumai, fleksorinės linijos, raukšlės, randai.⁶⁰ *Kriminalisto žinyne* (1970 m.) yra pateikiami konkrečiai delno individualieji požymiai, kurie yra: sąnarių raukšlės, tarp pirštinių delno iškilimai, iškilimas po mažyliu bei nykščiu, stambiosios ir smulkiosios delno raukšlės. Stambiosios delno raukšlės yra lenkimo raukšlės.

⁵⁸ BATEMAN, L. *Born Without Fingerprint Patterns* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.scafo.org/library/130102.html>> [žiūrėta 2011-02-17; 2011-03-05].

⁵⁹ AUGUSTINAS, B., DANISEVIČIUS, P., MIECEVIČIUS, K. *Trumpas kriminalisto žinyne* (lietuvių ir rusų kalbomis). Vilnius, 1970, p. 18-19.

⁶⁰ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 102-103.

Įdomu paminėti, jog kojų padams (kaip ir rankų plaštakoms) taip pat būdingos papiliarinės linijos bei linijos, atsirandančios lankstant plaštakas ir pėdas. Nors sąvoka *dermatoglifika*⁶¹ kriminalistinėje literatūroje nėra vartojama, bet ji reiškia delnų ir padų rašto tyrimą.⁶² Galbūt tokia situacija susiklostė, nes didžiausią kriminalistinę reikšmę turi rankų pėdsakų tyrimas ir yra vartojamos atskiros sąvokos – daktiloskopija, palmoskopija, poroskopija ir edžeoskopija.

Pagal aptartus bendruosius ir individualiuosius papiliarinio rašto požymius identifikuojamas asmuo, palikęs pėdsaką. Tas asmuo nebūtinai yra kaltininkas. Pėdsakus palikti taip pat gali ir nukentėjusieji, liudytojai bei kiti asmenys, kurie dėl tam tikrų priežasčių kažkuriuo metu galėjo būti ar buvo įvykio vietoje. Taigi palikti rankų pėdsakai gali ne tik pagrįsti, bet ir paneigti asmens kaltę padarius nusikalstamą veiką.

Kriminalistinę rankų pėdsakų reikšmę lemia tai, jog ši homoskopinių pėdsakų rūšis randama įvairių nusikalstamų veikų atveju ir dėl papiliarinio rašto savybių – individualumo, pastovumo ir gebėjimo atsinaujinti – asmuo pagal rankų pėdsakus gali būti identifikuojamas greitai ir neklystamai.

1.2 Kojų pėdsakai

Kojų pėdsakų reikšmė kriminalistiniu požiūriu taip pat labai didelė. Pagal rastus kojų pėdsakus galima nustatyti ne tik konkretų asmenį, bet ir kryptį, iš kur jis atėjo ir kur nuėjo. Be to, nustatoma, kur jis vaikščiojo įvykio vietoje bei kur buvo sustojęs. Taigi gali būti nustatyta pati ėjimo kryptis. Taip pat paminėtina ir tai, jog gali būti nustatoma, ar apskritai asmuo ėjo ar bėgo.

Reikšminga ir tai, jog galima nustatyti asmenų, buvusių įvykio vietoje, skaičių, tam tikras jų eisenos ypatybes (pavyzdžiui, ar buvo apsvaigęs nuo alkoholio). Be to, pagal kojų pėdsakus gaunama informacijos apie asmens fizinius duomenis – ūgį, svorį, lytį. Nors ir pakankamai retai, tačiau išimtiniais atvejais gali būti nustatomas ir asmens amžius.

Rasti kojų pėdsakai nebūtinai turi būti kaltininko. Įvykio vietoje galėjo būti ir įvykį matyti asmenys, kurie turėtų būti apklausiami kaip liudytojai. Be to, jeigu buvo padaryta nusikalstama veika asmens sveikatai, gyvybei, seksualinio apsisprendimo laisvei ar

⁶¹ Gr. *derma* – oda + *glyphe* – raižinys.

⁶² TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: I tomas (A-M). Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991, p. 172.

nuosavybei ir turtinėms teisėms (pavyzdžiui, plėšimas pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 180 str.), kojų pėdsakai galėjo būti palikti ir nukentėjusiojo. Kriminalistiniu požiūriu svarbu surasti ir ištirti visus paliktus kojų pėdsakus.

Remiantis *Medicinos enciklopedijos I-ajame tome* nurodyta sąvoka, koja⁶³ – tai apatinės galūnės laisvoji dalis. Taip pat traktuojama kaip atramos ir judėjimo organas. Ją sudaro šlaunis, blauzda ir pėda. Nagrinėjant žmogaus paliktų pėdsakų temą, kojų pėdsakai traktuojami tik kaip pėdos (kojos apatinės, atraminės dalies) paliktos žymės.⁶⁴

Pėdos sudėtinės dalys yra pirštai, padas, vidinis pėdos skliautas, skliautas, kulnas, užkulnis, išorinis pėdos kraštas, pėdos nugarėlė, vidinė ir išorinė kulkšnys, nagas, čiurna. Iš aptartų pėdos dalių dažniausiai pėdsake atsispindi pirštai, padas, kulnas ir užkulnis.

Kaip jau buvo minėta, žmogaus kojų pėdsakai – tai basų kojų pėdsakai, kurie gali būti randami ir avalynės viduje. Jie gali būti pavieniai, keletas jų arba pėdsakų grupė. Pastaroji skirstoma į pėdsakų sistemą – pėdsakų takelį. Savaime suprantama, pėdsakų takelis nėra būdingas pėdsakams, kurie rasti avalynės viduje.

Pagal basų kojų pėdsakus asmuo identifikuojamas remiantis bendraisiais ir individualiaisiais pėdos anatominės sandaros požymiais. Kaip ir žmogaus rankoms, pėdoms taip pat būdingas papiliarinių linijų individualumas, pastovumas ir gebėjimas atsistatyti. Basų kojų pėdsakuose atsispindi bendras pėdos dydis ir forma, kiekvieno pirštų ilgis bei plotis, bendra papiliarinių linijų rašto struktūra, fleksorinės linijos.⁶⁵

Svarbu nepamiršti, jog gali būti randami pėdsakai daiktai (šiuo atveju – avalynė), kuriuose taip pat gali būti palikti pėdsakai, kurie yra šio darbo objektas, t.y. viena iš homoskopinių pėdsakų rūšių – kojų pėdsakai. Galėjo susidaryti situacija, kai avalynės vidus buvo nešvarus ir žmogaus pėdos pėdsakas liko joje. Aptartu atveju bus reikšminga ne tik rasta avalynė, bet ir pėdsakas jos viduje, kuris yra svarbus šio rašto darbo aspektu.

Kojų pėdsakai yra statiniai ir dinaminiai, įspaustiniai ir paviršiniai (anksčiau buvo vadinami įspaudais ir atspaudais). Dažniausiai randami statiniai pėdsakai, tačiau kartais pasitaiko ir dinaminių, kai pėdsakas yra paliktas kojai slystant paviršiumi. Įspaustiniai pėdsakai lengvai randami įvykio vietoje, kadangi yra gerai matomi. Paviršiniai pėdsakai dar skirstomi į antsluoksninius, kai nuo kojos pėdos pėdsakuose lieka kokių nors medžiagų (pavyzdžiui, tepalo, purvo, kraujo, žemės), ir nuosluoksninius, kai iš pėdsako vietos su koja

⁶³ Lot. *membrum interium liberum*.

⁶⁴ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: I tomas (A-M). Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991, p. 421-422.

⁶⁵ Žr. skyriuje *Rankų pėdsakai*, p. 17-18.

nويمamas kokios nors medžiagos sluoksnis. Taip pat gali būti randama ir nematomų paviršinių pėdsakų, kurie išryškinami naudojant kriminalistines-technines priemones. Nematomi kojų pėdsakai susidaro dėl iš prakaito liaukų išskiriamo prakaito. Kaip ir delnų odoje, padų odoje nėra riebalų liaukų.

4 pav.⁶⁶

Antsluoksninis išryškintas
nematomas kojos pėdsakas

5 pav.⁶⁷

Antsluoksninis matomas
kojos pėdsakas

Atkreiptinas dėmesys, jog, nors dažniausiai kojų pėdsakai yra lokaliniai, tačiau realiai pasitaiko ir periferinių. Paminėtina situacija, kuri pagrindžia šį teiginį. Nusikaltėlis įvykio vietoje, imdamas tam tikras medžiagas, apsipylė savo kojas (pavyzdžiui, miltais) ir taip, jam nuėjus, liko jo kojos periferinis pėdsakas. Remiantis tokiu pėdsaku daug informacijos nebus išgauta, tačiau galės būti nustatyta jo judėjimo kryptis bei tiksli vieta, kur jis stovėjo. Šis pavyzdys tinkamas, pavyzdžiui, tiriant vagystę.

Charakterizuojant kojų pėdsakus atkreiptinas dėmesys, jog tiriant nusikalstamas veikas, aptinkami ne tik pavieniai pėdsakai, bet, kaip buvo minėta, ir jų nuosekli grupė – pėdsakų takelis. Dažniausiai literatūroje yra išskiriami tokie pėdsakų grupės elementai⁶⁸:

- 1) ėjos krypties linija;
- 2) ėjos linija;

⁶⁶Fotonuotrauka iš:

<http://www.istockphoto.com/file_closeup/people/1428668-child-footprint.php?id=1428668>.

⁶⁷ Fotonuotrauka iš: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_pictures/4941026.stm>.

⁶⁸ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 114.

- 3) žingsnio ilgis;
- 4) žingsnio plotis;
- 5) žingsnio kampas.

Ėjos krypties linija svarbi, nes ji parodo, kur link nuėjo žmogus. Ji gali būti tiesi, kreiva ar netgi laužyta. Kreiva ar laužyta linija gali susidaryti ne tik tokiu atveju, kai asmuo yra apsvaigęs nuo alkoholinių, narkotinių ar kitų psichotropinių medžiagų, bet ir dėl tam tikro sunkaus nešulio ir pan. Ėjimo kryptį parodo gilesnis įspaudimas pakulnės srityje. Be to, galima ir pagal avalynės priekio formą. Kita vertus, nusikaltėliai, stengdamiesi suklaidinti, avalynę apsiauti gali atvirksčiai. Tokiu atveju labiau išpaustas pėdsakas yra avalynės priekyje.

Kitas pėdsakų sistemos elementas yra ėjos linija. Ši, kitaip nei krypties linija, jungia iš eilės visų pėdsakų kulnus. Teigiama, jog ji dažniausiai yra laužytos kreivės formos.

Žingsnio ilgis yra atstumas tarp dešinės ir kairės kojos pėdsakų kulnų. Skirtingo kūno sudėjimo ir ūgio žmonių žingsnio ilgis skiriasi. Savaimė suprantama, aukštesnio žmogaus žingsnis bus ilgesnis. Kita vertus, tai nėra neginčytinas klausimas, kadangi čia reikėtų nepamiršti, jog svarbi pati žmogaus eisena. Keltina versija, jog žmogus, nors ir aukštas, gali eiti mažais žingsniais. Be to, atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog kojų pėdsakai gali būti palikti ir bėgant. Pėdsakų, paliktų bėgant, žingsnio ilgis bus didesnis.

Žingsnio plotis, kitaip nei ilgis, yra atstumas tarp dešinės ir kairės kojos pėdsakų, o ne šių pėdsakų kulnų. Žingsnio kampas taip pat yra vienas iš pėdsakų sistemos elementų. Tai kampas, kurį sudaro pėdos ašis su ėjos krypties linija. Jis gali būti teigiamas, jo gali išvis nebūti (nulinis) arba gali būti neigiamas. Neigiamas kampas yra tada, kai pėdos priekiniais galais būna pakreiptos į vidų.⁶⁹

Pėdsakų takelis, jo elementų analizė ir sugretinimas suteikia informacijos apie asmens judėjimo kryptį, greitį ir būdą, ūgį, lytį, fizinę būseną. Be to, kartais pagal aptartus pėdsakus gali būti nustatytas ir amžius, fiziniai trūkumai. Prisimintina, jog ši informacija gali būti ne tik apie kaltininką, bet ir apie kitus asmenis, pavyzdžiui, tuos, kurie matė įvykį.

Ši žmogaus paliktų pėdsakų rūšis yra pakankamai svarbi kriminalistiniu požiūriu, kadangi pagal kojų pėdsakus ne tik gali būti gauta anksčiau aptartos informacijos, bet ir nustatomas konkretus asmuo, nes kojų padams (kaip rankų plaštakoms) būdingi papiliariniai

⁶⁹ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 114-115.

raštai, kurie yra individualūs, nesikeičia per visą asmens gyvenimą bei po odos pažeidimų atsinaujina pakartodami tokį patį raštą.

1.3 Dantų pėdsakai

Įvykio vietoje gali būti aptinkami ir žmogaus dantų pėdsakai, kurie Lietuvos kriminalistams buvo žinomi jau tarpukariu. Šie pėdsakai randami rečiau nei prieš tai aptarti, tačiau jie taip pat yra reikšmingi. Dantų pėdsakų gali būti randama ant įvairių žmogaus kūno vietų, maisto produktų (pavyzdžiui, sūrio, šokolado), butelių kamščių ir pan.⁷⁰ Aptariamų pėdsakų randama nužudymų, plėšimų bei vagysčių bylose.

6 pav.⁷¹

Dantų pėdsakai ant obuolio

7 pav.⁷²

Dantų pėdsakai ant šokolado

8 pav.⁷³

Dantų pėdsakai ant žmogaus kūno

Pagal Kanadoje 1997 m. atliktus tyrimus, iš 1294 nusikalstamų veikų, per kurias padaryta sužalojimų žmogaus kūnui, 16 % (207 nusikalstamos veikos) jų rasta dantų pėdsakų. Daugiausia nukentėjusiųjų, yra moteriškosios lyties, kurių amžius svyruoja nuo 17 m. iki 45 m. Atlikti tyrimai parodė, jog dominuojančios žmogaus kūno vietos, ant kurių randama dantų žymių, yra veidas bei kaklas. Rečiau pasitaiko situacijų, kai žymės randamos ant liemens bei galūnių – rankų ir kojų.⁷⁴

⁷⁰ POŠIŪNAS, P.. *Kriminalistinės ekspertizės*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1997, p. 84.

⁷¹ Fotonuotrauka iš:

<http://www.investmenthost.com/BKPG/2009_11_26_landing_list.html?L=g&ad=inv_global&type=T>.

⁷² Fotonuotrauka iš: <http://www.allposters.co.uk/-sp/Chocolate-with-Bite-Mark-Posters_i3528838_.htm>.

⁷³ Fotonuotrauka iš: <<http://www.makeupsfx.co.uk/products/davysil/examples.php>>.

⁷⁴ SWEET, D. *Incidence of Human Bite Marks in a Selected Adult Population*; Technical report. Bureau of Legal Dentistry: University of British Columbia, 1997, p. 3-5 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-17]. Prieiga per internetą: <http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca/collection_2008/ps-sp/PS63-2-1998-8E.pdf> [žiūrėta 2011-02-17].

JAV taip pat atliekami tyrimai, kurie parodo dantų pėdsakų dažnumą įvairių nusikalstamų veikų tyrime. Vienas iš tokių tyrimų, kuris buvo atliktas 2008 m. (taigi vienuolika metų vėliau nei Kanadoje) parodė, kad ir JAV dažniau dantų žymės yra randamos ant moterų kūnų nei vyrų. Be to, paminėtina, jog pastarojo tyrimo rezultatai dėl kūno vietų, parodė, kad JAV daugiausia tokių žymių randama ant moterų krūtų bei kojų ir rankų. Taigi čia matomas skirtumas nuo Kanadoje 1997 m. analizuotos situacijos.

Pažymėtina, kad dantų pėdsakų randama ne tik ant nukentėjusiojo, bet ir ant kaltininko kūno – kas yra lygiai taip pat svarbu identifikuojant asmenį, padariusį nusikalstamą veiką. Tokie pažeidimai padaromi, kai nukentėjusysis ginasi nuo nusikalstamų kaltininko veiksmų.

Aprašant dantų paliekamas žymes, svarbu paminėti, jog jų pėdsakai pasireiškia kaip puslankio formos žymės, kurias palieka apatinių bei viršutinių dantų skliautas (lankas). Tarp šių dviejų lankų pėdsakų yra ertmė, kuri yra nepažeista. Tačiau dažnai pasitaiko situacijų, kai yra randama tik vieno iš skliautų – apatinio arba viršutinio – pėdsakų. Jeigu dantų pėdsakai yra rasti ant žmogaus kūno, tai svarbus tampa laiko tarpas, kuris praėjo nuo įkandimo ar nukandimo. Tai aiškintina tuo, jog priklausomai nuo laiko skiriasi pažeistos odos spalva.

Žmogaus dantys turi pastovių požymių, kurie padeda spręsti identifikacinius uždavinius. Tai gali būti įgimti ir įgyti požymiai. Žmogaus dantys įgauna tam tikrą požymį po jų taisymo, taip pat ligų ar mechaninių pažeidimų.⁷⁵

Dantys⁷⁶ – tai burnos ertmės organai, kuriais griebiamas, laikomas ir kramtomas maistas. Dantis sudaro trys dalys, iš kurių tik viena svarbi kriminalistiniu požiūriu – danties vainikas – matoma danties dalis⁷⁷.

Kaip ir visi pėdsakai, dantų pėdsakai taip pat klasifikuojami. Jie yra statiniai ir dinaminiai. Statiniai pėdsakai susiformuoja įkandant, prikandant. Dinaminiam pėdsakams būdinga tai, kad jų susidarymui būtinas atkandimas. Kitaip nei anksčiau aptarti pėdsakai, dantų paliktos žymės nėra skirstomos į išpaustinius ir paviršinius bei lokalinius ir periferinius. Visi dantų pėdsakai egzistuoja kaip išpaustiniai (reljefiniai). Galima preziumuoti, jog paliekamas paviršinis pėdsakas, tačiau diskutuotina dėl tokių pėdsakų kriminalistinės reikšmės. Radus matomą paviršinį antsluoksninį (pavyzdžiui, krauju padengtą dantimis paliktą paviršinį pėdsaką ant maisto produktų, t.y. maistas nebuvo

⁷⁵ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 121.

⁷⁶ Lot. *dentes*.

⁷⁷ PAVILONIS, S., et al. *Žmogaus anatomija*: vadovėlis respublikos aukštųjų mokyklų gydomosios medicinos, pediatrijos, stomatologijos, farmacijos, higienos ir sanitarijos specialybių studentams. Vilnius: Mokslas, 1984, p. 322.

įkastas, prikastas ar atkastas) ar nuosluoksninį dantų pėdsaką, nustatoma tik nedidelė dalis informacijos – keliais dantimis paliktas pėdsakas, ar nėra didelių tarpų tarp dantų. Jeigu aptarti pėdsakai yra nematomi, jie kriminalistinės reikšmės neturės.

JAV mokslininkai teigia, jog dantų pėdsakus, rastus ant žmogaus kūno, galima klasifikuoti šitaip⁷⁸:

- 1) sumušimas (angl. – *bruise*);
- 2) įbrėžimas (angl. – *abrasion*);
- 3) įraižymas (angl. – *indentation*);
- 4) išplėšimas (angl. – *laceration*).

Sumušimas šiuo atveju turėtų būti traktuojamas kaip toks danties paliktas pėdsakas, kai lieka tik nežymus danties prisilietimas prie žmogaus odos, kai nėra įkandimo ar nukandimo žymių. Diskutuotina dėl dantų pėdsakų traktavimo kaip įbrėžimas bei įraižymas. Realiai sunku išsivaizduoti skirtumą tarp šių dviejų pėdsakų rūšių. Galima teigti, jog įbrėžimas yra ne toks gilus odos pažeidimas nei įraižymas. Šitas dantų žymių klasifikavimas yra svarbus tik radus juos ant žmogaus kūno.

Lietuvoje dantų pėdsakai skirstomi pagal tokius klasifikacinius požymius⁷⁹:

- 1) anatominiai;
- 2) dantų anomalijos;
- 3) požymiai, atsiradę dėl ligos, gydymo, nusidėvėjimo.

Anatominiai požymiai – tai dantų dydis, skaičius, atstumas tarp jų. Be to, priskiriama ir dantų lankų forma, spindulys, karūnėlės kramtomojo paviršiaus reljefas. Dantų dydis yra skirtingas. Jie gali būti dideli, vidutiniai ar smulkūs. Be to, jie gali būti suaugę tankiai, vidutiniškai arba retai.⁸⁰ Vaikas iki 5-7 m. amžiaus turi 20 pieninių dantų: 8 kandžius, 4 iltinius ir 8 krūminius dantis. Taigi pieninių dantų lanke nėra kaplių.⁸¹ Tai svarbu nustatant, ar rastos dantų žymės yra paliktos suaugusiojo ar vaiko iki 5-7 m. Galima pateikti tokį pavyzdį: byloje yra du nukentėjusieji, iš kurių vienas yra vaikas, o ant įtariamojo kūno rasta kandimo žymių, kurios padarytos pieniniais dantimis.

⁷⁸ VAN HOLLEN, J. B. Bite Marks In: *Physical Evidence Handbook*, 8th Edition [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.doj.state.wi.us/dles/crimelabs/physicalevidencehb/Ch7_BiteMarks.pdf> [žiūrėta 2011-02-18; 2011-03-15], p. 71.

⁷⁹ POŠIŪNAS, P. Trasologinės žmogaus kūno, avalynės ir drabužių pėdsakų ekspertizės. *Teisės problemos*, Nr. 3, 1996, p. 99.

⁸⁰ DAMBRAUSKAITĖ, O. D., et al. *Kriminalisto žinynas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 28.

⁸¹ ŠURNA, A., GLEIZNYS, A. *Kramtymo funkcijos anatomija: mokymo-metodinė priemonė*. Vilnius: Lietuvos TSR sveikatos apsaugos ministerija, 1986, p. 4.

Iškritus pieniniams dantims, jie pakeičiami nuolatinių dantų kompleksu. Išdygsta 32 nuolatiniai dantys, išskyrus protinius, kurie dygsta sulaukus 17-25 m. arba vėliau. Aptariami žmogaus organai esti 4 grupių: kandžiai, iltys, kapliai ir krūminiai. Suaugęs žmogus turi 8 kandžius, 4 iltinius, 8 kaplius ir 12 krūminių dantų.⁸²

Anomalija – tai reiškinys, išeinantis už variacijos ribų (variacija – riba, kurioje varijuoja norma). Anomalijos yra nebūdingi žmogui organų skirtumai, atsiradę dėl netaisyklingo vystymosi. Dantų anomalijos požymiai pasireiškia dantų išsidėstymu, padėtimi, dydžiu, atstumu tarp jų. Dažniausia dantų formos anomalija – kūgiški viršutiniai šoniniai kandžiai. Dantų padėties anomalijos – link gomurio pasislinkę viršutiniai šoniniai kandžiai arba lūpų link pasislinkę viršutiniai ir apatiniai iltiniai dantys. Kartais išdygę dantys būna susikeitę vietomis – vienoje dantų grupėje atsiranda kitos grupės dantis.⁸³

Be to, kaip jau buvo minėta, asmens identifikavimui pagal dantų pėdsakus ypač svarbu tai, jog dantys pakinta dėl ligų ar gydymo. Taip pat prie šių požymių priskirtinas ir plombų ar protezų susidėvėjimas. Taigi dantys gali turėti tam tikrų ypatingų žymių, kurios lygiai taip pat svarbios. Pavyzdžiui, žmogui gali trūkti kai kurių dantų, dantys išsikišę. Be to, gali susidaryti ir tokia situacija, kai palikti pėdsakai yra ne natūralių dantų, o jų protezų.

Dantų sukandimas gali būti taisyklingas arba gali pasireikšti kaip prognatija ar progenija – dantų anomalijomis. Prognatija esti tada, kai atsikišęs viršutinis žandikaulis. Ji yra paveldima arba atsiranda dėl vaikystėje persirgtos ligos, ankstyvo pieninių dantų netekimo ar žalingų įpročių, pavyzdžiui, per ilgai buvo čiulpiamas čiulptukas arba pirštas. Viršutinis žandikaulis labai padidėja ar lieka siauras, arba apatinis tampa trumpas. Viršutiniai priekiniai dantys atsikiša ir nesiliečia su apatiniais. Progenija yra smakro atsikišimas, kai apatiniai priekiniai dantys dengia viršutinius. Apatinių dantų eilė atsikišusi į priekį, apatiniai priekiniai dantys neliečia viršutinių. Aptartos sankandos anomalijos reikšmingos charakterizuojant dantų pėdsakus. Tai aiškintina tuo, jog radus abiejų dantų skliautų pėdsakus ir esant kuriai nors iš anomalijų, lengviau identifikuoti asmenį, palikusį dantų žymes, nes tokiu atveju identifikuotino asmens reikia ieškoti tarp turinčių dantų anomalijas.

Charakterizuojant dantų pėdsakus, keltinas klausimas dėl dantų protezų, kurie yra išimami ir neišimami (plokšteliniai). Išimamų protezų pėdsakas skirsis, nes likęs pėdsakas kiekvienu atveju gali būti skirtingas. Atkreiptinas dėmesys, jog dalis žmonių turi ir

⁸² TAMULAITIENĖ, J., *et al. Medicinos enciklopedija*: I tomas (A-M). Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991, p. 157.

⁸³ *Ibidem*, p. 158.

neišimamų protezų, pavyzdžiui, auksinių dantų. Diskutuotina, ar tai, jog žmogus turi tokių dantų, yra svarbu aptariant šią homoskopinių pėdsakų rūšį. Nors dantis nenatūralus, tačiau jo forma – kas šiuo atveju ir yra svarbiausia – yra tokia pati. Taigi darytina išvada, jog tai, kad dantys yra auksiniai, neturi įtakos nustatant asmenį pagal paliktus dantų pėdsakus.

Paminėtina ir dar viena galima situacija. Dėl tam tikrų priežasčių žmogui netekus visų dantų ir neturint protezų, pėdsakas gali būti paliktas dantenomis, dengiančiomis žandikaulių (apatinio ir viršutinio) alveolines ataugas ir danties vainiko kaklinę dalį. Dantenoms būdingas tam tikras reljefiškumas, o viršutinio ir apatinio žandikaulių judėjimą reguliuojantys raumenys sukandant gali veikti didele jėga, todėl paliekamas pėdsakas.⁸⁴ Šis pėdsakas turėtų būti traktuojamas kaip dantų pėdsakas. Argumentuoti galima teigiant, jog toks pėdsakas nepatenka į kitų homoskopinių pėdsakų sferą (rankų, kojų, nagų bei galvos paviršiaus). Be to, dantenos dengia vainiko kaklinę dalį, kuri anatomiškai yra danties dalis.

Kriminalistikos požiūriu svarbu tai, kad dantys palieka pėdsaką, pagal kurį gali būti nustatytas konkretus žmogus. Paliktos žymės gali būti palyginamos su žmogaus dantų paliekamomis žymėmis. Žmogaus dantų rūšys vienodos, bet žymės, paliktos kandant – skirtingos, nes dantys skiriasi dydžiu, forma, tarpais tarp jų, sąkandžiu.⁸⁵ Visa pateikta informacija svarbi charakterizuojant dantų pėdsakus, kaip vieną iš homoskopinių pėdsakų rūšių.

1.4 Nagų pėdsakai

Be aukščiau aptartų, įvykio vietoje gali būti randami ir žmogaus nagų pėdsakai. Jie dažniausiai aptinkami ant aukos ar kaltininko kūno. Be to, aptariamieji pėdsakai gali būti palikti ir ant įvairių daiktų. Pavyzdžiui, ant neišdžiūvusios paveikslo drobės paliktos žymės. Taigi šiuo atveju bus svarbus ne tik daiktas kaip įrodymas, bet ir ant jo paliktas pėdsakas.

Be to, nusikalstamos veikos padarymo vietoje gali būti rasta nago dalelė. Tai irgi laikytina pėdsaku. Pagal aptiktą dalelę gali būti identifikuojamas asmuo – kas daroma DNR tyrimų metodu. Be to, kriminalistiniu požiūriu svarbią reikšmę turi asmens panagėse aptinkamos medžiagų dalelės. Jeigu kaltininko panagėse buvo rasta nukentėjusiojo odos dalelių, o ant nukentėjusiojo kūno – nagų pėdsakų, keltina versija dėl šių asmenų grumtynių

⁸⁴ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: I tomas (A-M). Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991, p. 156.

⁸⁵ ŠUMINIENĖ, A.. *Biologija*: vadovėlis. Vilnius: Vaga, 1999, p. 41.

ir kita. Kita vertus, šio rašto darbo atžvilgiu dalelė nėra nagrinėjimo dalykas, kadangi homoskopiniai pėdsakai – tai pėdsakai siaurąja kriminalistinės trasologijos prasme – pėdsakai-atspindžiai.

Praktikoje nagų pėdsakai dažniausiai yra randami ant įtariamojo bei nukentėjusiojo veido, kaklo, rankų, nugaros. Be to, seksualinių nusikalstamų veikų atvejais pasitaiko ir ant nukentėjusiojo lyties organų.

9 pav.⁸⁶

Nagų pėdsakai ant žmogaus nugaros

Kriminalistikoje nagų pėdsakai traktuojami tik kaip rankų nagų pėdsakai. Keltinas klausimas dėl kojų nagų pėdsakų. Ar nagų pėdsakai, kaip homoskopiniai pėdsakai, apima kojų nagų pėdsakus ar ne – svarstytinas klausimas. Su kojų nagų pėdsakais nėra susiduriama, bet realiai jie gali egzistuoti. Argumentuoti galima pateikiant tokį pavyzdį: yra padarytas nusikaltimas seksualinio apsisprendimo laisvei ir ant kaltininko kūno rasta nukentėjusiojo kojų nagų pėdsakų, kurie susidarė nukentėjusiajam bandant priešintis.

Svarbiausias uždavinys, kurį padeda išspręsti rasti nagų pėdsakai, yra konkretaus asmens identifikavimas, tačiau tai nėra kiekvienu atveju paprasta atlikti. Kartais susidaro situacijų, kad galima nustatyti tik tai, ar tai apskritai žmogaus nagų palikti pėdsakai, kadangi nagų pėdsakus gali palikti ir naminiai bei laukiniai gyvūnai. Be to, radus nagų pėdsakus, iš jų galima nustatyti judesio kryptį.⁸⁷ Taigi įprastai nagų pėdsakai traktuojami kaip dinaminiai, tačiau gali pasitaikyti ir statinių.

⁸⁶ Pakoreguota fotonuotrauka iš: <<http://www.adpunch.org/entry/why-getting-it-up-causes-scratches-on-a-man-s-back/>>.

⁸⁷ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 123.

Asmens identifikacija pagal pėdsakus, ypač paliktus žmogaus kūne, yra ganėtinai sunki, kadangi požymiai yra neryškūs, nežymūs. Taip pat gali būti ir tokia situacija, kai aptariami pėdsakai yra padengti nukentėjusiojo krauju.

Nagai⁸⁸ – tai suragėję pirštų galų odos dariniai. Jie egzistuoja kaip iškilios permatomos plokštelės, prisitvirtinusios ant odos jungiamojo audinio. Nago plokštelė per dieną užauga 0,1 mm., per mėnesį – 3-4 mm. Pašalintas nagas atauga per 90-115 dienų. Be to, būtina paminėti ir tai, jog nagai gali dėl įvairių priežasčių pakisti – dėl traumos, cheminių medžiagų poveikio (tokių kaip stiprios rūgštys ir šarmai) ar nušalimo. Nušalę nagai sustorėja, pasidaro labai trapūs ar netgi nukrenta.⁸⁹ Žmogaus nagai klasifikuojami pagal nago plokštelės formą, reljefą ir kontūrą, jos ilgį, plotį, spalvą ir ypatumus.

Visa pateikta informacija svarbi kriminalistikos požiūriu, nes kiekvienu konkrečiu atveju, radus nagų paliktus pėdsakus, keliamos įvairios versijos – nagas sveikas ar deformuotas, ar įtariamasis turi deformuotų nagų ir kita. Šiuo atveju iškart iškyla klausimas, kaip pagal nagų pėdsakus, kurie egzistuoja kaip įbrėžimai, galima nustatyti, ar nagas deformuotas. Tokiu nagų paliktas pėdsakas skirsis nuo sveiko, pavyzdžiui, jeigu nagas yra pažeistas (todėl nukritęs) ir naujas dar neataugęs. Jeigu visais rankų pirštų nagais paliekamos žymės ir vienas iš tokių nagų dar nėra naujai susiformavęs, juo nebus paliekamas pėdsakas ir nagų pėdsakai skirsis.

Be to, gali būti nustatyta ir tai, ar nago paliktas pėdsakas yra suaugusiojo ar vaiko. Kartais įmanoma kelti versiją ir dėl asmens, palikusio pėdsaką, lyties. Dažnai moterų nagai yra siauresni nei vyrų, kadangi ir plaštakos moterų yra siauresnės, tačiau ilgesni bei jų forma įmantresnė. Čia norima pasakyti, jog moterų darosi įvairų manikiūrą, pavyzdžiui, nagai yra ypač ilgi ir siaurėjantys. Savaimė suprantama, tokių nagų pėdsakas bus kitoks nei paliktas žmogaus, kurio nagų forma yra tradicinė.

Be to, keltina versija dėl nagų pėdsakų traktavimo kaip tų, kuriuose atsispindi pati nago forma. Tai pėdsakai, kuriuos galima skirstyti į įspaustinius ir paviršinius. Reljefinis (įspaustinis) pėdsakas gali būti paliktas minkštoje medžiagoje, pavyzdžiui, plastiline. Realiai paviršiniai nagų pėdsakai gali būti palikti tik matomi, palikti lakuotais nagais, kurie dar nebus išdžiūvę. Kita vertus, dėl neišdžiūvusio bespalvio nagų lako gali būti paliktas

⁸⁸ Lot. *ungues*.

⁸⁹ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: II tomas (M-Ž). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 49-50.

pėdsakas, kuris turėtų būti traktuojamas kaip nematomas, tačiau realiai jis pastebimas plika akimi. Nuosluoksniniai nagų pėdsakai galėtų susidaryti kraujyje, neišdžiūvusiuose dažuose.

Kita vertus, aukščiau pateikta informacija vertinga tik į pėdsakus žvelgiant idealistiškai. Idealių tokių nagų pėdsakų realioje tikrovėje pasitaiko retai. Atskirais atvejais tokie pėdsakai gali egzistuoti. Čia paminėtinas toks pavyzdys: kaltininkas viršutine plaštakos dalimi, o tiksliau – tik nagais, paliko pėdsaką sutirštėjusiame kraujyje. Aptikus tokį nagų įspaustinį pėdsaką, aktualia tampa informacija dėl nagų formos, dydžio, ilgio, tam tikrų nagų nebuvimo ar jų deformacijos.

Nagrinėjamos temos atžvilgiu apie nagų atspindžius teorijoje ir praktikoje kalbama kaip apie įvairius įbrėžimus, pagal kurių išsidėstymą, ryškumą gali būti keliamos versijos dėl tam tikrų įvykio sąlygų. Pavyzdžiui, gali būti keliami savigynos buvimo versija. Tokie nagų pėdsakai gali būti aptinkami įvairiose vietose ant įtariamojo kūno. Kita vertus, dažnai nagų pėdsakų būna ant nukentėjusiojo kūno. Tai byloja smurto buvimo faktą. Pavyzdžiui, gali būti palikti nagų pėdsakai smaugiant.

Remiantis išdėstyta informacija, galima teigti, jog atskirais atvejais nagais paliktos žymės gali būti naudingos identifikuojant asmenis, nors tai ir yra ganėtinai sudėtinga. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai pagal lyginamuosius nagų žymių pavyzdžius galima nustatyti asmenį. Paminėtinas 1989 m. spalio 16 d. apeliacinis skundas byloje *State of Maine v. Dennis John Dechaine*. Pirmosios instancijos teismas kaip vieną iš įrodymų kaltinamojo naudai buvo pripažino nagų pėdsakų ant nukentėjusiosios *Sarah Cherry* kūno nesutapimą su lyginamosiomis kaltinamojo nagų žymėmis. Taip pat galima paminėti teismo nuosprendį, kuris buvo priimtas 2010 m. spalio 20 d., byloje *State of Iowa v. Herbert Henry Brown*. Kaltinamasis Herbert Henry Brown buvo kaltinamas policijos pareigūno užpuolimu. Nukentėjusiajam buvo padaryti sužalojimai, kurių vienas buvo rankų nagų įdrėskimai, kurie sukėlė nedidelį kraujavimą.

Kriminalistinė nagų pėdsakų, kaip pėdsakų-atspindžių, reikšmė yra mažesnė nei kitų homoskopinių pėdsakų. Nors iš esmės žmonių nagų forma, dydis skiriasi, tačiau sunku nustatyti asmenį, palikusį nagų žymes, kadangi nagų pėdsakai egzistuoja kaip įbrėžimai, kuriuose neatsispindi individualiosios nagų savybės. Ši pėdsakų rūšis gali būti svarbi nustatant tam tikras nusikalstamos veikos aplinkybes.

1.5 Galvos paviršiaus pėdsakai

Mažiausią kriminalistinę reikšmę turi galvos paviršiaus pėdsakai, kadangi jie randami pakankamai retai. Be to, pagal juos yra sunkiau identifikuoti asmenį.

Galvos paviršiaus pėdsakai yra: kaktos, nosies, skruostų, lūpų, smakro ir ausų (ausų kaušelių) palikti pėdsakai. Prie galvos paviršiaus pėdsakų galima priskirti ir dar vieną papildomą paviršių – plikę. Lietuvoje, kaip ir užsienio valstybėse, iš galvos paviršiaus pėdsakų labiausiai yra išvystytas asmens identifikavimas pagal lūpų pėdsakus.

Tiriant aptariamus pėdsakus, nustatomas konkretus galvos paviršius ir identifikuojamas žmogus. Visos galvos dalys, išskyrus lūpas, turi prakaito liaukas. Tai vienas svarbiausių dalykų galvos paviršiaus pėdsakų tema, kadangi dėl prakaito gali būti paliktas nematomas paviršinis pėdsakas, pagal kurį, naudojant kriminalistines-technines priemones, gali būti nustatomas konkretus žmogus.

Kakta⁹⁰ – tai smegeninės priekinė dalis, kurios pagrindą sudaro kaktikaulis. Kriminalistiniu požiūriu paminėtina, jog kiekvieno žmogaus kakta yra savita. Ji gali būti aukšta, vidutinė ir žema. Be to, kakta gali turėti tam tikrų įgimtų (pavyzdžiui, apgamai) ar įgytų (pavyzdžiui, randai) pakitimų. Forma taip pat svarbi ir ji traktuojama kaip nuolaidi, vidutinė, stati ir atsikišusi. Be to, svarbu pabrėžti, jog vyro kakta yra nuožulnesnė nei moters.⁹¹ Taigi šiuo atveju moterų ir vyrų kaktos palikti pėdsakai skirsis. Taip pat didelę reikšmę turi ir kaktos plotis, kuris *Kriminalisto žinyne* įvardijamas kaip siaura, vidutinė ir plati kakta. Visa pateikta kaktos charakteristika svarbi aptikus kaktos paliktas žymes.

Kiekvienas aspektas analizuojamas, sudaromas bendras kaktos aprašymas pagal rastą pėdsaką ir taip sulyginant su atskiro žmogaus kakta, gali būti nustatytas asmuo, palikęs pėdsaką, kuris galės būti pripažintas įtariamuju nusikalstamos veikos padarymu. Dažnai kaktos pėdsakas randamas kartu su kitų veido dalių pėdsakais. Be to, gali būti atvejų, kai yra randamas ne tik kaktos pėdsakas, bet ir šalia esantys rankų pėdsakai. Pavyzdžiui, asmuo pasižiūrėjo per langą, ar namie nieko nėra, ir išibrovęs į patalpą pagrobė svetimą turta.

Nosies⁹² sąvoka *Medicinos enciklopedijos* II-ajame tome pateikiama tokia: trikampės piramidės pavidalo veido iškilimas, gaubiantis kvėpavimo takų pradžią. Ji gali būti įlinkusi,

⁹⁰ Lot. *frons*.

⁹¹ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: I tomas (A-M). Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991, p. 381.

⁹² Lot. *nasus*.

tiesi ir išlenkta. Be to, esti ir kauburiuotų bei su kuprele nosių. Reikia nepamiršti, šio darbo atžvilgiu taip pat svarbus nosies galiukas ir jo padėtis. Apibūdinant nosies galą, būtina paminėti, jog jis gali būti apvalus, smailus arba bukas. Taip pat atkreiptinas dėmesys ir į nosies sparnelius, kurių skirtingas rūšis nustatyti taip pat svarbu. Jie gali būti normalūs, pakilę ir nuleisti. Pasitaiko ypatingųjų aptariamo žmogaus organo žymių (kreiva, suplota nosis) ir išorinių vystymosi defektų (dviguba nosis, viršūnės dvišakumas), šnervės deformacijų. Nosį dengia oda su smulkiais plaukais, riebalų ir prakaito liaukomis.⁹³ Paviršinių nuosluoksninių arba antsluoksninių nosies pėdsaką asmuo gali palikti nosies galiuku, kurio aprašymas čia ypač svarbus. Kita vertus, gali susidaryti ir tokia situacija, kai toks pėdsakas bus paliktas nosies šonine dalimi. Tokiu atveju reikia nepamiršti atkreipti dėmesį, ar nosiai, kuria paliktas pėdsakas, yra būdingas kalnelis.

Kita galvos paviršiaus dalis, kuria taip pat gali būti palikti pėdsakai, yra skruostai.⁹⁴ Skruostas yra šoninė viršutinė veido sritis, kurios pamatą sudaro skruostikaulis, jungiantis veido griaučius su smegenine. Gali būti randamas dešiniojo ar kairiojo skruosto pėdsakas arba abiejų kartu. Asmuo išimtiniais atvejais gali būti identifikuojamas pagal vieno skruosto ir tos pačios galvos pusės ausies pėdsakus, t.y. galvos šono pėdsakas.⁹⁵

Charakterizuojant skruostų pėdsakus, paminėtina, kad tarp labiausiai atsikišusių jų taškų yra matuojamas veido plotis.⁹⁶ Konkrečiu atveju tai gali tapti svarbiu aspektu radus skruostais paliktų pėdsakų. Aiškintina tuo, jog pėdsako plotį sulyginus su asmens skruostų pločiu, gali būti nustatytas tapatumas arba jo paneigimas.

Kaip buvo minėta, lūpų palikti pėdsakai, kaip galvos paviršiaus pėdsakai, taip pat yra randami ir yra dažniausiai tiriami. Lūpos⁹⁷ yra odos klostės su burnos aplinkos raumenimis. Jos yra dvi (viršutinė ir apatinė) ir supa burnos angą. Kriminalistinė cheiloskopija nagrinėja žmogaus lūpų sandarą ir jų raštą.⁹⁸ Lūpos yra labai panašios sandaros kaip ir žmogaus pirštai, kadangi jos sudarytos iš įvairių raštų. Jos taip pat yra unikalios – nėra lūpų su pasikartojančiu raštu.

⁹³ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: II tomas (M-Ž). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 87.

⁹⁴ Lot. *zygoma*.

⁹⁵ Vašingtono Apeliacinio Teismo 2-jo padalinio 1999 m. lapkričio 10 d. nuosprendis byloje No. 22338-4-II. *State of Washington v. David Wayne Kunze* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-17]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.findlaw.com/wa-court-of-appeals/1489409.html>> [žiūrėta 2011-02-17].

⁹⁶ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: II tomas (M-Ž). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 280.

⁹⁷ Lot. *labia oris*.

⁹⁸ MALEVSKI, H. Kriminalistinė cheiloskopija – besiformuojanti kriminalistinės homeoskopijos kryptis. *Justitia*, Nr. 2. Vilnius, 1999, p. 27.

10 pav.⁹⁹

Matomas antsluoksninis lūpų pėdsakas ant stiklo

Žmogaus lūpos esti kaip plonos, vidutinės ir storos. Taip pat skiriami ir tokie požymiai kaip atsikišusi viršutinė ar apatinė lūpa. Be to, kai kurių žmonių lūpos būna putlesnės arba įtrauktos į vidų. Pastarosiomis palikti pėdsakai yra mažiau ryškūs. Lūpos yra specifinė žmogaus kūno paviršiaus dalis, nes joje nėra prakaito liaukų, neauga plaukai. Ant lūpų yra apokrininių liaukų¹⁰⁰, kurių funkcijos yra panašios į riebalų liaukų funkcijas. Išorėje lūpos ribojasi su odos paviršiumi, viduje su gleivine. Lūpos yra raudonos spalvos dėl didelio kiekio kraujagyslių. Viršutinės ir apatinės lūpų sandara skiriasi.

Bendrai lūpų sandarai, formai turi reikšmę žmogaus amžius, dantų nebuvimas, įvairios ligos, dėl kurių lūpos būna pabrinkusios, patinusios. Lūpų raštas susideda iš įvairios formos ir dydžio vagelių, raukšlių ir kitokių požymių. Be to, paminėtina ir tai, jog lūpos gali turėti tam tikrus individualiuosius požymius dėl profesijos. Pavyzdžiui, pučiamuoju muzikos instrumentu grojantis muzikantas turi atspaudus nuo instrumento kandiklio.

Svarbiausia, asmuo gali būti identifikuojamas pagal lūpomis paliktus pėdsakus, jei lūpos yra deformuotos. Pasitaiko lūpų įgimtų ir įgytų anomalijų. Įgimtos gali būti dėl genetinių veiksnių, nėščiosios netinkamos mitybos, psichinių ir fizinių traumų, persirgtų ligų. Viena iš įgimtų anomalijų yra kiškio lūpa (įgimtas lūpos nesuaugimas). Įgytos atsiranda, jei lūpos sužeidžiamos – sumušamos, įsikandamos. Be to, jas gali pažeisti ir uždegimai – paprastoji pūslelinė¹⁰¹, raudonoji vilkligė¹⁰², stomatitas¹⁰³, vėžys¹⁰⁴. Dėl ligų lūpų raštas

⁹⁹ Fotonuotrauka iš: <<http://sites.google.com/site/acmetzgarscience/Home/c-s-i-class/lip-prints>>.

¹⁰⁰ Apokrininės liaukos [gr. Apokrino – atskiriu] – išorinės sekrecijos (egzokrininės) liaukos.

¹⁰¹ Lot. *herpes simplex* – virusinė odos ir gleivinių liga.

¹⁰² Lot. *lupus erythematosus* – lėtinė liga, kuri reiškiasi odos, kartais – vidaus organų, sąnarių ir kraujo pakitimais.

¹⁰³ Lot. *stomatitis* – burnos gleivinės uždegimas.

pasikeičia, tačiau ligai praėjus, lūpos dažniausiai atgauna pirminę formą. Kita vertus, po giluminių pažeidimų (operacijų, mechaninių pažeidimų) atsiranda randų, kurie pakeičia lūpų raštą.

Lietuvos ekspertinėje praktikoje visi lūpų požymiai skirstomi į tris grupes: bendra lūpų forma, lūpų raštai ir įvairūs individualūs lūpų rašto elementai. Dažniausiai lūpų pėdsakai gali labai skirtis nuo lūpų formos. Dėl savo savybių (elastingumo) lūpos kontakto metu priklausomai nuo kitų veiksnių gali palikti įvairios formos ir dydžio pėdsakų. Dėl šių veiksnių ištemptas lūpų pėdsakas gali būti iki 50 proc. didesnis negu bendras lūpų ilgis normalios būklės ir ketvirtadaliu trumpesnis suspaustos būklės. Todėl lūpų forma kaip identifikacinis požymis turi nedidelę reikšmę.

Autoriaus H. Malevski moksliniame straipsnyje *Kriminalistinė cheiloskopija – besiformuojanti kriminalistinės homeoskopijos kryptis* yra pateikta lūpų raštų klasifikacija. Paminėta labiausiai taikytina klasifikacija, kurią pateikė Lenkijos profesorius J. Kasprzak. Jos pagrindu mokslininkas ėmė apatinės lūpos 10 mm centrinę zoną, kurioje išskyrė keturių rūšių raštą. Priklausomai nuo to, kokie elementai vyrauja, J. Kasprzak skiria linijinius, šakinius, tinklinius ir neapibrėžtus raštus. Jeigu lūpos centrinėje zonoje vyrauja vertikalios linijos, lūpų raštas yra linijinis, o jei daugiausia yra linijų išsišakojimų arba susiliejimų, tai yra šakinis. Raštas laikomas tinkliniu, jeigu daugumą sudaro vertikaliai ir horizontaliai besikertančios linijos. Rašto negalint priskirti nė vienai iš minėtų grupių – jis yra neapibrėžtas¹⁰⁵.

Aptariant lūpų pėdsakus, galima paminėti ir daugiau mokslininkų, prisidėjusių prie cheiloskopijos mokslo kūrimo. Pirmasis atkreipęs dėmesį, jog lūpas sudaro grioveliai, raukšlės, buvo R. Fischer. Taip pat didelį įnašą įdėjo T. R. Williams, kuris teigė, jog lūpų sandara yra panaši į žmogaus plaštakų bei padų sandarą.¹⁰⁶

Jungtinėse Amerikos Valstijose, kaip vienoje iš valstybių, kuriose yra pažengęs žmonių tapatybės nustatymas pagal rastus lūpų pėdsakus, yra išleista nemažai vadovėlių, parašyta

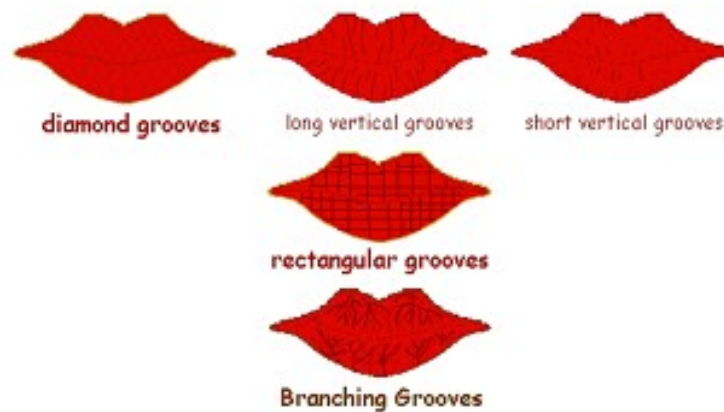
¹⁰⁴ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: I tomas (A-M). Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991, p. 517.

¹⁰⁵ MALEVSKI, H. *Kriminalistinė cheiloskopija – besiformuojanti kriminalistinės homeoskopijos kryptis*. *Justitia*, Nr. 2. Vilnius, 1999, p. 27.

¹⁰⁶ A dissertation submitted to The Tamil Nadu Dr. M.G.R. Medical University, Chennai In the partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Dental Surgery *Lip Prints*. Chennai: Saveetha Dental College and Hospitals, 2005, p. 9-17 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.tnmmu.ac.in/dis/24024103.pdf>> [žiūrėta 2011-02-22].

daug mokslinių straipsnių bei disertacijų, kuriuose pateikiama įvairių lūpų pėdsakų klasifikacijų. Viena iš jų yra pagal lūpų raštą¹⁰⁷:

- 1) deimanto formos griovelių (angl. – *diamond grooves*);
- 2) ilgų vertikalių griovelių (angl. – *long vertical grooves*);
- 3) trumpų vertikalių griovelių (angl. – *short vertical grooves*);
- 4) stačiakampio formos griovelių (angl. – *rectangular grooves*);
- 5) išsišakojusių griovelių (angl. – *branching grooves*).

11 pav.¹⁰⁸

Lūpų pėdsakų klasifikacija pagal raštą

Lūpų raštas, kaip ir papiliarinis raštas, turi individualiuosius požymius. Minėtame straipsnyje yra pateikti rašto elementai, tokie kaip: akutė, kabliukas, tiltelis, linija, taškas, trikampis, keturkampis, penkiakampis, šešiakampis, taškų sistema, išsišakojimai, linijų susikryžavimas, uždari išsišakojimai, deltos ištaka, šakutės, žvaigždutė, tvorelė.

Lūpų pėdsakai egzistuoja kaip reljefiniai ir paviršiniai. Dažniausiai pasitaiko antsluoksniniai pėdsakai, kuriuos sudaro seilės, maistas, kremas, lūpų dažai ar kitos medžiagos. Tokių pėdsakų aptikti galima ant indų, servetėlių, nuorūkų. Be to, lūpų pėdsakai klasifikuotini į statinius ir dinامينius. Taip pat jie gali būti matomi, silpnai matomi arba nematomi. Iš esmės tokia klasifikacija taikoma visiems žmogaus paliktiems pėdsakams.

Kitas žmogaus galvos paviršius – smakras¹⁰⁹ – yra kyšulys veido priekyje, apačioje. Jo pagrindą sudaro apatinio žandikaulio smakrinis gumburas.¹¹⁰ Smakrui, kaip ir kitoms

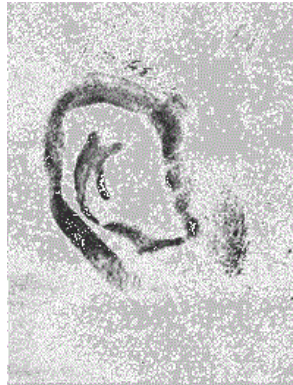
¹⁰⁷ *Lip Prints* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-22]. Prieiga per internetą: <http://sciencespot.net/Media/FrnsScience/CheiloscopyMystery_Lips.pdf> [žiūrėta 2011-02-22].

¹⁰⁸ Piešiniai iš: <<http://www.docstoc.com/docs/20808684/Lip-Prints>>.

žmogaus organizmo dalims, būdingas savitumas. Smakro palikti pėdsakai didelės kriminalistinės reikšmės neturi, tačiau gali būti kaip pagalbinis pėdsakas nustatant asmenį, padariusį nusikalstamą veiką. Smakras gali būti nusklembtas, status arba atsikišęs. Pagal formą skirstomas į apvalų, ovalų, kampuatą, trikampį. Be to, pasitaiko atveju, kai smakre yra duobutė. Taip pat gali būti ir vagelė, kuri perskelia smakrą į dvi dalis.¹¹¹

Smakro pėdsako plotis priklauso nuo smakro pločio, kuris egzistuoja kaip siauras, vidutinis ir platus. Aukštis kriminalistiniu požiūriu reikšmės kaip ir neturi, tačiau esant viso veido reljefiniam pėdsakui, aktualus tampa ir smakro aukštis. Didžiausią svarbą turi ypatingosios smakro žymės (jau minėtos duobutė, vagelė), kadangi pagal jas lengviausia identifikuoti pėdsaką palikusį asmenį.

Be to, prie žmogaus galvos paviršiaus pėdsakų priskiriami ir ausimis palikti pėdsakai. Ausis¹¹² yra klausos ir pusiausvyros organas, kurį sudaro išorinė, vidurinė ir vidinė dalys. Profesorius J. Kasprzak teigia, jog kriminalistinė otoskopija¹¹³ – tai mokslas, kurio pagrindu pagal ausimi paliktą pėdsaką yra identifikuojamas konkretus asmuo.¹¹⁴

12 pav.¹¹⁵

13 pav.¹¹⁶

Išryškinti nematomi kairės ir dešinės ausų antsluoksniniai pėdsakai

¹⁰⁹ Lot. *mentum*.

¹¹⁰ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: II tomas (M-Ž). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 282.

¹¹¹ Genetic Science Learning Center *Inherited human traits: A Quick Reference* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-22]. Prieiga per internetą: <http://learn.genetics.utah.edu/content/begin/traits/activities/pdfs/inherited%20human%20traits%20quick%20reference_public.pdf> [žiūrėta 2011-02-22].

¹¹² Lot. *auris*.

¹¹³ Otoskopija [gr. *us* (kilm. *otos*) – ausis + gr. *skopeo* – žiūriu, stebiu] – ausies išorinės klausomosios landos ir būgnelio plėvės apžiūra.

¹¹⁴ KASPRZAK, J. Forensic Otoscopy – New Method of Human Identification. *Jurisprudencija*, 2005. T. 66(58), p. 106.

¹¹⁵ Fotonuotrauka iš: <<http://cordis.europa.eu/growth/calls/top4-18.htm>>.

¹¹⁶ Fotonuotrauka iš: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/246713.stm>>.

Kriminalistiniu požiūriu svarbi tik išorinė ausis, kuria gali būti paliekamas pėdsakas. Ją sudaro ausies kaušelis ir klausomoji landa. Kaušelis – tai panašus į kriauklę organas iš oda apdengtos elastinės kremzlės. Išorinė klausomoji landa prasideda piltuvėlio formos įdubimu kaušelyje ir sudaro apie 2,5 cm ilgio, 7-8 mm skersmens kanalą, kurio gale yra būgnelis. Landos pradžioje yra plaukelių, daug riebalų ir ausies sierą gaminančių liaukų. Kiekvieno žmogaus klausomosios landos spindžio plotis skirtingas – kas ir yra svarbiausia tiriant ausies paliktus pėdsakus.¹¹⁷ Taigi čia pasakytina, kad svarbus pats ausies dydis (mažos, vidutinės ar didelės). Be to, ne mažesnę svarbą turi ir ausų forma. Ausys gali būti apvalios, ovalios, trikampės, rombo formos ar daugiakampės. Dažniausiai pasitaikanti ausų formos rūšis yra ovalas. Reikėtų nepamiršti, jog ausys taip pat gali turėti ypatingųjų požymių. Skylutė auskarams ir jame įvertas auskaras gali būti kaip viena iš ypatingų žymių, pagal kurią greitai ir tiksliai gali būti nustatytas asmuo. Be to, paminėtinos karpos ar kiti individualieji požymiai, kurie aiškiai atsispindi pėdsake.

Atsižvelgiant į atliktus profesoriaus J. Kasprzak tyrimus, asmenys pagal ausų pėdsakus identifikuojami per tris lygmenis:

- 1) ausų forma (apvalios, ovalios, trikampės, rombo formos ir daugiakampės);
- 2) bendra identifikacinė charakteristika (buvo atliktas tyrimas ir kiekvienas ausies pėdsakas suskirstytas į 24 sritis ir kiekvienoje iš jų buvo išskirti požymiai; pagal požymių pasikartojimo dažnumą jie buvo susisteminti ir suklasifikuoti.);
- 3) detali identifikacinė charakteristika (minėti išskirtiniai, ypatingi ausų požymiai, kurie pasireiškia kaip įverti auskarai ar įvairūs randai).¹¹⁸

Ausų pėdsakų kriminalistinė reikšmė, kaip ir kitų galvos paviršiaus pėdsakų, yra analogiška – gali būti identifikuojamas objektas – konkretaus asmens galvos paviršius, kuriuo paliktas pėdsakas.

Kita vertus, paminėtina nuomonė, kuri paneigia ausų pėdsakų, kurie pripažįstami įrodymais byloje, vertę. 2008 m. Londono Apeliaciniame Teisme (angl. – *Court of Appeal*) buvo priimtas nuosprendis byloje *R v. Kempster*, kuri tęsėsi septynerius metus. Vienas pagrindinių argumentų, kuriuo buvo grindžiamas kaltinimas, buvo rastas kaltinamojo dešniosios ausies pėdsakas ant lango, prie kurio jis prispaudė ausį norėdamas įsiklausyti, ar pastate nieko nėra.

¹¹⁷ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija*: I tomas (A-M). Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991, p. 89.

¹¹⁸ KASPRZAK, J. Forensic Otoscopy – New Method of Human Identification. *Jurisprudencija*, 2005. T. 66(58), p. 107.

Byloje buvo du esminiai momentai, susiję su aptariamais pėdsakais. Vienas iš ekspertų, kuris specializavosi rankų pėdsakų tyrime, ištyrė rastus ausų pėdsakus ir teigė, jog ausys yra unikalios ir žymės, kurios yra paliekamos, labai panašios į pirštų pėdsakus. Rastą ausies pėdsaką sulygino su pono Kempster ausies pėdsaku ir priėjo prie neginčijamos išvados, jog yra visiškas pėdsakų sutapimas.

Kitas momentas buvo, kai dar vienas nešališkas ekspertas, praėjus tam tikram laikui, ištyrė ausies pėdsaką ir pasakė, jog kiekvieno asmens ausis yra išskirtinė ir ja paliekamas pėdsakas yra savitas, tačiau negalima daryti šimtaprocentinės išvados dėl konkretaus asmens identifikavimo. Tai buvo aiškinama tuo, kad ausys yra kremzliniai dariniai, kurie, esant stipresniam prisilietimui prie objekto, pakeičia savo formą. Tokiu atveju pėdsakas yra iškraipytas ausies atspindys. Taigi tokie rasti pėdsakai realiai gali tapti beverčiais, kadangi labai sumažėja tikimybė nustatyti, kad pėdsaką paliko konkretus asmuo.¹¹⁹

Kaip buvo minėta, išskirtinis galvos paviršius, kurio pėdsakas (matomas ar nematomas) gali būti randamas, yra plikė. Plikimas yra dalinis arba visiškas plaukų iškritimas ar gerokas jų išretėjimas. Jis gali būti įgimtas arba įgytas (pavyzdžiui, dėl psichinės traumos, rentgeno spindulių didelių dozių ir kt.). Vyrų plinka dažniau nei moterų, ir tai lemia paveldėjimas.¹²⁰

Kriminalistiniu požiūriu svarbu, jog šiuo galvos paviršiumi (ant kurio nėra plaukų) gali būti paliktas pėdsakas ir jį analizuojant gaunama naudingos informacijos. Pavyzdžiui, radus tokį pėdsaką preliminariai galima teigti, jog tai vyro paliktas pėdsakas. Analizuojant šį pėdsaką-atspindį, įmanoma nustatyti galvos skersmenį. Svarbu pabrėžti, jog pėdsake gali būti atsispindėję tam tikri individualūs požymiai – įgimti ir įgyti – apgamai, karpos, randai.

Visi aptarti galvos paviršiaus pėdsakai randami kaip įspaustiniai ir paviršiniai. Reljefiniai pėdsakai paliekami visa arba dalimi galvos. Kaip pavyzdys pateiktinas žmogaus veido pėdsakas sniege. Be to, gali būti rastas ir galvos šono pėdsakas, kuriame atsispindės ausies kaušelis bei smakro forma. Matomi ir nematomi paviršiniai pėdsakai gali būti palikti atskira galvos paviršiaus dalimi.

Įdomus pastebėjimas, jog galvos paviršiaus pėdsakų charakteristikai reikšmės gali turėti prieš tai aptarti žmogaus burnos ertmės organai – dantys. Iškritus visiems dantims, pasikeičia

¹¹⁹ RHODES, D. David Rhodes discusses the fallibility of ear-print evidence as shown in R v Kempster. *Life in Crime. Solicitors Journal*. London, 2008-07-08, p. 15 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.doughtystreet.co.uk/files/SJ%20Life%20of%20Crime%20July%2008.pdf>> [žiūrėta 2011-02-23].

¹²⁰ TAMULAITIENĖ, J., et al. *Medicinos enciklopedija: II tomas (M-Ž)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 162.

veido forma.¹²¹ Taigi tokiu atveju paliekamas pėdsakas bus kitoks nei esant visiems dantims. Kriminalistinę šio pastebėjimo reikšmę galima paaiškinti pateikiant pavyzdį. Buvo padaryta nusikalstama veika (pavyzdžiui, nužudymas) ir vienintelė informacija apie ją padariusį asmenį – reljefinis veido pėdsakas, kuris buvo paimtas padarant išlieją. Tačiau įtariamasis nebuvo nustatytas. Praėjus dešimčiai metų nustatomas asmuo, galėjęs padaryti nusikaltimą, įtvirtintą BK 129 str., ir lyginamajam tyrimui daromas veido išpaustinis pėdsakas. Pažymėtina, jog asmeniui yra iškrite visi dantys, o protezai dar nėra padaryti. Tokiu atveju turėtų būti atkreiptas dėmesys, jog pėdsakas ir lyginamasis pavyzdys skirsis.

Remiantis pateikta informacija, galima pasakyti, jog išimtiniais atvejais pagal galvos paviršiaus pėdsakus, kurie nėra labai dažni specialistų bei ekspertinėje praktikoje, galima identifikuoti asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, kadangi kiekvieno žmogaus galvos paviršius yra savitas. Problema kyla su galvos paviršiaus individualiaisiais požymiais, nes jie silpnai arba visiškai neatsispindi pėdsake. Dažniausiai iš aptartų pėdsakų tiriami lūpomis palikti pėdsakai, kadangi lūpų rašto savybės yra labai panašios į papiliarinio rašto savybes, todėl gali būti nustatomas konkretus žmogus, kurio lūpomis paliktas pėdsakas. Be to, žmogaus ausies pėdsakas taip pat gali būti tinkamas asmens identifikacijai, kadangi kiekvieno žmogaus ausys yra savitos ir pėdsake gali atsispindėti jų požymiai. Kita vertus, probleminis aspektas yra lūpų elastingumas, dėl kurio kiekvieną kartą gali būti paliktas vis kitoks pėdsakas – dėl skirtingo jų prispaudimo laipsnio prie pėdsaką priimančio objekto. Šis aspektas taip pat taikomas ir ausų pėdsakams, kadangi ausys yra kremzliniai dariniai.

¹²¹ KOPEIKINAS, V., DEMNERIS, L. *Dantų protezavimo technika*. Vilnius: Mokslas, 1989, XXX pav.

2. HOMOSKOPINIŲ PĖDSAKŲ TYRIMO GALIMYBĖS

2.1 Lietuvos Respublikoje atliekami specialisto tyrimai ir teismo ekspertizės

Kaip įtvirtinta Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekse (toliau – BPK), siekiant surasti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui, nustatyti įvykio situaciją ir kitas reikšmingas bylai aplinkybes, atliekamas įvykio vietos, žmogaus kūno, lavono, vietovės, patalpų, dokumentų ir kitokių objektų tyrimas, kurį atlieka specialistas. Jis gali savarankiškai atlikti objektų tyrimą arba gali dalyvauti kaip specialių žinių turėtojas tam tikruose proceso veiksmuose.¹²² Be objektų tyrimo, kurį atlieka specialistas, gali būti skiriama teismo ekspertizė, kai ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nusprendžia, jog nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos mokslo, technikos, meno ar kitos specialios žinios¹²³. Specialistai bei teismo ekspertai turi specialiųjų žinių, kurios būtinos tiriant žmogaus paliktus pėdsakus.

Lietuvoje yra šios kriminalistinių tyrimų įstaigos, kuriose atliekami kriminalistiniai objektų tyrimai ir ekspertizės:

- 1) Lietuvos Policijos Kriminalistinių tyrimų centras¹²⁴ bei apskričių VPK Kriminalistinių tyrimų skyriai, poskyriai bei biurai;
- 2) Lietuvos teismo ekspertizės centras¹²⁵ (1958-1961 m. Kriminalistikos mokslinio tyrimo laboratorija prie Teisingumo ministerijos; 1961-1991 m. Teismo ekspertizės mokslinis institutas; 1991-2000 m. Lietuvos teismo ekspertizės institutas);
- 3) Valstybinė teismo medicinos tarnyba prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos¹²⁶;
- 4) Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos¹²⁷.

Be šių, yra ir specializuotos įstaigos:

¹²² Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341. 205 str.

¹²³ *Ibidem*, 208 str.

¹²⁴ Lietuvos Policijos Kriminalistinių tyrimų centras [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <http://ktc.policija.lt/lt/lietuvos_policijos_kriminalistiniu_tyrimu_centras.html> [žiūrėta 2011-02-10; 2011-02-23].

¹²⁵ Lietuvos teismo ekspertizės centras [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/>> [žiūrėta 2011-02-10; 2011-03-05].

¹²⁶ Valstybinė teismo medicinos tarnyba [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.vtmt.lt/pages/lt/naujienuos/visos.php>> [žiūrėta 2011-02-10; 2011-03-05].

¹²⁷ Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.vtpt.lt/lt/apie_mus.html> [žiūrėta 2011-02-10].

- 1) Gaisrinių tyrimų centras, kuris priklauso Priešgaisrinės apsaugos gelbėjimo departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos¹²⁸;
- 2) Muitinės laboratorija¹²⁹.

Taip pat paminėtina, jog objektų tyrimai yra atliekami Valstybės sienos apsaugos tarnyboje bei Lietuvos policijos mokykloje. Minėtose įstaigose atliekami objektų tyrimai ir ekspertizės, pavyzdžiui, įvykio vietos (tokios rūšies ekspertizės nėra), daktiloskopiniai, trasologiniai, balistiniai, sprogimo aplinkybių bei nešaunamojo ginklo, dokumentų blankų ir rekvizitų, rašysenos, portretų, informacinių technologijų, DNR tyrimai, ekonominiai ir kiti.

Šio magistro baigiamojo darbo atžvilgiu yra svarbūs tik trasologiniai tyrimai ir ekspertizės. Trasologinė ekspertizė nustato pėdsakus palikusį objektą, jo grupinę priklausomybę pagal paliktus pėdsakus, pėdsakų atsiradimo mechanizmą, objektų būklę, savybes, atitiktį tam tikroms charakteristikoms. Trasologinė ekspertizė priklausomai nuo tyrimo objektų ir tyrimo metodų skirstoma į:

- 1) žmogaus pėdsakų (avalynės ir žmogaus kojų pėdsakų, drabužių pėdsakų, žmogaus dantų pėdsakų, žmogaus galvos paviršių pėdsakų, žmogaus įgūdžių) tyrimą;
- 2) drabužių mechaninių pažeidimų tyrimą;
- 3) įsilaužimo įrankių ir priemonių pėdsakų tyrimą;
- 4) spynų tyrimą;
- 5) plombų tyrimą;
- 6) mechanizmų (įrenginių) pėdsakų tyrimą;
- 7) gyvulių pėdsakų tyrimą;
- 8) kraujo pėdsakų tyrimą.

Ši informacija yra pateikiama remiantis oficialiu Lietuvos teismo ekspertizės centro (toliau – LTEC) internetiniu tinklalapiu. Viename iš leidinių anksčiau čia pateikta žmogaus pėdsakų trasologinė ekspertizė buvo vadinama *homoskopine* ekspertize¹³⁰. Šiuo atveju aptariamą ekspertizės rūšį būtų nelabai tikslu taip vadinti. *Žmogaus pėdsakų ekspertizė* yra platesnio pobūdžio nei reikšminga šio rašto darbo atžvilgiu, kadangi, kaip buvo minėta, sąvoka *homoskopinis pėdsakas* neapima avalynės, drabužių bei žmogaus įgūdžių pėdsakų.

¹²⁸ Gaisrinių tyrimų centras [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.gtcentras.lt/index.php?puslapis=nuostatai&hl=lt_LT [žiūrėta 2011-02-10].

¹²⁹ Lietuvos muitinės Muitinės laboratorija [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://old.cust.lt/lt/rubric?rubricID=752> > [žiūrėta 2011-02-10].

¹³⁰ POŠIŪNAS, P. *Kriminalistinės ekspertizės*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1997, p. 75.

Be to, atkreiptinas dėmesys, kad minėta žmogaus pėdsakų trasologinė ekspertizė neapima rankų pėdsakų ekspertizių, nors rankų pėdsakai taip pat yra žmogaus pėdsakai. Rankų pėdsakų tyrimas (apima palmoskopiją, daktiloskopiją, poroskopiją ir edžeoskopiją) nuo 2005 m. LTEC yra atskira ekspertizės rūšis. Nelabai aiškus šitoks atskyrimas, kadangi minėtas tyrimas taip pat yra trasologinis. Anksčiau Lietuvos teismo ekspertizės centras buvo vadinamas Lietuvos teismo ekspertizės institutu ir viename iš rekomendacijomis paremtų leidinių, pavadinimu *Lietuvos teismo ekspertizės instituto ekspertinės galimybės* teigiama:

„Trasologinė ekspertizė tiria žmogaus (rankų, kojų, dantų), gyvulių, daiktų, įrankių, mechanizmų pėdsakus ir nustato...<>.“¹³¹

Kaip matyti, tuo metu rankų pėdsakų ekspertizė buvo vadinama trasologine.

Atsižvelgiant į šio baigiamojo darbo tyrimo objektą, aktualus yra tik žmogaus paliktų pėdsakų (rankų, kojų (basų kojų pėdsakų, kartais randamų ir avalynės viduje), dantų, nagų ir galvos paviršiaus) tyrimas, kurį atlieka specialistai ir ekspertai.

2.2 Žmogaus paliktų pėdsakų tyrimas

Analizuojant homoskopinių pėdsakų tyrimą ir tyrimo galimybes, iškeltinas klausimas dėl tyrimo sąvokos šio magistro darbo prasme. Čia svarbu apsibrėžti, kas yra homoskopinių pėdsakų tyrimas. Galima teigti, jog tai laboratorinis pėdsakų tyrimas, kai yra sprendžiami identifikaciniai ir neidentifikaciniai uždaviniai, tačiau tai yra klaidinga. Kriminalistinis žmogaus paliktų pėdsakų tyrimas apima pėdsakų suradimą, įtvirtinimą, paėmimą ir laboratorinį tyrimą. Pėdsakų kriminalistinio tyrimo taisyklės priklauso nuo pėdsako rūšies bei nuo kitų klasifikacinių grupių. Skirtingiems pėdsakams tirti yra rengiamos atskiros metodikos.

Visų pirma pėdsakai, nepriklausomai nuo jų rūšies, turi būti surasti. Tokiu atveju svarbu, kad įvykio vietos apžiūroje (tyrime) dalyvautų specialistas kriminalistas, kuris turi specialių žinių ir geba pritaikyti kriminalistikos technikos priemones pėdsakams surasti. Apžiūrint ir tiriant įvykio vietas, specialistai orientuojami surasti, užfiksuoti ir paimti kompleksą pėdsakų, susijusių su nusikalstama veika. Deja, remiantis susiklosčiusia praktika, pastebėta, jog ne visada specialistas dalyvauja įvykio vietos apžiūroje. Kaip straipsnyje

¹³¹ POŠIŪNAS, P., KUČONIS, P. *Lietuvos teismo ekspertizės instituto ekspertinės galimybės*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1995, p. 8.

Specialistas kriminalistas įvykio vietos apžiūroje (pagal specialistų kriminalistų apklausos rezultatus) yra išdėstęs H. Malevski, kiekvienu atveju svarbu, kad įvykio vietos apžiūroje dalyvautų specialistas kriminalistas. Dauguma apklaustųjų nurodė, jog nedalyvaujant specialistui, retai yra surandami ir paimami kokie nors pėdsakai.¹³² Tačiau, pasak Kėdainių rajono kriminalinės policijos vyriausiojo tyrėjo Sauliaus Rosteikos, nors ir ne visada specialistai dalyvauja įvykio vietos apžiūrose, pėdsakai surandami, išryškinami ir paimami, kadangi yra operatyvinė grupė, apmokyta dirbti su priemonėmis, skirtomis surasti ir paimti pėdsakus.

Pėdsakų suradimo ir išryškinimo būdai priklauso nuo pėdsako rūšies ir paviršiaus (pėdsaką priimančio objekto), ant kurio arba kuriame pėdsakas yra likęs, ypatumų. Matomus pėdsakus surasti nėra sunku, tačiau problema kyla su silpnai matomais ir nematomais (latentiniais) pėdsakams. Tokiems pėdsakams surasti ir išryškinti rekomenduojama naudoti įvairius būdus, tokius kaip:

- 1) apšvietimo – naudojamos įvairios apšvietimo priemonės; keičiamos apšvietimo ir stebėjimo sąlygos;
- 2) optinius – lupos, mikroskopai ir kita;
- 3) fizikinius-mechaninius – specialių miltelių, skysčių, dujų, nematomų spindulių naudojimas;
- 4) cheminius – naudojant specialias chemines medžiagas.

Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur ypač išvystytas kriminalistikos mokslas, dažnai išleidžiami moksliniai-metodiniai leidiniai, kuriuose yra patariama, kokią įrangą ir priemones privaloma turėti apžiūrint įvykio vietą. Paminėtinos tik priemonės, reikalingos pėdsakų suradimui ir išryškinimui: balta ir juoda juostelės, skirtos pėdsakų paėmimui (angl. – *white and black film*), įvairūs daktiloskopiniai šepetėliai (angl. – *brushes*), ciano akrilato dėžutės (angl. – *cyanoacrylate (super glue) packets*), žibintuvėlis (angl. – *flashlight*), šviesos šaltinis (angl. – *light source*), daktiloskopinės plokštelės (angl. – *lift cards*), lipni juosta (angl. – *lift tape*), mastelinė liniuotė (angl. – *drawing scale*) ir kita.¹³³

Lietuvoje taip pat naudojamos analogiškos priemonės, kurios gali būti pavienės, arba gali būti naudojamos kaip unifikuoti kriminalisto lagaminai bei autolaboratorijos. Vienas iš

¹³² MALEVSKI, H. *Specialistas kriminalistas įvykio vietos apžiūroje* (pagal specialistų kriminalistų apklausos rezultatus). *Jurisprudencija*, 1998. T. 9(1), p. 97.

¹³³ Department of Justice, Office of Justice Programs *Crime Scene Investigation: A Guide for Law Enforcement*. U.S., 2000, p. 35 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/178280.pdf>> [žiūrėta 2011-02-15].

minėto lagamino skyrių yra skirtas konkrečiai darbui su pėdsakais (Priedas Nr. 2), kuriame yra tokios priemonės, kaip įvairūs milteliai (magnetiniai, nemagnetiniai), šepetėliai (Priedas Nr. 3) gipsas, lakas ir kiti. Prieduose Nr. 1, Nr. 2 ir Nr. 3 pateikiamas fotonuotraukos, darytos 2011 m. kovo 2 d. Kauno apskrities Vyriausiojo policijos komisariato (toliau – VPK) Kriminalistinių tyrimo valdybos specialistų, dirbančių adresu A. Mickevičiaus g. 23, Kėdainiai, naudojamas kriminalisto lagaminas. Pastebėta, jog lagamino turinys yra pakankamai skurdus ir neatitinka lagaminų, kurių fotonuotraukos pateikiamos kriminalistinėje literatūroje.

Tarpukariu Lietuvos policijoje buvo naudojami techniniai rinkiniai, skirti įvykio vietoms apžiūrėti – daktiloskopijos dėžutės, daktiloskopijos kišeninės ir vadinamasis „žmogžudysčių nešulys“, kuris yra iš esmės dabartinio kriminalisto lagamino analogas, kadangi jame buvo įvairiausių įrankių, prietaisų bei kitokių daiktų, pavyzdžiui, fotografijos aparatas su kasetėmis ir atsarginėmis plokštelėmis, daktiloskopijos dėžutė, prietaisai ir medžiagos išliejoms daryti bei kitos priemonės.¹³⁴

Svarbu ne tik pėdsaką surasti, bet ir teisingai, laikantis BPK reikalavimų, jį užfiksuoti. Paprasčiausias ir kiekvienu atveju būtinas pėdsakų fiksavimo būdas yra aprašymas procesinio veiksmo protokole. Visų pirma protokole yra apibūdinamas daiktas, ant kurio rasti pėdsakai, jo pavadinimas, paskirtis, savybės, paviršiaus pobūdis. Be to, nurodoma pėdsakų rūšis pagal bendrąją pėdsakų klasifikaciją. Pavyzdžiui, išpaustinis ar paviršinis, statinis ar dinaminis. Taip pat nurodoma, kas tiksliai atsispaudė pėdsake bei pėdsakų konkreti padėtis ant daikto bei jų tarpusavio padėtis. Nurodoma pėdsakų forma ir dydžiai, reljefas ir jo pobūdis, esančios pašalinės detalės. Protokole taip pat nurodoma ir pėdsakų suradimo, fiksavimo ir paėmimo būdas, techninių priemonių panaudojimo tvarka, supakavimo būdas, užrašai ant pakuotės.¹³⁵

Galiojantis BPK kaip pagrindinį fiksavimo būdą pripažįsta tik vieną – protokolavimą, t.y. ženklinę proceso veiksmų fiksavimo formą – duomenų aprašymą žodžiais ir kitais rašybos ženklais, tačiau gali būti išskiriama dar viena panaši fiksavimo forma – verbalinė, t.y. duomenų fiksavimas darant garso įrašus. Abiem minėtais atvejais informacija yra užfiksuojama ir išreiškiama žodžiais. Taip pat paminėtina ir daiktinė informacijos fiksavimo forma. Tai daikto, kaip informacijos nešėjo, pateikimas arba jo modelių pagaminimas – išliejų darymas. Senesnėje kriminalistikos literatūroje išliejos buvo vadinamos *atliejomis*.

¹³⁴ PALSKYS, E. Lietuvos kriminalistikos raidos (1918-1940 m.) pagrindiniai bruožai. *Teisės problemos*, Nr. 2. 1997, p. 120.

¹³⁵ KURAPKA, E. *Kriminalistikos technikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 99.

Be to, yra naudojama ir vaizdinė forma – materialaus objekto išorės vaizdo fiksavimas darant fotonuotraukas ir vaizdo įrašus. Rekomenduojama prie fotonuotraukų surašyti paaiškinimus. Šalia paminėtų informacijos įtvirtinimo formų, gali būti naudojama ir grafinė forma – planų, schemų, piešinių sudarymas. Planas – tai vietovės ar patalpos brėžinys, kuriame daiktai ir kiti objektai yra sumažinami tam tikru masteliu, tačiau viskas išdėstoma taip, kaip realybėje. Schema yra brėžinys, kuriame nėra laikomasi mastelio, tačiau atstumai nurodomi pačioje schemoje. Visos aptartos formos gali būti taikomos kompleksiskai. Pavyzdžiui, prie protokolo gali būti pridedami sudaryti planai, fotonuotraukos, garso įrašai ir kita.¹³⁶

Palyginus įvykio vietoje rastą ir tinkamai užfiksuotą pėdsaką su įtariamojo asmens rankų, kojų, dantų, nagų ar galvos paviršiaus lyginamaisiais pavyzdžiais (profesorius P. Pošiūnas, rašydamas apie medžiagos pateikimą ekspertizei, vartoja sąvokas *lyginamoji medžiaga* – kas iš esmės gali būti traktuojama kaip sinonimai) ir nustatčius sutampančių požymių nepakartojamą kompleksą, daroma identifikacinė išvada, jog pėdsaką paliko įtariamasis asmuo. Kita vertus, gali būti padaryta ir kategoriška išvada, jog pėdsaką paliko kitas asmuo.

Taigi homoskopinių pėdsakų tyrimo uždavinys yra asmens identifikavimas sulyginant rastą ir lyginamajam tyrimui paimtą (pirštų pėdsakų atveju – esantį daktiloskopinių duomenų registre) pėdsaką ir padarant išvadą, jog pėdsakas yra konkretaus asmens. Be identifikacinių, taip pat yra sprendžiami ir neidentifikaciniai uždaviniai, kurie atskirų pėdsakų tyrimo atvejais yra skirtingi, tačiau savo esme jie labai panašūs – susidarymo mechanizmo nustatymas ir kiti.

Rankų pėdsakai. Kaip buvo minėta, rankų pėdsakų tyrimas apima palmoskopiją, daktiloskopiją, poroskopiją ir edžeoskopiją. Remiantis LTEC informacija, Lietuvoje dažniausiai atliekamas rankų pirštų pėdsakų tyrimas. Per pastaruosius šešerius metus (2005-2010) daktiloskopinių ekspertizių skaičius svyruoja nuo 22 iki 34 per metus, o kitų homoskopinių pėdsakų (pavyzdžiui, kojų pėdsakų avalynės viduje ar dantų pėdsakų) tyrimų būna tik keletas per porą metų.

Diskutuotinos tokios situacijos priežastys. Keltina versija, jog nusikaltėliai įvykio vietoje palieka tik pirštų pėdsakus, nes dauguma nusikalstamų veikų yra padaromos rankomis (pavyzdžiui, vagystės atveju paliekami pirštų pėdsakai ant baldų). Kita vertus, bet kuriuo

¹³⁶ BELEVIČIUS, L. Techninių priemonių panaudojimas baudžiamojo proceso veiksmams fiksuoti. *Jurisprudencija*, 2004. T. 59(51), p. 82.

atveju nusikaltėliai kojomis liečia grindis ar kitą, pėdsaką priimančią objektą, tačiau retai kada jie būna neapsiavę avalyne, tad nėra randama basų kojų pėdsakų.

Kitas pastebėjimas ir keltinas klausimas, ar tokia situacija esti ne dėl to, jog, nors ir randami, bet kiti homoskopiniai pėdsakai tiesiog nėra paimami. Taip gali būti, kadangi kiekvieną kartą būtina turėti lyginamąją medžiagą, kurią gauti ne visada yra galimybių.

Pirštų pėdsakų tyrimo reikšmė yra didžiausia, nes greitai ir, svarbiausia, neklystamai gali būti identifikuojamas asmuo. Be to, tai paaiškintina ir remiantis teismų praktika. Pėdsakai tiriami, nustatomas tapatumas ar jo paneigimas ir tai pateikiama specialisto išvadoje ar ekspertizės akte – kas teisme pripažįstama įrodymais, pagrindžiančiais arba paneigiančiais asmens kaltę. Įdomu tai, kad analizuotoje teismų praktikoje iš visų homoskopinių pėdsakų buvo aptikta tik rankų pėdsakų tyrimų rezultatai, pateikti specialisto išvadoje ar ekspertizės akte. Taigi šiuo atveju darytina išvada, jog jie yra dažniausiai tiriami. Šita informacija pateikiama pagal dalį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) nutarčių bei Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių bei Vilniaus apygardos teismų nuosprendžių ir teismo baudžiamųjų įsakymų, priimtų 2008-2011 m.¹³⁷

Pirmasis teismo procesas Anglijoje, kuriame buvo susidurta su pirštų atspaudais, kaip įrodymo priemone, buvo Harano byla (1897 m.). Ant aprinto kalendoriaus buvo rastas piršto pėdsakas, kuris buvo identiškasis kaltininko piršto atspaudui. Šioje byloje teismas nesiryžo skelbti mirties bausmės (buvo teisiamas už nužudymą) remiantis tik piršto atspaudu, kadangi tai dar buvo per daug nauja ir nepriimtina. Pirmą kartą piršto pėdsakas, kaip įrodymas, buvo pripažintas brolių Stratonų, kaltinamų nužudymu, byloje (1905 m.).

Kaip ir kitų homoskopinių pėdsakų, rankų pėdsakų suradimo ir išryškavimo būdas priklauso nuo pėdsako rūšies ir nuo paviršiaus, ant kurio yra likęs plaštakos (visos ar jos dalies) pėdsakas-atspindys. Be to, paminėtina, jog reikšmės taip pat turi ir laikas, praėjęs nuo nusikalstamos veikos padarymo bei oro sąlygų. Tai argumentuoti galima paminint G. L. Granovskio vadovaujamos kriminalistų grupės atliktų eksperimentų rezultatą – sudarytą lentelę, kurioje nurodytas maksimalus pėdsakų išlikimo laikas, priklausomai nuo jų buvimo sąlygų.¹³⁸ Pavyzdžiui, pėdsakai ant stiklo, buvę atvirame ore, vasarą, apdulkinant milteliais, vėliausiai gali būti randami po 7 dienų; patalpoje, apsaugotoje nuo dulkių – daugiau nei po 6

¹³⁷ LAT nutartys – 5; nuosprendžiai ir baudžiamieji įsakymai: Kauno apygardos teismo – 6; Klaipėdos apygardos teismo – 3; Panevėžio apygardos teismo – 2; Šiaulių apygardos teismo – 1; Vilniaus apygardos teismo – 5.

¹³⁸KRIMINALISTINIŲ EKSPERTIZIŲ DEPARTAMENTAS. *Ekspertizės ir tyrimai: metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Kriminalistinių ekspertizių departamentas, 1994, p. 6.

metų, o neapsaugotoje nuo dulkių – po 2 mėnesių. Lentelėje taip pat pateikiamas ir pėdsakų išlikimo laikas ant plastmasės, nikeliuoto metalo, popieriaus ir nudažyto medžio.

Matomi, ypač reljefiniai, rankų pėdsakai pastebimi plika akimi. Nematomų pėdsakų suradimui yra naudojami įvairūs būdai. Visų pirma paminėtinas vizualinis metodas, kai keičiamos apšvietimo ir stebėjimo sąlygos. Jeigu tikėtina, kad pėdsakai yra ant nepermatomų objektų, tada reikia jį apšviesti smailiu kampu. Kita vertus, jeigu pėdsakas yra išlikęs ant permatomo objekto, tokiu atveju reikia jį peršviesti.¹³⁹

Be šio metodo, naudojamas ir fizikinis, kurio esminis dalykas yra daktiloskopinių miltelių (cinko oksido, vario oksido, redukuotos geležies magnetinių ir kitų) bei kitokių medžiagų naudojimas (pavyzdžiui, cianoakrilato – kliju). Apdulkinimui milteliais naudojami specialūs daktiloskopiniai šepetėliai ir milteliai. Fizikinis (mechaninis) būdas yra paremtas adhezija, kas *Tarptautinių žodžių žodyne* yra pateikta kaip:

„Adhezija – priekiba – kietų kūnų, kieto kūno ar skysčio, nesimaišančių skysčių susiliečiančių paviršių sukibimas dėl kūnų dalelių sąveikos“.

Kriminalistiniu požiūriu tai yra aiškinama kaip ryškinančios medžiagos prilipimas prie papiliarinį raštą sudarančios medžiagos.

Svarbu paminėti, jog pasirinkta miltelių rūšis priklauso nuo objekto, ant kurio yra pėdsakas, spalvos (šviesūs objektai apdorojami tamsiais milteliais ir atvirkščiai), magnetinių savybių turintys objektai apdorojami nemagnetiniais milteliais (pavyzdžiui, suodžiais). Įvykio vietų tyrimo specialistams yra rekomenduojama ant konkrečių objektų esančius rankų pėdsakus ryškinti konkrečiais daktiloskopiniais milteliais. Pavyzdžiui, pėdsakui esant ant popieriaus ar kartono, rekomenduojama naudoti vario oksidą, magnio peroksidą, redukuotą geležį (magnetiniai milteliai, kurie yra skirtingų spalvų, priklausomai nuo to, kokia medžiaga įmaišyta į redukuotos geležies miltelius). Kai pėdsakas yra ant stiklo, rekomenduojama naudoti aliuminio miltelius, cinko bei švino oksidus. Esant margaspalviam paviršiui, naudojami fluorescuojantys milteliai, kuriais apibarstytus pėdsakus apšvietus ultravioletiniais spinduliais galima gerai pamatyti, kadangi jie pradeda švytėti.

Kad ir kokie milteliai būtų naudojami, svarbu, kad jie būtų labai smulkūs, sausi ir gerai liptų prie pėdsaką sudarančios medžiagos. Jeigu daiktas su pėdsaku šlapias, prieš apdulkinant

¹³⁹DANISEVIČIUS, P. *Pagrindiniai trasologijos klausimai: mokymo priemonė studentams neakivaizdininkams*. Vilnius, 1967, p. 16-17.

milteliais, jį reikia išdžiovinti. Gali susidaryti situacija, kai paviršius yra išalęs. Rekomendacija yra tokia, kad negalima staigiai įnešti į šiltą patalpą.¹⁴⁰

Reikia nepamiršti, jog ne kiekvienu atveju patartina daktiloskopiniais milteliais ryškinti pėdsaką, kadangi jis, kaip pėdsakas-atspindys, gali turėti mažesnę reikšmę negu medžiaga, dėl kurios yra susidaręs matomas pėdsakas. Čia kalbama apie žmogaus organizmo išskyras, tokias kaip kraujas ar seilės. Tokiu atveju pėdsako ryškinimui turėtų būti naudojamos, pavyzdžiui, tik apšvietimo priemonės ar kitos priemonės, kurios tiesiogiai nekontaktuoja su pėdsaku, kadangi tai gali sukliudyti paimti pėdsaką-medžiagą.¹⁴¹

Kaip buvo minėta, nematomų pėdsakų išryškinimui gali būti naudojami garai bei dujos. Pėdsakai ryškinami jodo garais naudojant specialius jodo vamzdelius. Kita vertus, trūkumas yra tas, jog taip išryškintus pėdsakus reikia greitai užfiksuoti – fotografuoti arba užfiksuoti, pavyzdžiui, ant specialių krakmolo plokštelių, kadangi tokiu būdu išryškinti pėdsakai po kelių minučių dingsta.

Be minėtų, yra ir cheminis būdas, kai naudojamos tokios medžiagos kaip: ninhidrinas, vario nitrato tirpalas, aloksanas. Cheminis būdas taikomas, kai reikia išryškinti pėdsakus ant popieriaus, kartono ar neapdorotos medienos. Galima paminėti situaciją, kai randami neryškūs kruvini rankų pėdsakai. Tokiu atveju rekomenduojama naudoti tirpalą, gautą ištirpinus benzidiną spirite arba vandenilio peroksido.

Praktika rodo, kad įvykio vietoje specialistai dažniausiai naudoja vizualinius ir fizikinius rankų pėdsakų paieškos būdus (tokią išvadą galima daryti apžiūrėjus kriminalisto lagaminą). Cheminiams metodams taikyti reikia specialių sąlygų, todėl jie dažniausiai naudojami kriminalistinėse laboratorijose. Vienas iš metodų, naudojamų laboratorijose, yra autoradiografijos – pėdsakas veikiamas radioaktyviojo formaldehido garais. Taip pat paminėtinas ir vakuuminis apdorojimas, kurio esmė yra metalo molekulių *nusodinimas* ant pėdsako. Be šių, dar naudojamas ir apšvitinimas argoniniu lazeriu, kas ypač svarbu ryškinant seniai paliktus pėdsakus. Rankų pėdsakų ryškinimui ant plastiko, celofano, metalo ar odos paviršių yra naudojamas cianoakrilatas. Laboratorijose yra speciali įranga, vadinama cianoakrilato kamera (Priedas Nr. 4¹⁴²).¹⁴³

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 18-19.

¹⁴¹ OORSCHOT, R, *et al.* Beware of the Possibility of Fingerprinting Techniques Transferring DNA. *Journal of Forensic Sciences*, 2005, Vol. 50, No. 6. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.crime-scene-investigator.net/fingerprintingtechniqscontamination.pdf>> [žiūrėta 2011-03-09].

¹⁴² Pastaba: fotonuotraukos prieduose Nr. 4, Nr. 5 ir Nr. 6 darytos LTEC 2011 m. vasario 19 d.

¹⁴³ KURAPKA, E., *et al.* *Kriminalistikos technikos pagrindai*: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 110.

Kriminalistikoje svarbu surasti pėdsakus, tačiau ne visada yra rekomenduojama juos ryškinti įvykio vietoje. Laboratorijoje visada yra geresnių galimybių pasirinkti ryškinimo būdą arba pasinaudoti fotografijos galimybėmis. Tam tikrais atvejais galima pasinaudoti ultravioletinių šviestuvų galimybėmis, nes kai kurios medžiagos (pvz., riebalai) gali švytėti.

Surastus pėdsakus prieš paimant privaloma teisiškai įforminti protokole bei naudojantis fotografijos ir kitais anksčiau minėtais metodais. Tada pėdsakai yra paimami. Pagrindinė rekomendacija yra tokia, jog pėdsakas turi būti paimamas kartu su daiktu, ant kurio jis yra, tačiau ne visada tai įmanoma padaryti, todėl taikomas objekto dalies kartu su pėdsaku išpjovimas. Paimti daiktai ar jų dalys turi būti tinkamai supakuoti, kad vežant pėdsakai nenukentėtų. Daikto dalys, ant kurių yra pėdsakų, neturi liestis su pakavimo medžiaga. Rekomenduojama, kad pastaroji būtų tvirta, nepraleistų drėgmės ir dulkių.¹⁴⁴

Kai nėra galimybės paimti daikto ar jo dalies, rankų pėdsakus būtinai reikia nufotografuoti, o milteliais išryškintus pėdsakus perkelti ant daktiloskopinės plokštelės (galioja tik paviršiniams pėdsakams), kurios spalva yra priešinga panaudotų miltelių spalvai. Be to, gali būti daromos reljefinių rankų pėdsakų išliejos, kurios dažniausiai daromos panaudojant gipso skiedinį.¹⁴⁵

Rastus pėdsakus būtina aprašyti protokole nurodant, ant kokio objekto yra likę atspaudai, daikto paviršiaus ypatybės, atspaudų spalvą, rūšį, dydį, vietą ant objekto, papiliarinio rašto rūšį (tai ne visada įmanoma, nes gali reikėti specialių prietaisų, pavyzdžiui, mikroskopo). Be to, turi būti nurodyta, koku būdu pėdsakas buvo išryškintas, kaip užfiksuotas, įpakuotas.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, rastą rankų pėdsaką sulyginus su lyginamajam tyrimui paimtu pėdsaku (arba patikrinus ADIS duomenų bazėje) yra nustatomas asmens tapatumas arba jis paneigiamas. Be to, kiekvienu konkrečiu atveju nustatoma, kurios rankos – kairės ar dešinės – ir kurių pirštų ar delno vietų pėdsakai įvykio vietoje. Kai pėdsakas yra piršto, nustatoma, kurio tiksliai.

Be aptartų identifikacinių uždavinių, sprendžiami ir neidentifikaciniai. Pavyzdžiui, nustatoma, ar daugybė rastų pėdsakų yra palikti vieno asmens ar kelių bei ką galima pasakyti apie rankos plaštakos sandarą ir kokio senumo yra pėdsakas.¹⁴⁶

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 111.

¹⁴⁵ DANISEVIČIUS, P. *Pagrindiniai trasologijos klausimai: mokymo priemonė studentams neakivaizdininkams*. Vilnius, 1967, p. 21.

¹⁴⁶ POŠIŪNAS, P. Trasologinės žmogaus kūno, avalynės ir drabužių pėdsakų ekspertizės. *Teisės problemos*, Nr. 3. Vilnius, 1996, p. 96.

Eksperimentiniai rankų atspaudai lyginamajam tyrimui daromi spaustuvės dažais, kurie iškočiojami ant stiklo lygiu plonu sluoksniu. Atspaudžiami du kiekvieno asmens rankų atspaudai ant daktiloskopinių kortelių arba ant lygaus balto popieriaus lapo. Aptariami rankų atspaudai turi būti ištisi ir ryškūs, kad juose nebūtų suteptų dažais vietų (dėmių), nes juose papiliarinės linijos sunkiai išsiskiria, taip pat nenudažytų papiliarinių linijų, nes jos atspauduose neužsifiksuoja. Taip pat gali būti pateikiami daiktai su rankų pėdsakais, kurių paliko konkretus asmuo. Rankų atspaudai poroskopiniam ar edžeoskopiniam tyrimui daromi lengvu prisilietimu, t.y. nespaudžiant, – taip geriau užsifiksuoja odos poros ant papiliarinių linijų. Gali būti daromi ir lavono rankų atspaudai. Tokiu atveju rekomenduojama viską atlikti ypač kruopščiai, nes pakartotinai jų daktiloskopuoti ne visada galima.¹⁴⁷ Lavono rankų (tiksliau – pirštų) atspaudai pirmą kartą Anglijoje buvo imami jau minėtoje brolių Stratonų byloje 1905 m.

Aptariant rankų pėdsakų tyrimo galimybes, paminėtina naujovė JAV, naudojama tiriant nusikalstamas veikas. Tai *Fuma-Dome* – sistema, skirta pėdsakų ryškinimui (Priedas Nr. 7¹⁴⁸). Jos veikimas paremtas cianoakrilato garais. Sistemą sudaro garų išleidimo priemonė, panaši į šaunamąjį ginklą (angl. – *fuming gun*) ir garus sulaikanti kamera (angl. – *fuming chamber*). Ši priemonė sukurta naudoti apžiūrint ir tiriant įvykio vietą, tačiau gali būti naudojama ir laboratorijoje.¹⁴⁹

Pagrindinis šios priemonės privalumas yra paprastas veikimo būdas bei transportavimas. Kita vertus, kalbėtina dėl kaštų, kuriuos patirtų valstybė, jei Lietuvoje būtų pradėtos naudoti tokios priemonės. Jungtinėse Amerikos Valstybėse ši priemonė, be transportavimui skirto dėklo, kainuoja 166 \$. Šiuo metu JAV dolerio kursas yra 2.5005 LTL, taigi viena tokia priemonė kainuotų 415.08 Lt.¹⁵⁰

Remiantis Lietuvos Policijos objektų tyrimo specialistų sąrašu¹⁵¹, specialistų, atliekančių daktiloskopinius tyrimus, yra 120, tačiau tik idealiu atveju kiekvienas specialistas galėtų turėti tokią darbo su pėdsakais priemonę. Realiai mąstant, priemonių skaičius

¹⁴⁷ Lietuvos teismo ekspertizės centras *Rankų pėdsakų ekspertizė* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/ranku-pedsaku-metodines>> [žiūrėta 2011-03-02; 2011-03-05].

¹⁴⁸ Fotonuotrauka iš: <<http://www.tritechforensics.com/store/product/print/fuma-dometm-system/>>.

¹⁴⁹ Cyanoacrylate Latent Print Developing System “*Fuma-Dome*“ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.executiveforensics.com/fuma-domepress.pdf>> [žiūrėta 2011-03-02].

¹⁵⁰ Lietuvos bankas *Valiutų kursai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/exchange/default.asp>> [žiūrėta 2011-03-02].

¹⁵¹ Lietuvos Policijos Kriminalistinių tyrimų centras *Teisinė informacija: Lietuvos policijos ekspertų ir specialistų sąrašai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-11-30]. Prieiga per internetą: <http://krc.policija.lt/lt/teisine_informacija/lietuvos_policijos_ekspertu_ir_spezialistu_sarasai.html> [žiūrėta 2010-11-30; 2011-03-02].

priklausytų nuo skaičiaus specialistų, dirbančių vienoje įstaigoje. Darytina išvada, jog mažiausiai tokių priemonių turėtų būti nuo 45-60. Tokiu atveju iš valstybės biudžeto reikėtų panaudoti nuo 18 678.6 Lt iki 24 904.8 Lt bei papildomai atsiuntimo išlaidas, kadangi Lietuvoje šių priemonių nėra. Paminėtina, jog šių priemonių skaičius dar labiau padidėtų, jei būtų naudojamos ir ekspertinio tyrimo metu.

Diskutuotina, ar verta tiek pinigų išleisti minėtoms priemonėms įsigyti. Jų naudojimas specialistams žymiai palengvintų darbą su pėdsakais, tačiau atsižvelgiant į kaštus, teigtina, jog senieji metodai su daktiloskopiniais milteliais yra pakankamai efektyvūs. Vėlgi, ir čia galima argumentuoti priešingai, kadangi ši priemonė gali padėti išryškinti ir nematomus basų kojų pėdsakus bei galvos paviršiumi paliktus pėdsakus (kaktos, smakro, skruostų, nosies, ausų kaušelių, plikės), kurie susidaro dėl išskiriamų prakaito ir riebalų.

Kojų pėdsakai. Kaip buvo minėta anksčiau, kojų pėdsakai yra reikšmingi, tačiau tiriami rečiau nei rankų pėdsakai (pavyzdžiui, LTEC – keli tyrimai per keletą metų). Juos surasti yra pakankamai nesunku, išskyrus basos kojos nematomus pėdsakus. Taip pat išimtiniais atvejais gali būti randama avalynė, kurios viduje yra kojos pėdsakas, kaip šio magistro darbo nagrinėjimo dalykas.

Paminėtina, šiuo atveju suradimo ir išryškavimo metodai yra analogiški kaip ir nematomų rankų pėdsakų atveju (vizualinis, fizikinis-mechaninis, cheminis). Beveik taip pat ir fiksuojama – fotografuojama, matuojama, aprašoma protokole, gali būti braižomos schemas ir planai. Be šių, esant reljefiniams kojų pėdsakams, yra daromos išliejos. Jos buvo paminėtos prie rankų pėdsakų tyrimo, tačiau praktikoje dažniausiai daromos kojų pėdsakų išliejos. Jos daromos iš gipso, kuris turi būti labai sausas ir smulkus. Yra du būdai – užpylimo ir užbėrimo. Naudojant pirmąjį būdą, į atitinkamai paruoštą pėdsaką (išėmus žemės grumstelius, akmenukus ir kt.) iš lėto, nepertraukiama srove pilama grietinės tirštumo gipso masė nuo vieno pėdsako galo į kitą. Be to, rekomenduojama užpylus pirmą sluoksnį, įdėti kelias išilgines ir skersines medines lazdeles – tam, kad išlieja būtų tvirtesnė. Tada užpilama likusi skiedinio dalis. Taip paruošta išlieja gali būti naudojama po 20-30 min.¹⁵²

Kaip jau buvo minėta, dar gali būti naudojamas ir antrasis būdas – užbėrimo. Esminis skirtumas nuo pirmojo yra toks, jog nedaromas gipso skiedinys. Šis būdas naudojamas, kai pėdsakas yra susidaręs drėgnoje, vandens turinčioje vietoje. Sausas smulkus gipsas tam tikromis dalimis beriamas tiesiog į pėdsaką iki lygio, kol gaunama reikiamo dydžio išlieja.

¹⁵² KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 117-119.

Senesnėje literatūroje minima, jog išliejos taip pat buvo daromos iš gipso, ir tai buvo vadinama gipsavimu. Taip pat naudotos tokios medžiagos kaip molis, lajus, klėjai, želatina, kalkių mišinys.¹⁵³

Be gipsinio modeliavimo, kojų pėdsakams (ir rankų) fiksuoti yra naudojamos polimerinės pastos. Jos paprastai naudojamos su katalizatoriais ir įvairiais užpildais, kurių dėka gaunama norima išliejos spalva. Kaip teigiama literatūroje, tokios išliejos turi daugiau privalumų nei padarytos iš gipso, pavyzdžiui, jos tiksliau perteikia reljefo ypatybes, jas galima lankstyti, yra tvirtos, lengvos, patogios transportuoti. Be to, svarbu paminėti, jog polimerinės pastos naudingos situacijose, kai pėdsakai yra likę sunkiai prieinamose vietose. Paminėtina, jog išliejų darymo ypatumai priklauso nuo paviršiaus, kuriame yra susidaręs įspaustinis pėdsakas. Reikia sutvirtinti patį pėdsaką apipurškiant įvairiais skysčiais (pvz., 20 % cukraus tirpalas), kai pėdsakas yra susidaręs ant dulkių, miltų, smulkaus smėlio ir kitų. Šis metodas taip pat naudotinas ir rankų pėdsakų sutvirtinimui. Be to, aptariami pėdsakai gali būti randami ir sniege. Tokiu atveju yra sunku jį paimiti, todėl turi būti atliekami papildomi veiksmai. Iš pradžių pėdsakas yra apipurškiamas specialiu polimeru, kuris plonu sluoksniu padengia pėdsako paviršių, taip jį sutvirtindamas ir apsaugodamas nuo pažeidimų pilant gipso skiedinį.

Padarytos išliejos turi būti procesiškai įforminamos. Tai daroma prie jos pridėjus reikiamą informaciją – kokia išlieja, kur rastas pėdsakas, kada ji padaryta, padariusiojo parašas. Savaiame suprantama, gali susiklostyti situacija, jog buvo padarytos kelios išliejos, todėl tokiu atveju reikia jas sunumeruoti.¹⁵⁴

Be aptartų, yra dar vienas kojų pėdsakų fiksavimo būdas – cementavimas. Esminis skirtumas nuo prieš tai minėtų, yra tai, jog šiuo atveju nėra daroma išlieja. Pėdsakas yra sutvirtinamas, todėl pats gali būti paaimamas. Tam naudojami įvairūs tirpalai, kuriuos sudaro tokios medžiagos kaip: perchlorvinilo acetonas, metilpoliamidas, ciakrinas.¹⁵⁵

Paėmus kojų pėdsakus, jie yra siunčiami lyginamajam tyrimui. Tyrimui yra pateikiamos nuotraukos, padarytos pagal teismo fotografijos reikalavimus, išliejos arba patys daiktai ar jų dalys, ant kurių yra basų kojų pėdsakai. Reikia nepamiršti, jog prie šių daiktų yra priskiriama ir avalynė, kurios viduje yra kojos pėdsakas. Be to, galėjo susidaryti tokia

¹⁵³ PALSKYS, E. Lietuvos kriminalistikos raidos (1918-1940 m.) pagrindiniai bruožai. *Teisės problemos*, Nr. 2. 1997, p. 124.

¹⁵⁴ KURAPKA, E., et al. *Kriminalistikos technikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 119-120.

¹⁵⁵ PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M., DANISEVIČIUS, P. *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985, p. 95.

situacija, kai nebuvo įmanoma paimti tų daiktų. Tokiu atveju tyrimui yra pateikiamos pėdsakų kopijos ant daktiloplokštelių.¹⁵⁶

Kitaip nei pirštų pėdsakų atveju, kojų pėdų atspaudai ir neišaiškintų asmenų kojų pėdsakai nėra kaupiami, todėl kiekvienu atveju turi būti įtariamojo (kaltinamojo) kojų pėdsakų pavyzdžiai, padaryti ant popieriaus prieš tai patepus jų pėdų padus dažomąja medžiaga (pvz., jau anksčiau minėtais spaustuvės dažais). Šitaip daroma, jeigu buvo rasti paviršiniai pėdsakai. Pateikiant išpaustinius pėdsakus kartu su daiktu nešėju arba išliejas, rekomenduojama pateikti 2-3 eksperimentinius asmens kojų pėdsakų pavyzdžius, padarytus ant tokios pat medžiagos kaip ir rastieji. Kaip buvo anksčiau minėta šiame darbe kojų pėdsakams būdinga tai, kad jie gali būti ne tik pavieniai, bet jų grupė. Tokiu atveju lyginamajam pėdsakų takelio tyrimui turi būti pateikiami taip pat 2-3 jų pavyzdžiai, kurių padarymo metodika yra analogiška pavieniams eksperimentiniams pėdsakams.

Aptariant lyginamuosius kojų pėdsakus, paminėtina problema, susijusi su pėdsakais avalynės viduje. Ne visada yra galimybės pateikti lygiai tokią pat avalynę su eksperimentiniu pado pėdsaku viduje, todėl rasto pėdsako ir lyginamojo pavyzdžio sugretinimas nėra tikslus.

Sulyginus rastus pėdsakus ar jų kopijas su eksperimentiniais, svarbiausias sprendžiamas uždavinys yra tapatumo nustatymas, t.y. identifikacinis. Prie šio uždavinio priskirtinas ir nustatymas, ar apskritai pėdsakas paliktas žmogaus – vyro ar moters – koja. Sprendžiami neidentifikaciniai uždaviniai yra objektų, palikusių pėdsakus, ypatumų ir pėdsakų susidarymo mechanizmo nustatymas. Čia keliami tokie klausimai kaip: pėdsakai palikti bėgant, einant, stovint, nešant sunkų daiktą ir pan.; žmogaus judėjimo krypties nustatymas, žmonių skaičius ir kt.¹⁵⁷

Dantų pėdsakai. Dantų žymių, kaip pėdsakų, praktikoje pasitaiko retai, tačiau išimtiniais atvejais tiriant rastus žmogaus įkandimo, prikandimo ar atkandimo pėdsakus, nustatomas konkretus žmogus bei dantų ypatumai, kurie yra sudėtinė dantų pėdsakų charakteristikos dalis. Be to, analizuojant dantų žymes, yra analizuojamas pats pėdsakų susidarymo mechanizmas. LTEC dantų pėdsakai tiriami, tačiau vėlgi pakankamai retai (keletas per kelerius metus). Dažniausiai dantų pėdsakai būna ant maisto produktų, tokių kaip obuoliai ir šokoladas, taip pat atvejais, kai rastos kandžiojimo žymės ant žmogaus kūno.

¹⁵⁶ Lietuvos teismo ekspertizės centras *Trasologinės ekspertizės* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/trasologines-metodines>> [žiūrėta 2011-03-02; 2011-03-05].

¹⁵⁷ POŠIŪNAS, P. Trasologinės žmogaus kūno, avalynės ir drabužių pėdsakų ekspertizės. *Teisės problemos*, Nr. 3. Vilnius, 1996, p. 98.

Taigi tyrimo objektai yra įvairūs maisto produktai, žmogaus kūnas bei kiti daiktai, ant kurių yra dantų pėdsakų. Taip pat tiriamos padarytos nuotraukos ar padaryti modeliai. Taigi visų pirma, prieš lyginant dantų pėdsakus, jie turi būti surasti, užfiksuoti ir paimti.¹⁵⁸

Atsižvelgiant į dantų pėdsakų pobūdį, teigiama, jog jie dažniausiai yra pastebimi plika akimi. Kita vertus, ne visada įvykio vieta ar nukentėjusiojo (ir kaltininko) kūnas yra kruopščiai apžiūrimi, todėl tokių pėdsakų galima ir nepastebėti. Rastuosius pėdsakus geriausia išimti kartu su objektu, ant kurio jie yra, tačiau tai ne visais atvejais yra įmanoma. Pavyzdžiui, dantų žymės yra rastos ant žmogaus kūno. Tokiu atveju būtina fotografuoti laikantis reikalavimų (naudojant mastelinę liniuotę ir t.t.). Radus dantų pėdsakų ant lavono, gali būti paimama kartu su lavono dalimi, pavyzdžiui, lavonas yra suskaidytas ir ant vienos iš dalių yra dantų žymės.

Senesnėje literatūroje teigiama, jog daromos dantų pėdsakų, esančių ant daiktų bei maisto produktų ar ant žmogaus kūno, išliejos. Esant pastarųjų pėdsakų, yra skiriamas kompleksinis tyrimas, atliekamas kartu su teismo medicinos ekspertais. Analizuojant dantų pėdsakus ant kūno, reikia nepamiršti, jog jie po truputį keičiasi, t.y. žmogaus oda yra pažeista ir vėliau ji atgauna pradinę formą.¹⁵⁹

Kaip buvo minėta, šių pėdsakų gali būti randama ant maisto produktų ar jų pakuočių bei ant kitų objektų (pavyzdžiui, butelių kamščiu). Žinotina, jog ant vaisių, šokolado ar kitų produktų, kurių viena iš savybių yra greitas kitimas (pavyzdžiui, vaisiai pūva, šokoladas tirpsta), keičiasi ir dantimis paliktos žymės, todėl ir šiuo atveju būtina kuo greičiau daiktą (produktą) nufotografuoti ir kitaip užfiksuoti bei tinkamai įpakuoti.

Kaip lyginamoji medžiaga tyrime yra pateikiama įtariamojo (kaltinamojo) dantų modelis, kurį iš gipso arba metalo gamina gydytojas odontologas arba dantų technikas, ir eksperimentiniai dantų įkandimo (prikandimo) ir (ar) nukandimo pėdsakai, padaryti ant tokios pat medžiagos kaip ir rastieji. Eksperimentiniai dantų pėdsakų, esančių ant lavono, pavyzdžiai tyrime daromi ant plastinių medžiagų (pvz., vaško kompozicijų).¹⁶⁰

Paminėtina, kad užsienio valstybėse yra pakankamai išvystytas nusikaltėlių identifikavimas pagal dantų pėdsakus. Yra sukurtos tokios naujovės, kai nereikia daryti minėtų dantų modelių. Yra specialios kompiuterinės programos, kuriomis galima nustatyti

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 99-100.

¹⁵⁹ DANISEVIČIUS, P. *Pagrindiniai trasologijos klausimai: mokymo priemonė studentams neakivaizdininkams*. Vilnius, 1967, p. 63.

¹⁶⁰ Lietuvos teismo ekspertizės centras *Trasologinės ekspertizės* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/trasologines-metodines>> [žiūrėta 2011-03-03].

tapatumą tarp paliktų dantų žymių ir įtariamojo (kaltinamojo) dantų nuotraukos trijų dimensijų (toliau – 3D) formatu.¹⁶¹

Lietuvoje yra odontologijos klinikų, kuriose yra atliekama 3D kompiuterinė tomografija ir padaromos trimatės dantų nuotraukos, tačiau nėra kompiuterinių programų, kurių pagalba galima būtų nustatyti tapatumą tarp 3D formato nuotraukoje atvaizduotų ir įtariamojo (kaltinamojo) dantų.¹⁶² Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog užsienio valstybėse (pavyzdžiui, JAV) dantų pėdsakai tiriami daug dažniau nei Lietuvoje ir tyrimą (ekspertizę) atlieka teismo odontologai (angl. – *forensic odontologists*).¹⁶³

Nagų pėdsakai. Kaip ir kitų pėdsakų tyrimo metu, yra sprendžiami ne tik identifikaciniai (ar rasti nagų pėdsakai yra žmogaus ir konkrečiai kokio), bet ir neidentifikaciniai (atskirų nusikalstamos veikos momentų mechanizmo nustatymas, pvz., judesio krypties). Nustatyti konkretų asmenį, kurio nagais yra palikti pėdsakai, yra pakankamai sunku, kadangi pėdsake neatsispindi tikroji nagų forma, dydis ir kiti požymiai.

Aptikti nagų pėdsakai, kurie dažniausiai egzistuoja kaip dinaminiai, užfiksuojami fotonuotraukose laikantis kriminalistinės fotografijos taisyklių bei tyrimo veiksmo protokole. Literatūroje minimos nagų pėdsakų išliejos, kurios dažniausiai daromos iš gipso, bei eksperimentiniai nagų pėdsakų pavyzdžiai (daromi plastiline).

Nagų pėdsakų tyrimo metodika savo esme nesiskiria nuo kitų aukščiau apibūdintų pėdsakų trasologinės metodikos. Tiriant nagų pėdsakus, atkreipiamas dėmesys į charakteristikoje išvardintus požymius – nagų dydis, forma, atskiri nagų pasikeitimai (nulūžęs nagas ar jo išvis nėra), nagų paviršiaus reljefas.

Galvos paviršiaus pėdsakai. Trasologinio galvos paviršiaus pėdsakų tyrimo uždaviniai yra asmens nustatymas pagal galvos paviršiaus pėdsakus, kokia žmogaus galvos dalimi palikti pėdsakai bei pėdsakų susidarymo mechanizmo apibūdinimas. Šie pėdsakai nėra labai dažni praktikoje ir juos tiriant pakankamai sunku identifikuoti asmenį. Kita vertus,

¹⁶¹ MARTIN-DE LAS HERAS, S., *et al.* Computer-Based Production of Comparison Overlays from 3D-Scanned Dental Casts for Bite Marks Analysis. *Journal of Forensic Sciences*, 2005, Vol. 50, No. 1. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2011-03-09]. Prieiga per internetą: <http://www.ugr.es/~dpto_legaltoxicops/medicinalegal/investigacion/odontologia_publicaciones/mordeduras1JFS.pdf> [žiūrėta 2011-03-09].

¹⁶² MIR Tarptautinis implantologijos centras 3D kompiuterinė tomografija [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-09]. Prieiga per internetą: <http://www.mirklinika.lt/dantu_implantacija_protezavimas_atstatymas/3d-rentgenas-tomografija/> [žiūrėta 2011-03-09].

¹⁶³ AL-AMAD, S. H. Forensic Odontology. *Smile Dental Journal*, 2009, Vol. 4, Issue 1. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-09]. Prieiga per internetą: <http://www.smile-mag.com/art_files/Forensic_Odontology.pdf> [žiūrėta 2011-03-09].

tiriant juos gali būti nustatytos svarbios atskiros įvykio detalės – asmuo (įtariamasis/kaltinamasis ar nukentėjęs) buvo nugriuvęs ir kita.

Kaip anksčiau buvo minėta, dažniausiai praktikoje tiriami lūpų pėdsakai. Pagal LTEC Trasologinių ir balistinių ekspertizių skyriaus informaciją, iš visų galvos pėdsakų buvo tirti tik lūpų pėdsakai, tačiau asmuo ir lūpos, kuriomis buvo paliktas pėdsakas, nebuvo nustatyta, kadangi nebuvo pateiktas tinkamas eksperimentinis pavyzdys. Tai aiškintina tuo, jog lūpų pėdsakas, priklausomai nuo prispaudimo laipsnio, kiekvienu atveju gali būti iš dalies skirtingas.

XX a. septintajame dešimtmetyje buvo atliekami reikšmingi tyrimai, kurie parodė, jog įmanoma identifikuoti žmogų, palikusį lūpų pėdsakus, kadangi lūpos turi charakteringus raštus, kurie yra individualūs, sąlyginai pastovūs ir, jeigu nebuvo pažeisti giluminiai sluoksniai, atsinaujina po pažeidimo. Žmogaus identifikavimas pagal lūpų pėdsakus, lūpų ypatumų bei pėdsakų susidarymo mechanizmas yra cheiloskopinio tyrimo uždaviniai.

Surasti lūpų pėdsakų galima vizualiniu, fizikiniu ir cheminiu metodais. Optinis metodas gali būti taikomas kaip savarankiškas pėdsakų suradimo metodas ir kaip paieškos būdas, kuris leis tikslingai panaudoti cheminį metodą. Suradus lūpų pėdsakus, geriausia pėdsakus paimti kartu su daiktu (buvo minėta prie anksčiau aptartų homoskopinių pėdsakų). Tačiau ne visais atvejais tai yra įmanoma padaryti. Fizikinis lūpų pėdsakų ryškinimas yra analogiškas aprašytam rankų pėdsakų ryškinimui. Dažniausiai naudojami magnetiniai milteliai. Gali būti naudojamas ir cheminis metodas – naudojamas ninhidrido tirpalas arba jodo garai. Rekomendacijose pažymima, jog atskirais atvejais geriau neryškinti lūpų pėdsakų įvykio vietoje.¹⁶⁴

Ne išimtis yra ir lūpų pėdsakų įforminimas – aprašoma procesinio veiksmo protokole, fotografuojama, braižomos schemas ir kita. Jeigu buvo rasti reljefiniai lūpų pėdsakai, gali būti daromi modeliai iš polimerinių medžiagų. Paminėtinas ir pėdsakų sutvirtinimas laku. Nukopijuotas pėdsakas yra aprašomas – kur, kada ir kokiomis aplinkybėmis jis rastas.¹⁶⁵

Lūpų pėdsakų tyrimo metu pagrindinis (identifikacinis) uždavinys nebus išspręstas be lyginamųjų pavyzdžių. Norint kokybiškai paimti pėdsakus, reikia turėti specialų daktiloskopinį volelį, kokybiško balto popieriaus, vazelino ar kitokio kremo ir tamsios spalvos feromagnetinių miltelių. Imant lūpų pavyzdžius, lūpos pirmiausiai ištepamos plonu

¹⁶⁴ MALEVSKI, H. Kriminalistinė cheiloskopija – besiformuojanti kriminalistinės homeoskopijos kryptis. *Justitia*, Nr. 2. Vilnius, 1999, p. 27-28.

¹⁶⁵ *Ibidem*.

krema sluoksniu. Po kelių minučių prie lūpų prispaudžiama ant specialaus išgaubto volelio uždėta popieriaus juostelė. Pėdsakas ryškinamas tamsiais magnetiniais milteliais.¹⁶⁶

Kaip pateikiama straipsnyje *Kriminalistinė cheiloskopija – besiformuojanti homeoskopijos kryptis*, lyginamąjį lūpų pėdsakų tyrimą galima atlikti sutampančių požymių nustatymo, fotografinio montažo arba kontūriniu metodu. Svarbiausias yra sutampančių požymių nustatymo metodas, kurį taikant yra nustatomas rastų pėdsakų ir lyginamųjų pavyzdžių analogiškas požymių kompleksas bei jų esminių skirtumų nebuvimas. Fotografinio montažo metodo esmė yra dviejų fonuotraukų ar vaizdų, kurie gali būti pateikiami kompiuterio monitoriaus ekrane, sugretinimas. Kontūrų metodas esti kaip pėdsakų ir pavyzdžių optinių vaizdų uždėjimas vienas ant kito ir sutampančių bei besiskiriančių požymių analizė.

Anksčiau šiame darbe buvo minėta, jog užsienio valstybėse pakankamai išplėtotas ausų pėdsakų tyrimas. Aptariant visų galvos paviršiaus pėdsakų tyrimą, svarbu paminėti, jog šiuo atveju, kaip ir rankų bei basų kojų tyrime, nematomų pėdsakų suradimas ir išryškinimas yra analogiškas, kadangi latentiniai pėdsakai susiformuoja dėl prakaito bei riebalų.

Taip pat yra ir fiksuojami bei paimami pėdsakai. Čia kalbama apie paviršinius pėdsakus, tačiau galvos paviršiaus pėdsakai gali egzistuoti ir kaip įspaustiniai. Tokiu atveju įprastų fiksavimo būdų neužtenka, todėl turėtų būti daromos ir išliejos, pavyzdžiui, radus veido pėdsaką šlapioje žemėje.

Atlikus lyginamąjį tyrimą naudojant visus aptartus metodus ir nustatius sutapimų, daroma išvada, jog pėdsakas yra paliktas asmens, kurio lyginamieji pavyzdžiai konkrečiu atveju buvo pateikti tirti.

Atkreiptinas dėmesys, jog homoskopiniai pėdsakai, kaip pėdsakai-atspindžiai, yra pakankamai retai tiriami (išskyrus rankų pėdsakus), nes šiuo metu labai paplitęs biologinės kilmės objektų (kraujo, seilių, spermos, plaukų, nagų dalelių) tyrimas DNR analizės metodu (Lietuvoje pradėtas taikyti 1990 m.). Šiuo metodu yra nustatoma biologinės kilmės objektų priklausomybė konkrečiam asmeniui.¹⁶⁷ Nors valstybei tyrimas DNR analizės metodu labai brangiai kainuoja, tačiau pakankamai greitai identifikuojamas asmuo (nuo kelių parų iki kelių mėnesių¹⁶⁸). Kita vertus, yra susidariusi didelė eilė, todėl šio tyrimo reikia ilgai laukti.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ GARMUS, A., CHVATOVIČ, G. DNR tyrimų laboratorijos galimybės. *Teisės problemos*, Nr. 3. 1994, p. 64.

¹⁶⁸ Delfi *Kaip atliekamas DNR tyrimas* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/kaip-atliekamas-dnr-tyrimas.d?id=31303847>> [žiūrėta 2011-03-06].

IŠVADOS

Atlikus lietuvių bei užsienio literatūros, norminių dokumentų, praktinės medžiagos analizę ir susistemintus gautus duomenis darytinos šios išvados:

1. Kriminalistikoje pėdsakai klasifikuojami įvairiais aspektais. Šio magistro baigiamojo darbo atžvilgiu svarbiausia klasifikacija yra pagal objektų, palikusių pėdsaką, rūšį. Viena iš šių rūšių yra homoskopiniai – t.y. žmogaus kūno dalimi palikti pėdsakai. Jie skirstomi į rankų, kojų (tik basų kojų pėdsakai, kartais randami ir avalynės viduje), dantų, nagų ir galvos paviršiaus pėdsakus. Nors randama pėdsakų, paliktų nepaminėta žmogaus kūno dalimi ir galinčių suteikti informacijos dėl tam tikrų įvykio detalių, tačiau pagal juos nustatyti asmens tapatybę yra sunku, todėl jie nėra vadinami homoskopiniais. Esminis homoskopinių pėdsakų atskyrimo kriterijus nuo kitų pėdsakų-atspindžių yra tai, jog jie paliekami žmogaus kūno nuogai daliai tiesiogiai liečiantis prie pėdsaką priimančio objekto. Avalynės bei drabužių pėdsakai yra daiktų pėdsakai, todėl negali būti traktuojami kaip homoskopiniai.
2. Šiame magistro baigiamajame darbe pateikta kriminalistinė homoskopinių pėdsakų charakteristika, nors Lietuvos kriminalistinėje literatūroje apibūdinant pėdsakus ši sąvoka nėra vartojama. Kriminalistinė homoskopinių pėdsakų charakteristika – tai žmogaus kūno dalimi paliktų pėdsakų apibūdinimas, savybių aprašymas remiantis žmogaus anatomija bei kriminalistinės trasologijos žiniomis, nusakant rūšį pagal pėdsaką paliekantį objektą, susiformavimo mechanizmą bei kitas klasifikacijas. Charakteristika svarbi tiriant aptartus pėdsakus.
3. Homoskopinių pėdsakų svarba aiškinama atsižvelgiant į kriminalistinės identifikacijos teoriją. Didžiausią kriminalistinę reikšmę turi rankų ir kojų pėdsakai. Pagal rankomis paliktus gali būti greitai ir objektyviai identifikuotas asmuo, kadangi rankų plaštakų paviršiams būdingi papiliariniai raštai, kurie yra individualūs, nesikeičia visą asmens gyvenimą bei po pažeidimų atsinaujina pakartodami tą patį raštą. Be to, identifikavimo greitumas gali būti grindžiamas tuo, jog Lietuvos Policijos daktiloskopinių duomenų registre yra kaupiami tam tikrų asmenų rankų atspaudai ir neišaiškintų nusikalstamų

veikų rankų pėdsakai, lyginami su įtariamųjų (kaltinamųjų) pirštų atspaudais naudojantis automatizuota daktiloskopine identifikavimo sistema (ADIS).

4. Kojų padams, kaip ir rankų plaštakoms, būdingi papiliariniai raštai, padedantys nustatyti konkretų asmenį. Be to, šie pėdsakai parodo, iš kur atėjo ir kur nuėjo nusikaltėlis, kur jis vaikščiojo ir kur buvo atsistojęs. Jų analizė padeda nustatyti nusikaltėlių skaičių, jų eisenos ypatybes, kai kuriuos fizinius duomenis. Be to, galima nustatyti, ar žmogus stovėjo,ėjo ar bėgo. Taigi daroma išvada, jog kojų pėdsakų kriminalistinė reikšmė taip pat didelė.
5. Kitos homoskopinių pėdsakų rūšys atskirais atvejais taip pat gali būti labai svarbios, kai identifikuojamas asmuo pagal individualiuosius vieno iš minėtų žmogaus organų požymius. Dantų pėdsakų gali būti randama ant žmogaus kūno, įvairių maisto produktų. Pagal juos kartais gali būti nustatytas asmuo, kurio dantimis yra paliktas pėdsakas, kadangi kiekvieno žmogaus dantų rūšys vienodos, bet žymės, paliktos kandant – skirtingos, nes dantys skiriasi dydžiu, forma, tarpais tarp jų, sąkandžiu.
6. Nors iš esmės nagų forma, dydis skiriasi, tačiau sunku nustatyti asmenį, palikusį nagų žymes, kadangi jie egzistuoja kaip įbrėžimai, kuriuose neatsispindi individualiosios nagų savybės. Ši pėdsakų rūšis gali būti svarbi nustatant tam tikras nusikalstamos veikos aplinkybes, pavyzdžiui, nukentėjusysis gynėsi nuo nusikalstamų kaltininko veiksmų. Nagų pėdsakų reikšmė didesnė kalbant apie panagėse rastas daleles, kurios yra grumtynių su nukentėjusiuoju įrodymas, tačiau jos nėra šio magistro darbo tyrimo objektas, nes tai – ne pėdsakai-atspindžiai.
7. Galvos paviršiaus pėdsakai turi mažiausią kriminalistinę reikšmę, tačiau dėl kiekvieno žmogaus galvos savitumo išimtiniais atvejais gali būti nustatytas konkretus galvos paviršius ir identifikuojamas asmuo. Visos galvos paviršiaus dalys, išskyrus lūpas, turi prakaito liaukas. Tai vienas svarbiausių aspektų kalbant apie galvos paviršiaus pėdsakus, nes dėl prakaito paliktas ir išryškintas nematomas paviršinis pėdsakas gali padėti nustatyti asmens tapatumą. Probleminis aspektas yra individualieji požymiai, kurie silpnai arba visiškai neatsispindi pėdsake, pavyzdžiui, skruosto paviršinis pėdsakas realiai nesuteiks jokios naudingos informacijos.

8. Praktikoje dėl anatomicinės sandaros ir rašto savybių, kurios labai panašios į rankų plaštakų bei kojų padų papiliarinio rašto savybes, iš galvos paviršiaus pėdsakų dažniausiai tiriami lūpų pėdsakai. Deja, asmens tapatybę pagal juos nustatyti ne visada paprasta, nes lūpoms būdingas elastingumas, dėl kurio pėdsakas kiekvieną kartą gali būti skirtingas. Dėl anatominių savybių asmens identifikacijai tinkami ir ausų pėdsakai. Kiekvieno žmogaus ausys yra unikalios ir paliekamos žymės labai panašios į rankų pėdsakus. Kita vertus, šie žmogaus organai yra kremzliniai dariniai, kurie, esant stipresniam prisilietimui prie objekto pakeičia savo formą. Tokiu atveju pėdsakas yra iškraipytas ausies atspindys, pagal kurį sunku nustatyti tapatumą.
9. Remiantis analizuota lietuvių bei užsienio literatūra, daroma išvada, jog yra pakankamai žmogaus pėdsakų tyrimo galimybių surandant, išryškinant, fiksuojant, paimant bei tiriant juos laboratoriniu būdu, tačiau ne visi homoskopiniai pėdsakai yra tiriami. Įvykio vietos apžiūros (tyrimo) metu rastus homoskopinius pėdsakus lyginant su lyginamaisiais pavyzdžiais, nustatomas asmens tapatumas arba jis paneigiamas. Dažniausiai tiriami rankų pėdsakai, kurių tyrimo rezultatai, pateikti specialisto išvadoje ar ekspertizės akte, atsižvelgiant į Lietuvos teismų praktiką, pripažįstami įrodymais, pagrindžiančiais arba paneigiančiais asmens kaltę.
10. Kiti homoskopiniai pėdsakai tiesiog nepaimami įvykio vietos apžiūros (tyrimo) metu arba jiems ištirti laboratoriniu būdu nėra galimybių, kadangi nėra pateikiama tinkama lyginamoji medžiaga. Be to, šiuo metu Lietuvoje, nors ir pakankamai brangus, yra populiarus biologinės kilmės objektų tyrimas DNR analizės metodu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai ir kiti teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, Nr. VIII-1968, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741;
2. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas, Nr. IX-785, Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341;
3. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas, Valstybės žinios, 1961, Nr. 18-148;
4. Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas, Nr. IX-1161, Valstybės žinios, 2002-11-22, Nr. 112-4969;
5. Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas, Nr. IX-392, 2001-06-26, Valstybės žinios, 2001, Nr. 60-2138 (2001-07-11);
6. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas, Nr. X-1660, 2008-07-01, Valstybės žinios, 2008, Nr. 81-3172 (2008-07-17);
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 310 patvirtintas *Tarybos sprendimo 2008/615/TVR Dėl tarpvalstybinio bendradarbiavimo gerinimo, visų pirma kovos su terorizmu ir tarpvalstybinio nusikalstamumu srityje, įgyvendino veiksmų planas*, Valstybės žinios, 2009, Nr. 49-1957.
8. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. 159 *Dėl ekspertizių atlikimo Lietuvos teismo ekspertizės centre nuostatų patvirtinimo*, Valstybės žinios, 2003, Nr. 54-2404;
9. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. I-58 patvirtintos *Rekomendacijos dėl fotografavimo, filmavimo, matavimo, rankų atspaudų ir pavyzdžio genetinei daktiloskopijai paėmimo tvarkos*, Valstybės žinios, 2003, Nr. 39-1807;
10. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2011 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. I-14 patvirtintos *Rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo*, Valstybės žinios, 2011, Nr. 8-379;

11. Lietuvos Policijos generalinio komisaro 2007 m. vasario 5 d. įsakymas Nr. 5-V-88 *Dėl Lietuvos Policijos daktiloskopinių duomenų registro steigimo*, Valstybės žinios, 2007, Nr. 19-751;
12. Lietuvos Policijos generalinio komisaro 2007 m. birželio 12 d. įsakymas Nr. 5-V-388 *Dėl duomenų teikimo Lietuvos policijos daktiloskopinių duomenų registru tvarkos aprašo patvirtinimo*, Valstybės žinios, 2007, Nr. 67-2641;
13. Lietuvos Policijos generalinio komisaro 2008 m. sausio 8 d. įsakymas Nr. 5-V-8 *Dėl policijos žinybinių registru duomenų saugos nuostatų patvirtinimo*, Valstybės žinios, 2008, Nr. 9-325;
14. Lietuvos Policijos generalinio komisaro 2011 m. sausio 20 d. įsakymas Nr. 5-V-41 *Dėl Lietuvos Policijos generalinio komisaro įsakymo Nr. 5-V-88 „Dėl Lietuvos Policijos daktiloskopinių duomenų registro steigimo“ pakeitimo*. Valstybės žinios, 2011, Nr. 10-474;
15. Ekspertizių (tyrimų) atlikimo Lietuvos teismo ekspertizės centre nuostatai. Patvirtinta Lietuvos teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 4 d. įsakymu Nr. 1R-327, Valstybės žinios, 2007, Nr. 96-3902.

Specialioji literatūra:

Lietuvių kalba:

1. ANCELIS, P.; ŠAPALAITĖ, E. Daiktų statusas baudžiamajame procese. *Jurisprudencija*, 2003. T. 49(41), 121-139;
2. ASTRAUSKAS, V.; *et al.* *Medicinos terminų žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1980;
3. AUGUSTINAS, B.; DANISEVIČIUS, P.; MIECEVIČIUS, K. *Trumpas kriminalisto žinynas* (lietuvių ir rusų kalbomis). Vilnius, 1970;
4. BELEVIČIUS, L. Techninių priemonių panaudojimas baudžiamojo proceso veiksmams fiksuoti. *Jurisprudencija*, 2004. T. 59(51), 81-93;
5. BURDA, R., MATULIENĖ, S. Kai kurie diskusiniai lyginamųjų pavyzdžių paėmimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2001. T. 22(14), 19-24;
6. BURDA, R. Ekonominių nusikaltimų pėdsakų susidarymo ypatumai. *Jurisprudencija*, 2005. T. 65(57), 93-100;
7. BURDA, R.; JUŠKEVIČIŪTĖ J. Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas. *Jurisprudencija*. 2006. 11(89), 19-26;

8. DAMBRAUSKAITĖ, O. D.; *et al. Kriminalisto žinynas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006;
9. GARMUS, A.; CHVATOVIČ, G. DNR tyrimų laboratorijos galimybės. *Teisės problemos*, Nr. 3. 1994, 64-65;
10. JUODKAITĖ, G. Teismo ekspertizės samprata ir kompetencija. *Jurisprudencija*, 1999. T. 11(3), 97-100;
11. JUODKAITĖ, G. Teismo ekspertizės reglamentavimo dabartis ir perspektyvos. *Teisė*, Nr. 35, 2000;
12. JUODKAITĖ-GRANSKIENĖ, G. Teismo ekspertizės išvadų vertinimas. *Jurisprudencija*, 2001. T. 22(14), 81-91;
13. JUŠKEVIČIŪTĖ, J.; IVANAUSKAS, J. Avalynės pėdsakų panaudojimas atskleidžiant nusikaltimus: būklė ir perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2000. T. 18(10), 104-112 ;
14. KOPEIKINAS, V.; DEMNERIS, L. *Dantų protezavimo technika*. Vilnius: Mokslas, 1989;
15. KURAPKA, E.; *et al. Kriminalistikos technikos pagrindai*. Vilnius: Eugrimas, 1998;
16. KVIETKAUSKAS, V.; *et al. Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985;
17. LIETUVOS TEISMO EKSPERTIZĖS INSTITUTAS. *Teismo ekspertizių skyrimo klausimai: informacinis laiškas*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1996;
18. LIETUVOS TEISMO EKSPERTIZĖS INSTITUTAS. *Teismo ekspertizės klausimai: informacinis leidinys*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1999;
19. PALSKYS, E.; KAZLAUSKAS, M.; DANISEVIČIUS, P.; *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985;
20. PALSKYS, E. *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos (1918-1940): monografinė studija*. Vilnius: Eugrimas, 1995;
21. PALSKYS, E. Lietuvos kriminalistikos raidos (1918-1940 m.) pagrindiniai bruožai. *Teisės problemos*, Nr. 2. 1997;
22. POŠIŪNAS, P. *Teismo ekspertizės pagrindai*. Vilnius, 1994;

23. POŠIŪNAS, P.; KUCONIS, P. *Lietuvos teismo ekspertizės instituto ekspertinės galimybės: rekomendacijos*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1995;
24. POŠIŪNAS, P.; *et al.* *Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos: mokslo darbų rinkinys*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1996;
25. POŠIŪNAS, P. Trasologinės žmogaus kūno, avalynės ir drabužių pėdsakų ekspertizės. *Teisės problemos*, Nr. 3. 1996, 96-103;
26. POŠIŪNAS, P. *Kriminalistinės ekspertizės*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1997;
27. RINKEVIČIUS, J.; JUODKAITĖ-GRANSKIENĖ, G. Apie galimus teismo ekspertizės reglamentavimo būdus. *Jurisprudencija*, 2000. T. 18(10), 29-34;
28. ŠUMINIENĖ, A. *Biologija: vadovėlis*. Vilnius: Vaga, 1999;
29. ŠURNA, A.; GLEIZNYS, A. *Kramtymo funkcijos anatomija: mokymo-metodinė priemonė*. Vilnius: Lietuvos TSR sveikatos apsaugos ministerija, 1986;
30. TAMULAITIENĖ, J.; *et al.* *Medicinos enciklopedija: I tomas (A-M)*. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991;
31. TAMULAITIENĖ, J.; *et al.* *Medicinos enciklopedija: II tomas (M-Ž)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994;
32. VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA, KRIMINALISTINIŲ EKSPERTIZIŲ DEPARTAMENTAS. *Ekspertizės ir tyrimai: metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Kriminalistinių ekspertizių departamentas, 1994.

Anglų kalba:

1. A DISSERTATION SUBMITTED TO THE TAMIL NADU DR. M.G.R. MEDICAL UNIVERSITY, CHENNAI IN THE PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF MASTER OF DENTAL SURGERY *Lip Prints* [interaktyvus]. Chennai: Saveetha Dental College and Hospitals, 2005 [žiūrėta 2011-02-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.tnmmu.ac.in/dis/24024103.pdf>>;
1. AL-AMAD, S. H. Forensic Odontology. In: *Smile Dental Journal* [interaktyvus]. Vol. 4, Issue 1. 2009 [žiūrėta 2011-03-09]. Prieiga per internetą: <http://www.smile-mag.com/art_files/Forensic_Odontology.pdf>;

2. APPEL, W.; *et al. Vermont Forensic Laboratory Physical Comparison Unit* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.uvm.edu/~biology/Classes/288/finpres.pdf>>;
3. BATEMAN, L. *Born Without Fingerprint Patterns* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-17; 2011-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.scafo.org/library/130102.html>>;
4. BRANDON, M.; EGLI, K.; UNANDER, A. “Cloned“ *Primates ant the Possibility of Identical Fingerprints* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.scafo.org/library/130501.html>>;
5. BODZIAK, W. J. *Bodziak Forensics* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.bodziak.com/homepage.html>>;
6. CYANOACRYLATE LATENT PRINT DEVELOPING SYSTEM “*Fuma-Dome*“ [interaktyvus] [žiūrėta 2011-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.executiveforensics.com/fuma-domepress.pdf>>;
7. DEPARTMENT OF JUSTICE, OFFICE OF JUSTICE PROGRAMS *Crime Scene Investigation: A Guide for Law Enforcement* [interaktyvus]. U.S., 2000 [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/178280.pdf>>;
8. *Fingerprints: Chapter 4* [interaktyvus], p. 70-103 [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.ltidschools.org/12342041313341987/lib/12342041313341987/ch04_070-103%5B1%5D.pdf>;
9. FORENSICS ASSIGNMENT *Other Types of Prints III* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-22]. Prieiga per internetą: <http://www.livingston.org/153220824141423177/lib/153220824141423177/Assignment_Other_Types_of_Prints_III_10.pdf>;
10. GENETIC SCIENCE LEARNING CENTER *Inherited Human Traits: A Quick Reference* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-22]. Prieiga per internetą: <http://learn.genetics.utah.edu/content/begin/traits/activities/pdfs/inherited%20human%20traits%20quick%20reference_public.pdf>;
11. KASPRZAK, J. Forensic Otopscopy – New Method of Human Identification. *Jurisprudencija*, 2005. T. 66(58);
12. KĘDZIERSKA, G. Terminological Tendencies in Scenes of Crime Technique. *Jurisprudencija*, 2006. T. 3(81), 21-23;

13. MARTIN-DE LAS HERAS, S., *et al.* Computer-Based Production of Comparison Overlays from 3D-Scanned Dental Casts for Bite Marks Analysis. In: *Journal of Forensic Sciences* [interaktyvus]. Vol. 50, No. 1, 2005 [žiūrėta 2011-03-09]. Prieiga per internetą: <http://www.ugr.es/~dpto_legaltoxicops/medicinalegal/investigacion/odontologia_publicaciones/mordeduras1JFS.pdf>;
14. *Lip Prints* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-22]. Prieiga per internetą: <http://sciencespot.net/Media/FrnsScience/CheiloscopyMystery_Lips.pdf>;
15. OORSCHOT, R., *et al.* Beware of the Possibility of Fingerprinting Techniques Transferring DNA. In: *Journal of Forensic Sciences* [interaktyvus]. Vol. 50, No. 6, 2005 [žiūrėta 2011-03-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.crime-scene-investigator.net/fingerprintingtechniqscontamination.pdf>>;
16. RHODES, D. David Rhodes discusses the fallibility of ear-print evidence as shown in R v Kempster. Life in Crime. In: *Solicitors Journal* [interaktyvus]. London, 2008 [žiūrėta 2011-02-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.doughtystreet.co.uk/files/SJ%20Life%20of%20Crime%20July%202008.pdf>>;
17. SWEET, D. *Incidence of Human Bite marks in A Selected Adult Population: Technical report* [interaktyvus]. Bureau of Legal Dentistry: University of British Columbia, 1997 [žiūrėta 2011-02-17]. Prieiga per internetą: <http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca/collection_2008/ps-sp/PS63-2-1998-8E.pdf>;
18. TEREHOVIČS, V.; NIMANDE, E. Methodological Peculiarities of Forensic Dactiloscropy (International Scientific Conference “100 years of Dactiloscropy in Poland”, Warszawa. 2.-4. September, 2009.) In: *Collected articles 1997-2010*. Riga, 2010, p. 245-250;
19. TINOCO, R. L. R.; *et al.* Dental Anomalies and Their Value in Human Identification: A case report. In: *J Forensic Odontostomatol* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2011-02-24], p. 39-43. Prieiga per internetą: <http://amalgam.uio.no/foreninger/iofos/JFOS/Dec2010/6_dentalAnomaliesValue.pdf>;
20. VAN HOLLEN, J. B. Bite Marks. In: *Physical Evidence Handbook*, 8th Edition [interaktyvus], p. 71-74 [žiūrėta 2011-02-18]. Prieiga per internetą:

<http://www.doj.state.wi.us/dles/crimelabs/physicalevidencehb/Ch7_BiteMarks.pdf>
>.

Rusų kalba:

1. ГРАНОВСКИЙ, Г. Л.; Некоторые теоретические положения трасологической идентификации личности In: *Критиналистика и судебная экспертиза*. Киев, 1964, г. 144-151;
2. ГРАНОВСКИЙ, Г. Л. *Основы трасологии: общая часть*. Москва, 1965;
3. МИНИСТЕРСТВО ЮСТИЦИИ СССР. *Словарь основных терминов трасологических экспертиз*. Москва, 1987;
4. ЗУЕВ, Е. И.; КАПИТОНОВ, В. Е. *Выявление следов рук порошками на различных поверхностях: метрдическое письмо* No. 55. Москва, 1982.

Praktinė medžiaga:

Lietuvos teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2008;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-40/2009;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-298/2010;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-366/2010;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78/2011;
6. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-63-383/2008;
7. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 18 d. teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje 1-251-81/2008;
8. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. vasario 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-64-238/2009;
9. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. vasario 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-92-383/2009;

10. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. liepos 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-198-114/2009;
11. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-127-290/2009;
12. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-60-557/2009;
13. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. birželio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-92-417/2009;
14. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-184-50/2009;
15. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-26-337/2008;
16. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. birželio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-48-511/2009;
17. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-58-64/2008;
18. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. balandžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-102/2008;
19. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-164/2008;
20. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. liepos 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-43/2008;
21. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-89/2010;
22. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. liepos 22 d. teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-261/2010.

Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika:

1. Vašingtono Apeliacinio Teismo 2-jo padalinio 1999 m. lapkričio 10 d. nuosprendis byloje No. 22338-4-II. *State of Washington v. David Wayne Kunze* [interaktyvus], [žiūrėta 2011-02-17]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.findlaw.com/wa-court-of-appeals/1489409.html>>;

2. Ajosvos Apeliacinio Teismo 2010 m. spalio 20 d. nuosprendis byloje No. 0-629/ 09-1862. *State of Iowa v. Herbert Henry Brown* [interaktyvus], [žiūrėta 2011-02-16]. Prieiga per internetą: <http://www.iowacourtsonline.org/court_of_appeals/Recent_Opinions/20101020/0-629.pdf>;
3. Dennis John Dechaine 1989 m. spalio 16 d. apeliacinis skundas byloje *State of Maine v. Dennis John Dechaine* No. KNO-89-126 [interaktyvus], [žiūrėta 2011-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.trialanderroridennis.org/pdfs/Appellant-Brief.pdf>.

Internetiniai tinklalapiai:

1. <http://www.123rf.com/>;
2. <http://www.aafs.org/>;
3. <http://www.adpunch.org/>;
4. <http://www.allposters.co.uk/>;
5. <http://www.azafis.gov/>;
6. <http://www.bbc.co.uk/news/>;
7. <http://chemistscorner.com/>;
8. <http://cordis.europa.eu/>;
9. <http://www.delfi.lt/>;
10. <http://www.docstoc.com/>;
11. <http://www.dundee.ac.uk/forensicmedicine/>;
12. <http://www.enfsi.org/>;
13. <http://www.evidentcrimescene.com/>;
14. <http://www.forensic.to/>;
15. <http://www.forensic-science-society.org.uk/home>;
16. <http://www.forensicmag.com/sitemap?pid=23>;
17. <http://www.google.lt/>;
18. <http://www.gtcentras.lt/>;
19. <http://www.infolex.lt/portal/start.asp>;
20. <http://www.investmenthost.com/>;
21. <http://www.istockphoto.com/>;
22. <http://khairul.forsciedu.com/>;

23. http://ktc.policija.lt/lt/lietuvos_policijos_kriminalistiniu_tyrimu_centras.html;
24. <http://www.latent-prints.com/>;
25. <http://www.lb.lt/lt/istaigos/technical.htm>;
26. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/Default.aspx>;
27. <http://litlex.lt/>;
28. <http://www.lynnpeavey.com/>;
29. <http://www.ltec.lt/>;
30. <http://www.lrs.lt/>;
31. <http://mai.mercyhurst.edu/>;
32. <http://www.makeupsfx.co.uk/>;
33. <http://makeupbyrachelhart.com/>;
34. <http://www.mirklinika.lt/>;
35. <http://www.mruni.eu/tmi/lt/>;
36. <http://old.cust.lt/lt/article?articleID=7114>;
37. <http://reason.com/>;
38. <http://sites.google.com/site/acmetzgarscience/Home/>;
39. <http://www.tm.lt/>;
40. <http://www.uvm.edu/>;
41. <http://www.vrm.lt/>;
42. http://www.vtpt.lt/lt/apie_mus.html.

Kriminalistinė homoskopinių pėdsakų charakteristika ir tyrimo galimybės

SANTRAUKA

Šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėta pakankamai nauja tema „Kriminalistinė homoskopinių pėdsakų charakteristika ir tyrimo galimybės“, kadangi Lietuvos kriminalistinėje literatūroje nėra aptinkamos tokios sąvokos kaip *homoskopinis pėdsakas*, nors yra mokslinių darbų, kuriuose tas pats pėdsakas vadinamas *homeoskopiniu*. Homoskopiniai pėdsakai yra žmogaus kūno dalimi palikti pėdsakai, kurie skirstomi į rankų, kojų (basų kojų pėdsakai, kartais randami ir avalynės viduje), dantų, nagų ir galvos paviršiaus pėdsakus.

Pirmoje darbo dalyje trumpai išdėstyta, kas yra pėdsakai nagrinėjamos temos prasme bei pėdsakų rūšys. Vėliau aptariama kiekviena iš homoskopinių pėdsakų rūšių anatomiškai bei kriminalistiniu požiūriu – pateikiama pėdsakų charakteristika.

Rankų pėdsakai yra dažniausiai aptinkami, tiriami bei pagal juos lengviausia identifikuoti asmenį, todėl jie yra aptarti pirmiausiai. Toliau yra pateikiamos kojų, dantų, nagų bei galvos paviršiaus (svarbiausias vaidmuo tenka lūpų bei ausų pėdsakams) pėdsakų charakteristikos. Pagal juos taip pat galima nustatyti asmens tapatybę, tačiau tai padaryti yra sunkiau nei rankų pėdsakų atveju. Kita vertus, gali būti nustatyta daug informacijos apie atskiras nusikalstamos veikos aplinkybes.

Antroje darbo dalyje nurodyta, kokiose įstaigose Lietuvoje yra atliekami specialisto tyrimai bei ekspertizės. Be to, pateiktos homoskopinių pėdsakų tyrimo galimybės surandant, išryškinant, fiksuojant, paimant bei tiriant laboratoriniu būdu homoskopinius pėdsakus – yra aprašytos priemonės ir būdai, naudojami tiriant atskirus homoskopinius pėdsakus. Dažniausiai atliekamas rankų pėdsakų tyrimas, kuris apima daktiloskopiją, palmoskopiją, poroskopiją ir edžeoskopiją. Daktiloskopija kriminalistiniu požiūriu yra pati reikšmingiausia, kadangi pagal pirštų pėdsakus yra lengviausia identifikuoti asmenį. Šioje dalyje taip pat minimos žmogaus paliktų pėdsakų tyrimo problemos, kodėl dažniausiai ne visi homoskopiniai pėdsakai yra tiriami.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, suformuluotos nagrinėtos temos prasme.

Characteristics of Homoscopic Traces and Possibilities of their Investigation from the Point of View of Forensics

SUMMARY

A quite new subject “Characteristics of Homoscopic Traces and Possibilities of their Investigation from the Point of View of Forensics” was analyzed in this master’s thesis, whereas it cannot be found such a concept as *homoscopic trace*, although there is some scientific work in which the same trace is called *homeoscopic*. Homoscopic traces are the ones that are left by human body parts and they are divided into handprints, footprints (barefoot and footprints in footwear), bite marks, fingernail scrapings and prints that are left by a surface of a head.

The first part briefly sets out what is the meaning of the traces and their types within the topic of the thesis. Also each kind of the homoscopic traces are discussed anatomically and from the point of view of forensics, thus the characteristics of homoscopic traces are given.

At first handprints are discussed because they are mostly detected and examined. Furthermore by using them it is easy to identify a person. Then the characteristics of footprints, bite marks, fingernail scrapings and prints left by a surface of a head (especially lip prints and ear prints) are represented. Using them we can also determine person’s identity but it is more difficult than using handprints. On the other hand, we can learn some information about individual circumstances of the crime.

The institutions in Lithuania in which specialists’ researches and forensics are carried out are noted in the second part of master’s thesis. In addition, the possibilities of homoscopic traces’ investigation finding, developing, recording, lifting and researching in laboratories are given, therefore the tools and techniques used to investigate each homoscopic trace are presented. The handprints research is the most common kind of researches and it includes dactyloscopy, palmoscopy, poroscopy and edgeoscopy. Dactyloscopy is the most important from the point of view of forensics because it is easy to identify a person. The issues of homoscopic traces’ researches are also mentioned in this section.

Lastly, the conclusions of the topic of the master’s thesis are stated.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1
Kriminalisto lagaminas

Priedas Nr. 2
Kriminalisto lagamino skyrius, skirtas dirbti su pēdsakais

Priedas Nr. 3
Daktiloskopiniai šepetėliai

Priedas Nr. 4
Cianoakrilato kamera

Priedas Nr. 5
Lyginamasis mikroskopas

Priedas Nr. 6
Mikroskopas

Priedas Nr. 7
Fuma-Dome sistema